

LUND UNIVERSITY

Städer och hamnplatser

urbanisering i Blekinge (ca 600-1658)

Hansson, Martin

Published in:
Blekinges historia

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hansson, M. (2024). Städer och hamnplatser: urbanisering i Blekinge (ca 600-1658). I P. Carelli, A. Häggström, L. Malmgren, & L. Åkesson (Red.), *Blekinges historia : band I* (s. 353-389). Blekinge museum.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Blekinges historia

band I

Redaktörer

Peter Carelli
Anders Häggström
Lars Malmgren
Lynn Åkesson

Blekinges historia

Redaktörer: Peter Carelli (huvudredaktör), Anders

Häggström, Lars Malmgren och Lynn Åkesson

Bildredaktör: Peter Carelli

Illustration: Katharina Henriksson

Korrektur: Christel Hammar Malmgren

Copyright© St Knutsgille i Ronneby och författarna

Layout, original och tryck: Mixi Print AB 2024

Förlag: Blekinge Museum

ISBN: 978-91-983465-9-6

22. Städer och hamnplatser – urbanisering i Blekinge (ca 600–1658)

Martin Hansson

En av de genomgripande processer som kännetecknade medeltiden var etablerandet av städer. Hur och när dessa kom till, vad som karakteriserade städer i jämförelse med andra platser och vem som låg bakom etableringen av städer i Blekinge kommer att vara i fokus i det följande, där även andra typer av centrala platser kort kommer att beröras. Den tidsperiod som behandlas berör tiden från ca år 600 e.Kr. fram till 1600-talets andra hälft. Det handlar om perioder som brukar kallas vendetid (550–800), vikingatid (800–1050), medeltid (1050–1536) och början av den tidigmoderna eran (efter 1536). Det var under den här tiden Blekinge började omtalas som ett specifikt geografiskt område som kom att inlemmas i ett medeltida danskt rike, innan landskapet genom freden i Roskilde 1658 blev en del av Sverige.

Intresset för hur våra städer kom till under medeltiden har varit stort, precis som sökandet efter vad som kan ha föregått städerna i form av andra typer av centralplatser. Forskningen om medeltidens städer i Norden har dock i princip alltid utgått utifrån våra äldsta städer. Mycket intresse har ägnats åt tidigmedeltida städer som Lund och Sigtuna, medan senmedeltida städer, eller städer i rikenas periferier, som Blekinge, sällan uppmärksammats.¹ De

medeltida städerna i Blekinge var fem till antalet: Avaskär, Elleholm, Lyckå, Ronneby och Sölvesborg. Av dessa är det idag bara Ronneby och Sölvesborg som fortsatt är stadsbildningar. Stadslandskapet i Blekinge kom att förändras radikalt under 1600-talet, inte minst efter det Blekinge blev en del av Sverige. Även dessa förändringar kommer kort att beröras framöver.

En medeltida stad var en plats med funktioner som inte fanns på den kringliggande landsbygden. Det handlade om organiserad handel, prägling av mynt, kunglig och kyrklig administration och liknande. Vidare hade en stad en bebyggelse som avvek från den som samtidigt fanns på landet. Bebyggelsen i staden var betydligt tätare, indelad i tomter och gator enligt en urskiljbar stadsplan och här kunde finnas institutioner som rådhus, torg, borg, hospital, en eller flera kyrkor och kanske ett kloster eller ett konvent. Staden omgavs också ofta av en avgränsning i form av ett dike eller en vall. Slutligen hade staden en egen rättskipning och stadsstyrelse med råd, borgmästare och kungliga stadsprivilegier.²

Den äldre historiska och arkeologiska forskningen om städer såg inte avgränsningen av vad som var en stad som ett större problem, man intresserade sig huvudsakligen för platser kända genom skriftligt källmaterial. Medan

historiker framför allt ägnade sig åt den sena medeltidens stad, då de skriftliga källorna var rikligare, var arkeologernas fokus inriktade på städernas äldsta tid. Från dessa perioder fanns betydligt mindre skriftliga källmaterial, däremot ibland välbevarade kulturlager.

Frågan om skillnaden mellan stad och landsbygd har kommit att diskuteras alltmer under senare år. Det har vuxit fram en insikt om att vissa funktioner som vanligen hittas i städer också kan ha funnits på platser som inte i formell mening betecknades som städer, och att många, inte minst senmedeltida städer, snarast liknade byar. En studie av medeltida byar i Skåne har visat att flera viktiga tecknen på urbanisering, såsom förtätad bebyggelse, ansamling av människor och kapital, offentliga rum vid kyrkan och andra viktiga funktioner, även kan hittas i en del kyrkbyar. Samtidigt saknade en del medeltida städer, exempelvis Eksjö och Vimmerby i Småland, många av de företeelser som man förknippar med en stad. I Vimmerby, en stad som hade tre borgmästare 1350, har inte ett enda medeltida fynd påträffats vilket gör att man nästan kan tveka på att den överhuvudtaget existerade, trots att staden är belagd i skriftligt källmaterial. I Eksjö fanns det i mitten av 1500-talet åtta borgare som bodde inom ett 45 hektar stort stadsområde. Eksjö var således långt ifrån en tätort.³ Städer är således intressanta att diskutera i relation till olika typer av centralplatser.

Medeltiden var också en period då en urban självkänsla växte fram. Städernas befolkning började se sig själva som annorlunda än de som bodde på landsbygden. Idén om ett urbant liv växte fram, som en motsats till det

lantliga. Stadslivet var påtagligt i större städer. Här fanns sådant som inte fanns på landsbygden, såsom människoskaror, tät bebyggelse, stora stenhus, och stadsbefästningar. Den som under medeltiden besökte Lund eller Kalmar behövde inte tvivla på att man var i en stad. Då var förhållandet annorlunda i senmedeltida småstäder som exempelvis Lyckå. Här var bebyggelsen glesare, kyrkan inte mycket större än kyrkorna på landet och några stora rådhus eller stadsbefästningar kunde inte ses.⁴

En annan fråga har varit vem som låg bakom städerna? Någon måste ha drivit på för att en specifik plats skulle bli stad. I en äldre nordisk stadsforskning diskuterades inte frågan om aktörer i någon större utsträckning. Stadsprivilegier ställdes ut av kungamakten, städer var således en kunglig angelägenhet. Men i flera fall kan man ana sig till att kungen snarare agerade på uppdrag av någon. Elleholm är som visas nedan ett sådant exempel, en stad som etablerades av ärkebiskopen i Lund. Men också personer inom aristokratin verkar ha varit drivande vid stadsetableringar. I Halland kan städer som Ny-Falkenberg och Ny-Varberg ses som starkt knutna till medlemmar i släkten Tott.⁵ Frågan om aristokratis roll i de medeltida städernas liv är ännu förvånansvärt outforskad i ett nordiskt perspektiv, men det är tydligt att även om kungen rent formellt var den som utfärdade stadsprivilegier kan initiativet mycket väl ha kommit från annat håll.

Medeltida städer i Norden

De äldsta städerna i Danmark, som Lund, Århus och Roskilde, söker sitt ursprung redan i det sena 900-talet, men det är framför allt

1200-talet som framstår som en viktig period för grundandet av städer. Det var då som många städer etablerades, exempelvis runt Skånes kuster, medan nätet av städer under senmedeltiden kompletterades med nya städer i tidigare stadstomma områden. Medan de äldsta städerna framför allt sågs som stöd-
jepunkter för den framväxande kungamakten och den kyrkliga organisationen, lyckades städerna under 1200- och 1300-talen alltmer att frigöra sig från kungamakten och bli självständiga med egen stadsstyrelse. Under perioden 1350–1400 grundades nästan inga nya städer i Danmark, troligen som konsekvens av den senmedeltida agrarkrisen, varefter stadsgrundandet åter tog fart under 1400-talet, framför allt i det danska rikets perifera delar. De städer som då tillkom förblev ofta små och anses ha tillkommit för att styra och kontrollera handeln i de områden som fram till dess saknat städer. Det var enbart i städer som handel med andra varor än produkter från jordbruket fick ske. Att upprätthålla kontrollen och monopol-
et över den lokala handeln var livsviktigt för städerna. Senmedeltidens städer var därför del av det merkantila herravälde som kungamakten genom en protektionistisk lagstiftning sökte etablera, för att öka skatteintäkterna.⁶

I ett försök att rangordna och karaktärisera medeltidens städer har forskningen ibland utgått från förekomsten av antalet institutioner i städerna, om det fanns kloster/konvent, hospital, borg, kungsgård och rådhus i staden och om där bedrivits myntning. Antalet kyrkor i städerna har även studerats, liksom deras relation till den omgivande landsbygden. Under tidig medeltid kännetecknades städer-

na ofta av det fanns ett flertal kyrkor i staden, som ibland också betjänade befolkningen utanför själva stadsområdet. Städerna framstod då närmast som en sorts förtätad landsbygd. Under hög- och senmedeltid kännetecknades städerna i stället av enhet, det fanns en stadskyrka som antingen var församlingskyrka för staden (sluten enhet) eller för staden och den omgivande landsbygden (öppen enhet).⁷ Den kyrkliga organisationen kan då sägas avspegla huruvida staden var avsiktligt planlagd och utbruten ur en landskapskontext (sluten enhet) eller organiskt framväxt ur en äldre kyrkby (öppen enhet).⁸

De blekingska städerna hade oftast endast en stadskyrka och antalet institutioner var få, möjligen med Ronneby som undantag. Medan Ronneby, Sölvesborg och Avaskär verkar ha varit öppna enheter, dvs. haft en landsförsamling även utanför staden, var Elleholm och Lyckå, snarare städer där stadskyrkans socken endast omfattade stadsområdet. I fallet med Elleholm är det till och med oklart om staden utgjorde en egen socken. Städer av den förra typen, som Ronneby och Sölvesborg framstår ur denna aspekt som framvuxna ur äldre byar, medan städer som Lyckå snarare framstår som etablerade och utbrutna ur ett existerande landskap av kyrksöcknar.

De medeltida städerna var integrerade i olika nätverk för handel från 1200-talet och framåt, då de tyska städerna formerade ett stadsförbund, Hansan, för att stärka sin ställning i relationen med olika kungadömen.⁹ För Blekinges del var Ronneby med sina kontakter med olika tyska städer inom Hansan den ledande staden till vilken övriga städer i regi-

onen på olika sätt hade relationer. Ronneby fungerade till exempel som mellanled för vidare kontakter med omvärlden för Växjö.¹⁰

Det fanns få riktigt tydliga centralplatser under vikingatid i Blekinge, platser som skulle kunna ha fungerat som föregångare för medeltidens städer. Under järnåldern förekommer vissa platser som verkar ha varit knutpunkter för handel, specialiserat hantverk, och religiös kult. Uppåkra i Skåne är kanske det bästa exemplet i nuvarande Sydsverige. För Blekinges del är det framför allt Västra Vång som i det arkeologiska materialet framstår som en exceptionell miljö av den här typen. Föremål från flera delar av Europa, hantverk med ädelmetaller och spår efter religiösa ceremonier visar platsens betydelse. Västra Vång verkar etableras som centralplats under 200-talet och platsen förefaller hysa aktiviteter fram till vikingatidens slut, eller början av medeltid (se kap. 12).¹¹ Västra Vång kan således sägas ha fungerat som en centralplats under järnåldern, men platsens centrala funktioner upphörde vid medeltidens början och någon stad var det inte.

Snarare antyder spridningen av gravfält, runstenar och skattfynd på ett decentraliserat maktlandskap i Blekinge under vikingatid, där lokala hövdingar verkade på skilda platser och där olika släkters maktposition växlade i samband med exempelvis generationsskiften (se kap. 15 & 18). Ingen av de platser där dessa lokala makthavare var lokaliserade utvecklades till städer.

Ronneby

Ronneby framträder som stad i slutet av 1200-talet. År 1292 omtalas Johannes Hidden-

se och hans son Lambertus samt Dethard som borgare i Ronneby i en notis i den tyska staden Stralsunds stadsbok. Att det fanns borgare i Ronneby vid denna tid visar att platsen då sågs som en stad.¹² De tre Ronnebyborgarna var inblandade i en affärstransaktion i Stralsund och deras tyskklingande namn antyder att tyska handelsmän redan tidigt hade etablerat sig i Ronneby. Första gången Ronneby nämns är annars 60 år tidigare, ca 1230 i *Kung Valdemars Jordebok*. I denna beskrivs Ronneby som ett kungalev, en kungsgård. Exakt var denna låg är oklart, men en möjlig plats var nog i anslutning till stadskyrkan, vars äldsta delar går tillbaka till 1100-talets andra hälft. Kungsgården etablerades troligen i en befintlig by, som låg strategiskt belägen där landvägen korsade Ronnebyån. Ronneby ligger topografiskt vid en väl vald plats, ca fyra kilometer från åmynningen. Ån var segelbar dit, varefter de första fallen gjorde den ofarbar och båtlaster tvingades till omlastning för fortsatta landtransporter. Vattenkraften utgjorde också säkert redan under medeltiden och långt fram i tid en pålitlig kraftkälla för kvarndrift och olika typer av tidiga industriella verksamheter.¹³

Runt staden finns fortfarande en stor mängd förhistoriska gravar, men de dateras huvudsakligen till brons- och äldre järnålder. Det ska noteras att något av de för Blekinge så typiska gravfälten från yngre järnålder inte är kända från stadens direkta närhet. Järnåldersgravar hittas någon kilometer väster och sydväst om det medeltida stadsområdet, vid Härstorpssjön, eller vid Påtorp tre kilometer västerut, men dessa tillhör av gravtyperna att döma sannolikt järnålderns tidigare del.¹⁴

Fig 22:1. Karta över Ronneby från 1719. Även om staden vid denna tid förlorat sina stadsprivilegier kan det gamla stadsområdets utseende fortfarande ses. Karta av Sven Hesselgren. Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS 130-1:1).

På Silverberget vid Ronneby brunn finns en fornborg som ibland setts som en faktor bakom stadens uppkomst, men den är troligen betydligt äldre.¹⁵

Ån avgränsade stadsområdet i norr, väster och söder. Åt öster stängdes stadsområdet, senast vid 1500-talets mitt, av en vall med tillhörande vallgrav. På den äldsta kartan över staden, Johannes Mejers karta från 1600-talets mitt, kan man se att stadskyrkan, S:t Laurentius, ligger i stadens nordöstra del, medan torget låg i den västra. På kartan ses även två broar

över ån, Norrebro och Söderbro. Strax söder om Söderbro syns en öppen plats, *Schiffsbring*, skeppsbron, som utgjorde stadens hamnplats.

¹⁶ Gatunätet i det äldre medeltida Ronneby såg av kartan att döma helt annorlunda ut jämfört med hur det ser ut idag (fig. 22:1-2). Efter den stora stadsbranden 1864 kom gatunätet att regleras och dagens stadsplan med stora rätvinkliga kvarter och raka gator etablerades. Endast i området Bergslagen invid kyrkan kan den medeltida stadens vindlande gatunät och oregelbundna kvarter fortfarande upplevas.

Fig. 22:2. Karta över Ronneby av Johannes Mejer, 1600-talets mitt. Rigsarkivet, København.

I det skriftliga källmaterialet nämns att det förutom stadskyrkan (fig. 22:3) även ska ha funnits en kyrka kallad ”lilla stadskyrkan”, vilken uppges ha legat öde 1706. Var denna kyrka låg är oklart. Enligt *Gravställsboken* ska denna kyrka ha uppförts av borgmästaren Verner Andersson, död 1629, men att en enskild person skulle ha bekostat ett kyrkbygge vid denna tid är inte troligt.¹⁷ Kanske avsågs den kyrka som tillhört stadens hospital. Ett S:t Jörgenshospital omtalas 1582, då stadens borgare uppmanades att bidra med medel för en återuppbyggnad av detta, som troligen förstörts i samband med svenskarnas skövling av Ronneby 1564. Fram till stadsregleringen 1864 var spåren efter hospitalets kapell synligt, strax öster om Norrebro och söder om ån. I samband med en arkeologisk undersökning 1972 framkom rester efter en byggnad som tolkats som kapellets nordöstra del.¹⁸ Kapellet verkar ha varit en salskyrka utan yttre markerat kor, och byggt i tegel (fig. 22:4). Troligen uppfördes det under 1300-talet.

Fig. 22:3. Ronneby kyrka. Foto: Åke Nyberg, Mörrum. Blekinge museum (BLM NYB 0234).

Fig. 22:4. Gravar undersökta vid S:t Jörgenshospitalet i Ronneby, arkeologisk undersökning 1972.

Under medeltiden anlades hospital helgade till S:t Jörgen i många städer, ursprungligen med syftet att omhänderta spetälskesjuka, varför de ofta på grund av smittorisen anlades ett bit utanför stadsområdet. I Lund ligger exempelvis S:t Jörgens hospital några hundra meter öster om staden. Spetälska, eller lepra, började spridas i Europa mer allmänt under medeltiden, men under 1500-talet minskade antalet fall

drastiskt. I Ronneby låg dock hospitalet inom stadsområdet, vilket är ovanligt. Kanske hade kyrkan ursprungligen haft en annan funktion. I en av gravarna som undersöktes hade den döde krigsskador, i en annan låg en kvinna som sannolikt dött i barnsäng, vilket visade att inte bara spetälska begravts här.¹⁹ Kanske hade hospitalet i praktiken ett vidare användningsområde.

Det fanns möjligen ytterligare en kyrka i anslutning till stadsområdet, några hundra meter söder om staden på åns östra sida. På en karta från 1690 är *Gamble kjörgård* markerat inom en fyrkant. Senare, på en karta från 1802, kallas platsen för ”heligkorslyckan”. Mejers karta från 1600-talets mitt visar två större byggnader på platsen, och beteckningen *Meijershöfe*, vilket är tyska för ’större gård’ eller ’förvaltargård’. I sin beskrivning över Blekinge från 1750-talet uppger Christoffer Cronholm att här legat en kyrka som blivit förstörd av krigshandlingar, vilket osökt leder tanken till händelserna i Ronneby 1564.²⁰ Om här verkligen funnits en kyrka eller ett kapell och vad denna i så fall haft för funktion är oklart.

Ronnebys position som Blekinges största stad visas även av att här under senmedeltid fanns en latinskola. Samtliga socknar i Blekinge bidrog med en årlig avgift till skolans underhåll. Under medeltiden var utbildning något som skedde under kyrkans överinseende. Att kunna läsa, skriva och räkna var viktigt inte bara för blivande präster, utan även för köpmän. Högre utbildningsanstalter fanns egentligen annars endast i anslutning till domkyrkor.²¹ År 1562 erkände kung Fredrik II att eleverna i köpstädernas skolor levde under

svåra omständigheter, de led oftast brist på mat och kläder, varför eleverna i Ronneby gavs rätt till allmosor från Östra, Medelstad och Västra härad i Blekinge. Skolan i Ronneby omtalas som förstörd 1582.²²

Gillen var karaktäristiska sammanslutningar i medeltidens städer. Ursprungligen var gillens religiösa korporationer för präster, men gillens, ofta uppkallat efter ett helgon, utvecklades även till sammanslutningar av köpmän. Ett köpmannagille skulle verka för medlemmarnas gemensamma intressen, både gentemot köpmän från andra städer och överheten. Gilllesbröderna skulle även stötta varandra i händelse av att någon hamnade i trångmål. I vissa fall uppfördes specifika byggnader i städerna, eller på landsbygden, som fungerade som mötesplats för ett gille.²³ I Ronneby förefaller det ha funnits minst två gillen, dels ett Knutsgille, vilket omtalas i stadsprivilegierna 1387 (se kap. 24), dels ett Vårfrugille (även kallat S:ta Maria-gille). Det senare är endast känt genom en bevarad sigillstamp som visar Jesu moder Maria sittande på en tron med Jesusbarnet på sitt vänstra knä. Omskriften berättar: SIGILLUM: CONVIVI: SANCTE: MARIE: DE: ROTNEBY (S:ta Maria gilles i Ronneby sigill). Stilmässigt har man velat datera sigillet, som påträffats i en trädgård i staden, till 1300-talet. Om något av gillena hade en gillesbyggnad i staden, och var de i så fall legat, är inte känt.²⁴

Antalet större arkeologiska undersökningar som genomförts i Ronneby är få. Men det material som finns ger ändå ledtrådar till när orten började bebyggas. I samband med en undersökning i kvarteret Ernst, strax norr om Strandgatans parkering, påträffades bebyggel-

selämningar som daterats till tiden före 1300 (fig. 22:5). Dessvärre är undersökningen endast rapporterad ytterst kortfattat.²⁵ Under medeltiden låg den undersökta ytan alldeles söder om torget i det medeltida Ronneby, vilket var en central plats i staden. Det äldsta bebyggelseskedet bestod av åtta lerbottnar, tunna lerklädda gropar som förknippas med det medeltida sillfisket (se kap. 15). Troligen anlades dessa under 1200-talet. I slutet av 1200-talet eller omkring 1300 skedde en kraftig tillväxt av bebyggelsen. Under 1300-talet fanns minst

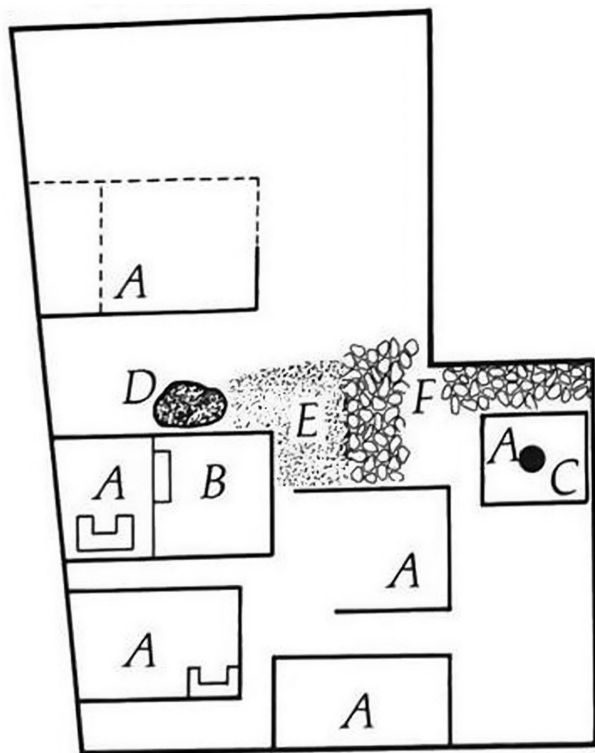

Fig. 22:5. Planritning över bebyggelseämningar, daterade till 1300-talet, påträffade vid en arkeologisk undersökning i kvarteret Ernst i Ronneby. a) boningshus, b) bostadshus, vägg i vägg, c) kupolugn, d) avskrädeshög, e) slaggförekomst, f)stensatt gränd. Blekinge museum.

fem hus längs en stenlagd gränd inom den undersökta ytan, där det under 1400-talet skedde en reglering av bebyggelsen då tomterna slogs samman till större enheter. De tidigare mindre husen ersattes av ett större hus med en stor murad stenkällare, vilket fanns på platsen under 1400-talet. Bland fynden märktes framför allt en stor andel importerad keramik i form av tyskt stengods. Kanske bodde någon av stadens mer bemedlade köpmän här, i närheten av torget. Från andra medeltida städer vet vi att stadens elit oftast bodde i anslutning till stadens huvudgata eller runt torget. Under 1500-talet försvann bebyggelsen inom den undersökta ytan, i stället fanns här en stenlagd yta, kanske en del av torget som utvidgats. Möjligen ser vi här en effekt av svenskarnas skövling av Ronneby 1564 (fig. 22:6).

I kvarteret Ernst kunde den äldsta verksamheten på platsen dateras till 1200-talet. På andra håll i staden har dock enstaka äldre fynd

Fig. 22:6. En medeltida snörkänga, stor för att passa ett barn, hittad i en gödselgrop vid den arkeologiska undersökningen i kvarteret Ernst i Ronneby. Man kan undra om den lille fick skäll för att ha slarvat bort sin känga, eller om den kasserades för att den var trasig (SHM 32763). Foto: Jenny Nyberg, Statens historiska museer.

framkommit som, tillsammans med stadskyrkan, vars äldsta delar går tillbaka till 1100-talet, visar att det redan då fanns bebyggelse på platsen för den blivande staden. I samband med den ovan omtalade undersökningen av hospitalet framkom även ett antal gropar och stolphål som representerade en äldre bebyggelse. En del av de gravar som undersöktes var grävda igenom ett äldre kulturlager där det förekom så kallat äldre och yngre svartgods, keramik som dateras från tidigt 1000-tal till tidigt 1200-tal. Detta visar att det fanns verksamhet på platsen som föregick etableringen av hospitalet.²⁶ Några byggnader från denna tidiga fas kunde inte rekonstrueras, men här bör ha funnits en gård som föregått stadsbebyggelsen.

Ronneby etablerades således som stad någon gång under perioden från ca 1230, då det var ett kungalev, fram till 1290, då de första borgarna nämns. En indikation på platsens förändrade status kan ses i stadskyrkan, som i mitten av 1200-talet blev större och byggdes ut med korsarmar. Troligen skedde detta för att kunna hysa en hastigt växande befolkning. Ronneby hade således varit stad länge när den danske kungen Olof i augusti 1387, strax före sin död, förnyade ortens stadsprivilegier. Förnyelsen gjordes då staden genom brand förlorat sina gamla privilegier. Därför behövdes ny kunglig bekräftelse på att Ronneby fortsatt skulle kunna åtnjuta de friheter och rättigheter att handla som man tidigare haft. Privilegierna från 1387 redogör för hur staden skulle styras, med borgmästare och rådmän och vilka skatter och andra tjänster som staden skulle lämna till kungen. Privilegierna reglerade även rättigheter och skyldigheter för främmande

köpmän att verka i staden och utgjorde således en juridisk och ekonomisk grundbult för stadslivet. Exempelvis gavs köpmännen från Ronneby frihet från tull på sina varor om de handlade längs Danmarks kuster.²⁷ Privilegierna omtalade stadens borgmästare, råd och rådmän och det framkom att det då även fanns ett rådhus. Här listas även några yrkeskategorier som verkar ha funnits i staden: *fiiskere*, *sudere*, *skredere*, *skindere*, *ølltappere* och *kremer* (fiskare, skomakare, skraddare, skinnare, øltappare och krämare). Att just de här kategorierna räknas upp berodde kanske på att det var vanliga yrken i staden. Ronneby verkar ha varit en stad dominerad av olika grupper av hantverkare.

En välmående köpstad som Ronneby blev oundvikligen inblandad i dåtidens politiska spel och med sin belägenhet i ett gränsområde mellan Danmark och Sverige blev staden ett självklart mål när fientliga styrkor föll in i Blekinge. Det första kända anfallet mot Ronneby skedde 1436 då Engelbrekt Engelbrektssons styrkor under upproret mot Erik av Pommern gick in i Blekinge. Efter ett slag vid Sillabro, troligen en övergång av Silletorpsån strax väster om dagens Karlskrona, kunde Engelbrekt tåga in i staden utan strid. Under åren 1451–1454 nämns staden som en lämplig plats för möten mellan representanter för den danske kungen Kristian I och den svenske kungen Karl Knutsson (Bonde). Ett annat möte hölls i staden 1476 i efterdyningarna till slaget på Brunkeberg, då Sten Sture den äldre besegrat danskarna under Kristian I.²⁸ Vid den här typen av möten får vi tänka oss att staden fylldes av tillresta dignitärer, vilket otvivelaktigt måste ha ställt krav på

borgarna att ordna husrum och förnödenheter. År 1523 intogs Ronneby av en svensk armé under ledning av Berend van Mehlen.

År 1525 var Ronneby centrum för den danske amiralen Søren Norbys misslyckade försök att återinsätta den då avsatte danske kungen Kristian II på tronen. Efter att ha försonats med den nye danske kungen Fredrik I, fick Norby Sölvesborgs län i förläning och även kungens tillstånd att börja prägla mynt i Ronneby. Under år 1525 präglades så kallade söslingar i Ronneby, silvermynt av sex penningars värde, med en vikt på 2–3 g (fig. 22:7a–b). På myntens framsida ses det danska riksvapnet med de tre lejonerna inom en vapensköld, omgivet av omskriften MONETA NOVA RADENBU (Ronnebys nya mynt). I texten över riksvapnet syns även en förminskad version av Søren Norbys vapensköld. Norby utövade sjöröveri, framför allt mot tyska och svenska skepp, och efter att han 1526 förlorat ett sjöslag utanför Pukavik/

Hanö, blev han tvungen att fly både från Blekinge och Danmark innan han slutligen dog vid belägringen av Florens 1530, då i tjänst hos den tyskromerske kejsaren Karl V.²⁹

Det mest förödande anfallet mot Ronneby skedde under nordiska sjuårskriget 1564, då en svensk armé under ledning av kung Erik XIV stormade, plundrade och brände staden. Nordiska sjuårskriget utbröt i augusti 1563, då Danmark och Lübeck förklarade krig mot Sverige. Kampen gällde ytterst kontroll över handeln i Östersjön. Kriget kom att utspelas som en mängd anfall fram och tillbaka över riksgränsen i syfte att härja, plundra och förstöra motståndarens underhållsområden. Det blev ett förödande krig för Blekinge och andra gränsbygder.³⁰ Redan första krigshösten brände en svensk styrka städerna Avaskär och Lyckå innan den retirerade tillbaka över gränsen. Sommaren 1564 kom svenskarna åter, nu med en armé om 5 000 man under ledning av Erik

Fig. 22:7a–b. En av de söslingar som Søren Norby lät prägla i Ronneby 1525. Mynten hittades i en skatt i Magleby och finns idag på Nationalmuseet i Köpenhamn. Foto: Tine Bonde Christensen (KMM-101212).

XIV. Precis som sin far, Gustav Vasa, ville Erik XIV att smålandsböndernas och Växjöborgarnas handel via Ronneby skulle upphöra. Handeln över gränsen gjorde att det svenska riket gick miste om betydande tullinkomster. Båda kungarna ville styra om handeln från Ronneby till Kalmar. Den 4 september stormade svenskarna Ronneby som intogs, brändes och en stor andel av befolkningen dödades, något som gått till eftervärlden som Ronneby blodbad (se del II, kap. 10) (fig. 22:8).³¹

Efter segern lät kung Erik, enligt tidens sed sända ut ett manifest som livfullt berättade om svenskarnas seger. Enligt kungen hade han först erbjudit staden att ge sig så att den kunde skonas, men borgarna var så förtappade av ondska att de i stället hånade kungen, varefter denne angav att mer än 2 000 vapenföra män, kvinnor och barn dödades när staden intogs. Eftersom staden vägrat kapitulera var stormningens resultat också helt enligt krigets lagar. Riktigt hur många som dödades lär vi aldrig få veta, men det var utan tvekan en blodig historia. Efter att ha skövlat Ronneby drog armén vidare västerut mot Sölvesborg, vars borg brändes av dess egna länsherre, Verner Parsberg, för att den inte skulle falla i fiendens händer.³² Skövlingen av staden var ett svårt slag som vållade förlust av både ekonomiska, men framför allt mänskliga, värden.

Ett av de mer påtagliga minnena från Ronneby blodbad är den gamla kyrkdörr som finns bevarad i stadskyrkan (fig. 22:8). I nedre delen av långhuset, vid den igensatta norra porten, finns en äldre dörr med tydliga huggmärken och brandskador i den nedre delen. Enligt traditionen är detta spår efter de svenska knek-

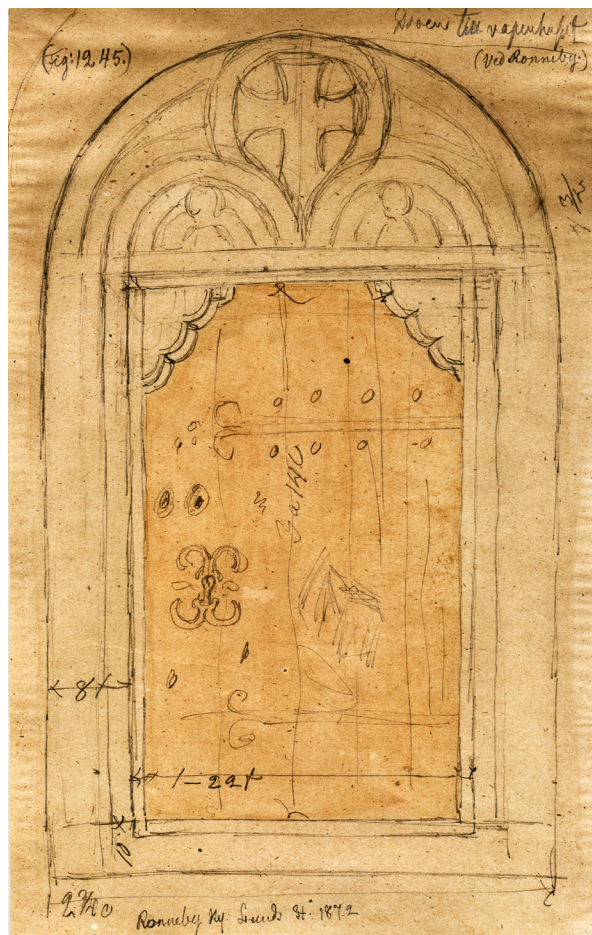

Fig. 22:8. Dörr till Ronneby kyrkas vapenhus. Teckning av Nils Månsson Mandelgren 1872. Enligt legenden har dörren spår från det tillfälle då svenska knektar år 1564 med våld tog sig in i kyrkan. Dörren förvaras numera inne i kyrkan. Lunds universitet, Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar, Mandelgrenska samlingen (FSM 1:11-320:1245).

tar som tog sig in i kyrkan och där dödade de stadsbor som tagit sin tillflykt till kyrkan.³³ Även om händelserna i september 1564 påverkade staden, kom den dock att återhämta sig och Ronneby förblev den största och viktigaste staden i Blekinge fram till dess att Karlskrona

anlades 1680. Karlskronas etablering innebar att Ronneby förlorade sina stadsprivilegier och att köpenskap och hantverk beordrades att flytta till den nya staden. Men tack vare att vattenkraften från Ronnebyån även fortsatt kom att användas för att driva manufakturer och kvarnar förblev Ronneby en tätort. 1861 blev staden köping och 1882 återfick den sina stadsrättigheter.

Sölvesborg

Den stad som vid sidan av Ronneby fick störst betydelse var Sölvesborg. År 1445 förnyade den danske kungen Kristian I Sölvesborgs stadsprivilegier.³⁴ En stad fanns således vid denna tid. När staden Sölvesborg etablerades är dock mer osäkert. Dess historia är också intimt förknippad med borgen med samma namn. Staden ligger vid en vik av Östersjön, och förleden i ortnamnet Sölvesborg (*Siluisborgh* 1343) går sannolikt tillbaka på ett äldre namn, *Sylvir*, som tros ha varit namnet på viken som också gett namn åt byn Sölve.³⁵ Inom byn Sölves marker har funnits flera gravar från både brons- och järnålder, bland annat en idag försvunnen skeppssättning. Strax norr om gravfältet finns en uppgift om att detta ska ha varit platsen för Stentofstenen, den runsten från 600-talet som idag står i vapenhuset i Sölvesborgs kyrka, vilket antyder att här kan ha funnits en större gård som var bas för en lokal aristokrati.³⁶ Vid Tredenborg, tre kilometer söder om Sölvesborg, har en vikingatida silverskatt, nedlagd omkring år 1000, påträffats.³⁷

Staden anlades vid den gamla kustlandsvägen som även passerade borgen. På sin väg österut igenom Blekinge passerade landsvägen

först genom staden för att därefter passera borgen. Avståndet mellan borg och stad, ca 400 meter, framgår bland annat av Johannes Mejers karta från 1650-talet, där man tydligt kan se att borgen låg innanför staden i Sölvesborgsvikens inre (fig. 22:9). Eftersom staden låg utanför borgen, i relation till Östersjön, hade borgen inga direkta möjligheter att försvara staden mot en anfallande styrka från havet, vilket kan förefalla märkligt. Vanligen ligger borgar vid kuststäder mellan havet och staden. Det här rumsliga förhållandet antyder att staden är yngre än borgen.³⁸ Aktiviteterna vid borgen stimulerade säkert den lokala ekonomin och bidrog till en ökande handel.

De äldsta delarna av stadskyrkan S:t Nicolai, koret, har daterats till 1300-talet, medan långhus, torn och vapenhus har tillkommit senare (fig. 22:10). Tornet och vapenhuset dateras till slutet av 1400-talet, då även ett karmelitkonvent etablerades (1486) på kyrkans norra sida (ase kap. 16).³⁹ Medan äldre forskning antog att staden tillkom redan under 1200-talet menar man idag att staden snarare bör ha etablerats först omkring år 1400.⁴⁰

Centralt i diskussionen omkring stadens uppkomst har varit dateringen av de äldsta delarna av kyrkan, koret. Det är uppenbart att detta är äldre än långhuset. Nyligen har dendrokronologiska dateringar genomförts av takstolarna i både koret och långhuset, vilket bekräftat denna bild. Koret har inte uppförts förrän efter 1356, kanske så sent som 1369, medan långhuset nog först tillkommit på 1380-talet. Valvslagningen i kyrkan förfaller ha skett kring år 1400. Dateringarna visar att kyrkan tillkommit i flera faser under an-

Fig. 22:10. Sölvesborgs kyrka från söder. Foto: Erik Jovenius, Karlskrona. Blekinge museum (BLM EJ 1241).

dra halvan av 1300-talet och varit fullbordad kring år 1400. Hypotetiskt kan man tänka sig att kyrkobygget påbörjades efter det att borgen färdigstälts, kanske först efter det att Valdemar Atterdag återtagit borgen och Blekinge 1360.⁴¹

Att döma av stadskartan från 1725 är det medeltida gatunätet bevarat i stadens centrala delar. Dagens Stortorg antas motsvara det medeltida torgets utbredning. Sölvesborg hyste också flera religiösa institutioner. Förutom stadskyrkan med karmelitkonventet fanns det precis som i Ronneby ett hospital. Ett sådant är markerat på den äldsta stadskartan över Sölvesborg, från mitten av 1600-talet, i stadens västra utkant. I nuvarande kvarteret Staren har det även framkommit skelettresten samt grundmurar av gråsten lagda i kalkbruk, vilket antagits vara platsen för hospitalet. Något hospital är dock inte nämnt i det medeltida skriftliga källmaterialet från staden och det oklart när det kan ha tillkommit.⁴²

Mejers karta påvisar även flera korsmärkta byggnader som har namn efter helgon, S:t Andreas, S:t Bartolomeus och S:t Ibb. Dessa

har ansetts vara ytterligare kyrkor eller kapell i staden. Ingen av dessa kyrkor är dock nämnd i några andra skriftliga källor, och några byggnadsrester eller gravläggningar har inte heller påträffats på de platser där de enligt kartan skulle ha legat. Det har i äldre forskning spekulerats att de här kyrkorna skulle ha varit en form av köpmanskyrkor avsedda för köpmän från olika tyska städer. Nyare forskning har emellertid avvisat tankarna på en allmän förekomst av köpmanskyrkor i medeltida städer. Snarare ser man detta som en företeelse på platser med särskilt utvecklad handel, som Skanör, Falsterbo och Visby, en helt annan typ av städer än Sölvesborg. Om de här kapellen eller kyrkorna verkligen existerat är i dagsläget oklart.⁴³

En annan typ av religiös plats var S:t Enevalds källa, som fungerade som vallfartsplats i staden. Källan omtalas i ett dokument från 1405 och i ett brev från 1419. I båda omtalas en pilgrimsresa till S:t Enevalds källa. I det förstnämnda brevet gav den nordjylländske riddaren Jens Nielsen en ställföreträdande pilgrim i uppdrag att, mot vederbörlig ersättning, uppsöka bland annat S:t Enevald, som bot för ett dråp som denne begått. Att denna S:t Enevalds källa låg i Sölvesborg nämns dock inte uttryckligen i brevet. Det är dock fallet i brevet från 1419. Där lovade Lasse Krook att förlikas med Ulf Staffansson, efter att Ulf som botgörelse för att ha slagit ihjäl Lasses bror Jeppe, personligen hade företagit en *pelegrimganga* (pilgrimsgång) till *sancti Enewald i Sölsborgh* (S:t Enevald i Sölvesborg).⁴⁴ Enligt en 1700-talskarta ska källan ha legat en bit söder om staden, invid dagens Tredenborgsväg.⁴⁵ Här finns

idag en tre meter djup kallmurad brunn som omges av en närmast fyrsidig hägnad av stenar. På Mejers Sölvesborgskarta anges *S. Enebalds Alte Kirche* och strax öster därom *Enewolds Brunn*. Brunnen med omgivande hägnad finns även angiven på 1814 års karta över Sölvesborgs stadsjordar. Vid en efterundersökning och återställning av området 1989, då hägnaden påträffades och frilades, påträffades en del mur- och taktegel samt 1600-talsmynt.

En alternativ tolkning som förts fram gör gällande att källan låg i nuvarande Järnvägs-parken. Nyligen genomfördes en mindre provundersökning på den här platsen, men spår efter någon källa framkom inte.⁴⁶ Att det förekom vallfart till S:t Enevalds källa i Sölvesborg är dock klart. Så sent som 1707 infördes ett strängt förbud mot vallfärd till källan men vallfarten till källan fortsatte in på 1800-talet.⁴⁷ Idag förefaller det som mest troligt att det är den förra platsen som utgjorde platsen för källan, i alla fall efter medeltidens slut.

Även i Sölvesborg verkar det, precis som i Ronneby, ha funnits ett S:ta Maria- eller Vårfrugille. Det visas av en bevarad sigillstamp med inskriften S: CONVIVII: SANCTE: MARIE: DE: SILVISBV (S:ta Maria gilles i Sölvesborg sigill) (fig. 22:11). Stilmässiga dateringar till både 1300- och 1400-talen har föreslagits. Något gilleshus är inte känt från staden, men det har antagits att gillet kan ha haft sina möten i kyrkans vapenhus eller kapell. Till skillnad mot Ronneby verkar Sölvesborg ha saknat latinskola under medeltiden. En sådan verkar först ha etablerats efter reformationen. Skolan låg i anslutning till kyrkogårdens nordöstra del. 1585 beslöt kungen Fredrik II att en del av

Fig. 22:11. Rund sigillstamp av brons som har tillhört Mariagillet i Sölvesborg. I mitten syns en krönt Maria iklädd en fotsid dräkt med draperad mantel. På sitt vänstra knä sitter Kristusbarnet (med korsgloria), vänt i profil inåt. Vid sidan om Marias huvud syns en halvmåne och en stjärna. Maria sitter frontalt på en tron med profilerad underdel med kulformiga partier. Ryggstödet är gavleformigt och sidorna pryds med utskjutande blad. På varje sida om tronens underdel syns tre punkter. Omskriften löper längsmed kanten mellan två pärlringar. På framsidan har stampen en enkelt profilerad ryggås med bärögla. Foto: Helena Rosengren, Statens historiska museer.

intäkterna från Gammalstorp och Ysane socknar skulle gå till underhåll av skolan i Sölvesborg. I slutet av 1600-talet omtalas skolan som en envånings träbyggnad.⁴⁸

Av själva den medeltida stadsbebyggelsen är inte så mycket känt. Den senaste större arkeologiska undersökningen genomfördes i kvarteret Zebran i utkanten av det medeltida stadsområdet år 2013. Här hittades framför allt olika lager med avfall där mat- och slaktavfall, deponerats vid den tidigare strandkanten. Förutom djurben hittades även en mindre mängd medeltida

keramik, bland annat högmedeltida så kallat äldre rödgods. Från avfallslagret ¹⁴C-analyserades sammanlagt fem prover från djurben.⁴⁹ Dateringarna låg inom perioden 1210–1400. Mest sannolikt hade lagret deponerats under senare delen av 1200-talet. Det går i dagsläget inte att avgöra vilken typ av bebyggelse som avsett avfallet. Några säkra spår av hus påträffades inte, snarare var det avfall som kastats i den dåtida strandkanten. Djurbensmaterialet visade heller inga spår av att vara resultat av några tydliga kommersiella aktiviteter.⁵⁰ Vid tidigare arkeologiska undersökningar inom stadsområdet har inget omfattande medeltida material framkommit. En mer ytmässigt omfattande undersökning gjordes 1988 i kvarteret Uttern invid stadskyrkan S:t Nicolai.⁵¹ Här påträffades bebyggelselämningar som utifrån mynt och keramik som äldst daterades till sent 1300-tal och tidigt 1400-tal.

Ska man sammanfatta det aktuella kunskapsläget om staden Sölvesborg så förefaller urbaniseringen i dagsläget inte ha skett förrän tidigast i slutet av 1300-talet. Det var sannolikt först omkring år 1400 som platsen etablerades som stad. Däremot är det tydligt att det funnits bebyggelse och verksamhet på platsen redan tidigare, vilket inte minst stadskyrkans kor, det tidigare kapellet, och fynden i kvarteret Zebbran visar. Riktigt hur den äldsta bebyggelsen gestaltat sig är svårt att uttala sig om. Kanske ska vi tänka oss att fiskare bott på platsen och att även gästande fiskare och köpmän anläpt hamnen. Det verkar som att borgen etablerades före staden, senast i början av 1300-talet, och därefter växte staden fram, efter år 1400. Stadens ekonomi grundade sig sannolikt på

fiske och handel med jordbruksprodukter från Lister. Att försörja borgens besättning med förnödenheter var säkert en källa till inkomster. Mängden förnödenheter och andra varor som behövdes på en stor borg var outsynliga och borgens funktion som länscentrum gjorde också att mängder med skattepersedlar av olika slag samlades på platsen. De byggnadsarbeten som ägde rum under 1340-talet måste också ha genererat både möjligheter till handel och arbete. Man kan också notera att staden Sölvesborg verkar ha etablerats vid den tid då borgen spelade sin främsta politiska roll, åren runt 1400. Det var då som de danska regenterna åtskilliga gånger och under längre tidsperioder vistades på borgen, och använde den för större möten. Att ha det kungliga hovet boende på borgen måste ha stimulerat den lokala och regionala ekonomin och skapat efterfrågan på både råvaror och arbetskraft.

Under 1600-talet drabbades Sölvesborg, precis som Ronneby, av det nya stadslandskap som växte fram i Skåne och Blekinge, där Kristianstad, Karlshamn och Karlskrona blev de nya metropolerna med uttalat kungligt stöd. År 1654 förlorade Sölvesborg sina stadsprivilegier till förmån för Kristianstad och på 1660-talet uppmanades stadsbefolkningen att flytta dit. 1680 fanns endast 46 borgare kvar (se kap. 25 och del II, kap. 18). Precis som Ronneby återfick dock Sölvesborg sin status som stad under 1800-talet.⁵²

Avaskär – Kristianopol

I östra Blekinge, ungefär sju kilometer söder om den dåtida riksgränsen mot Sverige, låg den medeltida staden Avaskär. Staden förlorade

sina privilegier år 1600, men återuppstod samtidigt något hundratal meter längre söderut, nu under namnet Kristianopel. Samtidigt blev även staden Lyckå av med sina stadsprivilegier till förmån för den nya moderna fästningsstaden Kristianopel. Kunskapen om den medeltida staden Avaskär är knapphändig men den framträder första gången i ett brev daterat 14 oktober 1350. Brevet är utställt av rådmännen i Avaskär och skickat till rådmännen i Lübeck. På brevet sitter ett sigill som i omskriften har texten S'CIVITATIS AVASKER (Avaskär stads sigill). Till skillnad från Ronneby nämns inte Avaskär som ett kungalev i *Kung Valdemars Jordebok*, varför staden måste ha tillkommit någon gång mellan åren 1230 och 1350. Det är högst troligt att Avaskär var den näst äldsta staden i Blekinge efter Ronneby.⁵³

Staden låg direkt vid kusten av Kalmarsund, på en svag förhöjning i det annars flacka landskapet, innanför öarna Långeskär och Mölleskär, vilket gjorde att staden hade en skyddad, om än grund hamn. Hur stadens topografi gestaltat sig är svårt att uttala sig om. Några kartor över staden finns inte bevarade och idag är hela stadsområdet flack jordbruks- och betesmark, med undantag av det område som nyttjas som kyrkogård runt Avaskärs nuvarande kapell. Kapellet är inte medeltida, men dagens kyrkogård ligger i anslutning till platsen för den medeltida stadskyrkan. Staden etablerades i ett område som av fornlämningsbilderna att döma förefaller ha saknat bebyggelse under yngre järnålder.

År 1451 genomfördes ett möte mellan representanter för de svenska och danska regenterna i Avaskär på initiativ av påven Nikolaus V. Vid

mötet deltog även representanter för Hansastäderna Lübeck och Hamburg. Syftet var att lösa olika stridsfrågor, men mötet verkar inte fått något varaktigt resultat för året efter, 1452, gick en svensk armé över gränsen och brände staden. Under stridigheterna i samband med Kalmarunionens långa dödskamp under andra halvan 1400-talet och början av 1500-talet drabbades staden upprepade gånger. Staden skövlades exempelvis 1509 av en svensk armé ledd av riksföreståndaren Svante Nilsson (Sture). I samband med ett möte mellan Gustav Vasa och den danske kungen Kristian III år 1541 bodde den senare i Avaskär. Mötet enades om en fredstraktat mellan länderna som varade till nordiska sjuårskriget bröt ut 1563, varvid Avaskär åter kom att skövlas av de svenska trupperna. Stadens privilegier stadfästes en sista gång 1597, för att tre år senare dras in till förmån för den nya staden Kristianopel, dit invånarna tvingades flytta.⁵⁴

Stadsområdet för Avaskär finns redovisat på en karta från 1778, där det står att i stadens gamla område kan ses ”icke allenast de öfwer alt i åkern befintlige qvarlevor ef Tegelsten och annan stenläggningsten, utan jämväl med gamla Kyrkjogården och Rudera efter Kyrkan; hvilket ställe ännu underhålles och utnyttias till Begravningsplats af större delen av socknen”.⁵⁵ Kartan visar även grunden av den gamla stadskyrkan, som verkar ha varit en kyrka med långhus och absid (fig. 22:12). Troligen bör den då också haft ett smalare kor, vilket ofta antagits av forskningen, men detta kan inte säkert bedömas utifrån kartans avbildning. Kyrkan nämns första gången på 1400-talet som en av de kyrkor som erlade en avgift till latinskolan i

Fig. 22:12. Utsnitt ur karta över Kristianopol visande Avaskärs tidigare stadsområde, 1778 (LMS 10-krj-11).

Ronneby, vilket även indikerar att någon skola vid denna tid inte fanns i staden.⁵⁶ Att säkert bedöma hur stor staden var till ytan är idag inte möjligt.

Bortsett från stadskyrkan, som även bör ha fungerat som kyrka för omlandet, är inga andra kyrkliga eller borgerliga institutioner säkert belagda från staden. Ett rådhus kan

ha funnits, borgmästare och rådmän omtalas både 1350 och 1509. Med tanke på att det hölls stora möten i staden bör här ha funnits en byggnad som passade för den typen av samlingar. I forskningen om Avaskär har man diskuterat huruvida staden var omgiven av något befästningsverk, eller om här funnits någon borg. Argumenten för en befästning bygger på två dokument, ett som berättar att en svenska styrka år 1453 försökt återta Blekinge men blivit slagen tillbaka, samt ett omnämnande av *traekaaken Aveskier* (träkäken Avaskär). Kåk är ett begrepp som under medeltiden ibland används om borgar, så kallas även borgarna i Lyckå och Kalmar. Några synliga spår efter att staden omgetts av en mur eller jordvall kan dock inte ses idag. Däremot finns en mindre förhöjning i landskapet strax väster om den nuvarande bron över Petriån i stadens västra del. Möjligen var det platsen för en mindre stadsbefästning.⁵⁷ En sådan skulle då ha skyddat staden från anfall från landsidan, men lämnat den försvarslös mot attacker från havet.

Ett antal arkeologiska undersökningar har gjorts i Avaskär, men de har framför allt berört perifera delar av stadsområdet. Fynden har mest utgjorts av föremål från senmedeltid, även om enstaka äldre föremål från tidig medeltid och även vikingatid påträffats. Det finns dock inget som talar för att staden skulle söka sitt ursprung i medeltidens tidiga del. Precis som i Ronneby utgörs den äldsta fasen i staden av lerbottnar. År 1977 påträffades ett antal lerbottnar i stadens södra del, och ett flertal undersöktes samtidigt på ön Mölleskär. En av dessa daterades till perioden 1100–1370. Sammantaget antyder det att staden etablera-

des som plats där fisk landades och bearbetades. Kanske fungerade platsen initialt som ett säsongsmässigt fiskeläge. Mot bakgrund av att staden låg i ett område som var förhållandevis glest befolkat, att döma av fornlämningsbilderna i omgivningarna, har man ansett att det inte var handelsmässiga orsaker som låg bakom stadens etablering. I stället har staden Avaskär, tillsammans med borgen Brömsehus, setts som en militärstrategisk markering för att befästa och kontrollera gränsområdet till lands och till havs mot Sverige.⁵⁸

Som dansk gränsfästning mot Sverige var Avaskär dock värdelös, vilket visas av att den regelbundet brändes av svenskarna. Danmark saknade moderna gränsfästningar mot Sverige, vilket fick den danske kungen Kristian IV att agera. I vissa fall moderniserades stadsbefästningarna i befintliga städer, som i Halmstad, i andra fall anlades nya fästningsstäder på bekostnad av äldre och mer svår försvarade städer vilka lades ned. Avsikten var att koncentrera handelsrättigheterna till större städer, som både skulle vara mer ekonomiskt livskraftiga samt väl försvarade (se del II, kap. 10 & 18).⁵⁹

En ny fästningsstad anlades på ön Korsaskär, några hundra meter söder om Avaskär. Korsaskär var en 1,5 kilometer lång och 200 meter bred ö, som i väster avskildes från fastlandet av ett grunt sund och i norr av den lilla Petriån. Mot söder och öster hade man från staden fri utsikt mot Kalmarsund (fig. 22:13). Anläggandet av Kristianopol innebar att inte bara invånarna i Avaskär tvingades flytta till den nya staden, även städerna Lyckå och Elleholm lades ned. Etableringen av Kristianstad 1612 innebar liknande dråpslag för städer

Fig. 22:13. Flygbild över Kristianopol, 1996. Foto: Jan Norrman/Kulturmiljöbild, Riksantikvarieämbetet.

som Åhus, Vä och sedermera även Sölvesborg. Den nya staden i östra Blekinge fick namn efter sin skapare, Kristian IV. Ortnamnets efterled är grekiskans *polis* med betydelsen 'stad', så stadsnamnet betyder helt enkelt 'Kristians stad'.⁶⁰

Enligt tidens tankar sågs hela staden som en fästning och genom ett regelbundet, geometriskt gatunät skulle trupper snabbt kunna förflyttas mellan olika delar. Till skillnad från medeltidens borgar med höga murar och torn, som blivit sårbara i samband med artilleriets

utveckling, gjordes befästningsverken nu låga och breda. De nya fästningsstäderna försågs med kraftiga befästningsvallar, med regelbundet utskjutande bastioner från vilka fästningsmuren kunde bestrykas med längsgående eld för att förhindra stormningar.

Stadsplanen för Kristianopol stadfästes av Kristian IV år 1599, och var då mycket modern för sin tid (fig. 22:14). Staden fick en kraftig befästningsmur med ett flertal bastioner, vilken omgav ett stadsområde med tre nord-sydligt löpande breda gator och fem mindre tvärgator,

Fig. 22:14. Karta över Kristianopol av Johannes Mejer, 1650-tal. Rigsarkivet, København.

vilket skapade stora, rätvinkliga kvarter. Efter-
som staden anlades på obebyggd mark behövde
man inte ta hänsyn till någon äldre bebyggelse.
Infarten till staden låg i norr. För att nå staden
var man först tvungen att via en träbro ta sig
till en mindre holme där det fanns en vaktpost,
varefter man via ytterligare en träbro nådde
själva porten till fästningen. Båda träbroarna
var försedda med vindbryggor. I öster sköt den
stora bryggan ut i Kalmarsund, och där kunde
handelsskepp lägga till.⁶¹

Arbetet med att uppföra befästningsmu-
ren, som hade en total längd av nära två och en
halv kilometer, pågick under åren 1603–1606.
Som högst var muren närmare sex meter och
den var kraftigast och högst åt landsidan, det
var härifrån man väntade anfall och det var
även på denna sida det fanns flest bastioner.
År 1658 var fästningen bestyckad med ca 50
kanoner, år 1669 med 68. Under andra halvan
av 1600-talet hade fästningen en garnison på
ungefär 175 man. I staden som helhet verkar
befolkningen i mitten av 1600-talet ha upp-
gått till ca 600 personer med militär personal
inräknad.⁶²

Redan kort efter det att befästningsverken
var färdigbyggda sattes de på prov. År 1611
anfölls Kristianopel av svenskarna, under led-
ning av kronprins Gustav Adolf (den blivande
Gustav II Adolf), som här framgångsrikt som
17-åring gjorde debut på slagfältet. Staden er-
övrades och plundrades. Ett resultat av svensk-
arnas härjningar blev att stadskyrkan kom att
flyttas från den södra delen av stadsområdet
till sin nuvarande plats.⁶³ Freden i Roskilde
1658 innebar att behovet av Kristianopel som
gränsfäste försvann.

Redan på 1660-talet, strax efter övergången till
Sverige, diskuterades att lägga ned staden och
rasera dess befästningsverk. Under skånska
kriget besattes staden av danska trupper i sep-
tember 1676 och staden fungerade under kriget
som stödjepunkt för snapphanar verksamma i
östra Blekinge. I februari 1677 började svensk-
arna belägra staden och efter tio dagars beskjut-
ning gav den danske befälhavaren upp, mot löf-
te om fritt avtåg. De snapphanar som fanns i
staden lär dock ha blivit avrättade. Efter 1677
års händelser revs befästningsverken och i och
med anläggandet av Karlskrona 1680 tvingades
borgarna att flytta till den nya staden.⁶⁴

När stadsrättigheterna försvann fick Kristian-
opel status som by. Idag kan man som besökare
lätt göra sig en bild av hur staden gestaltade sig
under det tidiga 1600-talet. Gatunät, stadskyr-
kan och befästningsmurarna med sina bas-
tioner är påtagliga minnesmärken. Den norra
infarten till staden är även den ursprunglig.
Däremot är dagens västra infart en skapel-
se från 1950-talet, då befästningsmuren och
Skräddarebastionen bröts igenom för att un-
derlätta för biltrafiken.

Här i den västra delen av staden har ett an-
tal arkeologiska undersökningar gett en bild
av hur stadsgårdarna såg ut. Undersökningar
utförda under 1950-, 1980- och 1990-talen har
visat att stadsrummet rätt snabbt kom att fyl-
las med bebyggelse direkt i samband med att
staden anlades. Längs Västergatan har ett antal
fyrilängade stadsgårdar undersökts (fig. 22:15).
De låg enligt renässansens ideal med bostads-
huset längs med gatan. Inne på gårdarna fanns
längor med köks-, förråds- och stallbyggnader
runt stenlagda gårdsplaner. Husen verkar ha

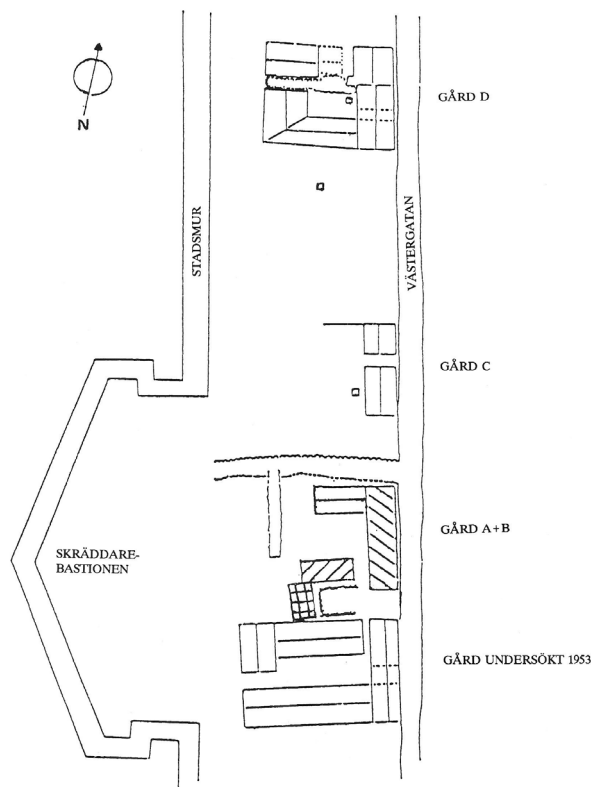

Fig. 22:15. Undersökta gårdar i den västra delen av Kristianopel. Efter Hansson 1992.

varit timrade. Arkeologin visade också att vissa tomter verkade ligga övergivna efter 1650, ett tecken på att stadens ekonomi var på fallrepet. Detta till trots tycks investeringar ha skett i nya gårdsbyggnader på en del andra tomter ända in på 1660–1670-talen.⁶⁵

Ur handelsmässig synvinkel var Kristianopel ingen lyckad stad. Precis som Avaskär saknade den ett naturligt omland bärkraftigt nog för sin försörjning och de historiska källorna visar att staden hade svårt att hävda sig i konkurrensen med andra städer. Exempelvis

var man tvungen att importera brödsäd till staden, eftersom den lokala produktionen inte var tillräcklig. Det klagades även på att hamnen var dålig och grund. Enligt 1622 års privilegiebrev skulle borgarna i staden tillhandahålla humle, salt, järn och andra varor som bönderna i omlandet kunde behöva, medan man verkar ha exporterat fisk samt skeppat ut boskap, inte minst oxar. Det senare förbjöds i samband med det svenska övertagandet 1658 vilket också blev ödesdigert för stadens ekonomi.⁶⁶

Bristen på importvaror syns även i det arkeologiska materialet. I samband med en analys av fyndmaterialet från en undersökning 2014 framträdde detta tydligt. Keramikmaterialet som påträffades bestod huvudsakligen av inhemskt producerat så kallat yngre rödgods, medan andelen importerad keramik var väldigt liten. Jämfört med andra fyndplatser framstår Kristianopel här snarare som en by än en stad. I städer är annars importerad keramik betydligt mer allmänt förekommande. Den relativa avsaknaden av importkeramik visar konkret på att handelsförbindelserna varit rätt sparsamma. Även analyser av de påträffade djurbensmaterialet visar att Kristianopel var en agrart präglad stad. Djurhållningen i staden liknade den man brukar finna på landsbygden. Slaktåldern för nötboskap var genomgående låg, medan den i städer annars brukar vara hög, då man till städerna ofta köpte in äldre uttjanta oxar och mjölkkor för slakt till köttkonsumtion. I Kristianopel föreföll det snarare som man baserade sin försörjning av nötboskap på självhushåll, precis som på landsbygden.⁶⁷

Trots flytten från Avaskär till Kristianopel ska man se de två städerna som en och samma

stad. Problemen som orsakades av det ekonomiskt svaga omlandet var gemensamt för båda, och inget som den nya fästningen kunde avhjälpa. Bakgrunden till att en stad etablerades här i östra Blekinge låg inte i lokala eller regionala behov, utan fanns snarare på en högre nationell dansk nivå. Den danska kungamakten behövde markera sin närvaro i en gränzon mot Sverige. Under medeltiden utgjordes den markeringen av Avaskär och fästet Brömsehus, under 1600-talet av Kristianopel.

Elleholm och Lyckå

De två minsta städerna, Lyckå och Elleholm etablerades båda under 1400-talet. Till skillnad från övriga städer som alla verkar ha haft en nära koppling till den danska kungamakten, är det här städer av en lite annan karaktär. Båda tillkom med kungligt godkännande, men i fallet med Elleholm var det som tidigare nämnts ärkebiskopen i Lund som utfärdade stadsprivilegierna, och i fallet med Lyckå verkar medlemmar i släkten Sparre ha varit pådrivande aktörer.

Elleholm etablerades på en långsmal ö i Mörrumsåns mynning (fig. 22:16) (se kap. 23). Ån var segelbar för större fartyg upp till staden. I den norra delen av ön låg en borganläggning, Sjöborg, som förefaller ha etablerats i början av 1300-talet. Staden Elleholm är ungefär 100 år yngre. År 1450 utfärdade ärkebiskop Tuve Nielsen i Lund stadsprivilegier för Elleholm. I de skriftliga källorna nämns platsen första gången 1410, då borgen pantsattes av ärkebiskopen till Axel Pedersen (Tott). Enligt *Karlskrönikan* intogs borgen av Engelbrekts armé 1436 och redan 1440 omtalas en borgmästare

och en rådman i Elleholm.⁶⁸ Mörrumsån var genom sitt laxfiske sedan länge av stor betydelse. I Mörrum fanns ett kungalev och sannolikt har den danske kungen någon gång donerat mark vid åns mynning till ärkestolen i Lund. Kanske var kungsgården ur funktionell synvinkel en föregångare till den borg som sedermera uppfördes på ön i åmynningen.

Staden Elleholm etablerades säkerligen för att stärka ärkebiskopens kontroll över handeln med de produkter som de kyrkliga egendomarna i Blekinge inbringade. I en jordebok över Sölvesborgs län från åren 1615–1616 omtalas en "Elleholms Jordebog" som omfattade det gods som kronan drog in från ärkebiskopen i samband med reformationen.⁶⁹ Dessa gårdar levererade produkter till Elleholm, dit även biskopstiondet och andra inkomster i form av varor fördes, inte minst från laxfisket i ån. Genom att etablera en stad kunde ärkebiskopen lättare omsätta naturaprodukter i pengar. Ett brev från 1460 ger en fingervisning om vad det var för produkter som omsattes. I brevet fick fogden i Elleholm i uppdrag att skaffa material i form av skeppsbyggnadstimmer, tjära och förnödenheter till ärkebiskopens egna fartyg.⁷⁰

I samband med reformationen drogs de kyrkliga egendomarna in till kronan, men staden fortlevde till år 1600 då den lades ned till förmån för Kristianopel. Hur många som bodde i Elleholm vet vi inte, men staden var liten. Enligt en beskrivning från 1509 bestod staden av två rader av hus på ön. Så förefaller också den tidigare staden se ut på Johannes Mejers karta från 1660-talet, även om det också verkar ha funnits bebyggelse på fastlandet i väster. Ytterligare en uppgift som visar på hur liten

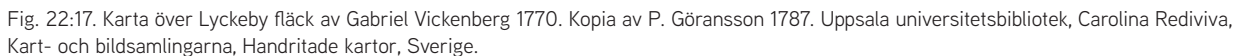
staden var är att det inte finns några medeltida uppgifter om en stadskyrka. I *Lunds stifts landebok* från 1570, då staden fortfarande existerade, står att Elleholm ligger i Mörrum socken, men det framgår samtidigt att det då endast fanns ett kapell i staden.⁷¹

Lyckå etablerades i ett liknande läge som Elleholm, vid Lyckebyåns utlopp i östra Blekinge, och ungefär samtidigt som Elleholm. Stadens kommunikativa läge stärktes även av att kustlandsvägen här korsade ån. Läget påminner om det för Ronnebys, staden låg strax nedanför det första fallet i ån. Första gången staden Lyckå nämns är 1449, då Claus Nielsen (Sparre) köpte de tomter som låg längst söderut i staden och där lät bygga sitt hus och gård, det som kom att bli den första borgen i Lyckå. Samtidigt delades det tidigare Sölvesborgs län genom att Östra härad nu blev ett eget län som kom att styras från Lyckå. En intressant detalj i skeendet är att vid tiden var Claus Nielsens kusin, Ivar Axelsson (Tott) länsherre på Sölvesborg. I samma brev nämns borgmästare, byfogde och rådmän. Några år senare, 1452, intog Karl Knutssons svenska styrkor Lyckå. I ett brev från påven till den danske kungen Kristian I år 1474 nämns att kungen låtit anlägga en stad och en borg, samt att ett tidigare träkapell på platsen som fungerat för en mindre grupp fiskare, nu ersatts av en stenkyrka, helgad åt jungfru Maria. Redan 1508 planeras det för en nedläggning av staden. En sådan genomförs dock först 1600 i samband med anläggandet av Kristianopol.⁷²

Staden tillkom sannolikt i mitten av 1400-talet. Man kan notera att Engelbrekts upprorsarmé på sitt tåg västerut genom Blekinge 1436, efter att ha intagit Brömsehus och Avaskär, di-

rekt marscherade mot Ronneby, vars borgare de stötte på vid Sillebro. Möjligen ska det ses som en indikation på att Lyckå då inte var värt besväret att anfälla. Merparten av fynden från de arkeologiska undersökningar som gjorts i staden härrör också från 1400-talet eller senare tidsperioder. Några tydliga spår efter att ett mer omfattande hantverk av någon typ bedrivits i staden har inte heller hittats och de arkeologiska undersökningar som gjorts visar att stadsområdet verkar ha varit tämligen extensivt utnyttjat.⁷³

Det gamla stadsområdet framträder på en karta av Gabriel Wickenberg från 1779 över det som då kallades Lyckeby Fläck.⁷⁴ Av kartan framgår tomtindelning och gatunät samt kyrkans belägenhet i stadens östra del, förhållandevis nära ån, vilken avgränsade stadsområdet åt söder (fig. 22:17). I väster ses på kartan ett vattenfyllt dike, rester efter den vallgrav som omtalas 1449. Vallgravens existens har även påvisats arkeologiskt strax norr om Tingshuset.⁷⁵ Stadens huvudgator från norr och nordost sammanstrålade i stadens centrala delar på det gamla torget. Stadskyrkan var vid denna tid raserad, men det framgår att det varit en kyrka med långhus och smalare rakt avslutat kor. Vanligen brukar kyrkor med denna planform dateras till tiden före 1400-talet, varför här finns en intressant motsättning mellan kyrkans planform och uppgifterna i påvebrevet från 1474 om att Kristian I då skulle låtit bygga stenkyrkan. Kyrkan verkar ha haft ingångar både i väster och öster. I den sydvästra delen av stadsområdet syns två områden med vallar och gravar, Stora och Lilla Vallen. Detta var platsen för den borganläggning som Claus Nielsen lät anlägga 1449.⁷⁶ År 1545 beordrade Kristian III

Lyckå låg i nära anslutning till den gamla järnåldersbygden, som förefaller ha haft sitt centrum vid dagens Vedeby-Lösen-Augerum. Man kan tänka sig att hamnläget i åmynningen nyttjades redan under vikingatid, och under det allmänna uppsvinget för fisket i tidig med-

eltid blev platsen säkerligen använd för fiske. Lyckå har också föreslagits ha etablerats som exporthamn för det järn som producerades i norra Blekinge.⁷⁸ Det är dock tveksamt om just denna exportvara var av sådan betydelse. Men staden verkar aldrig fått någon större ekonomisk betydelse. Länsherrarna klagade på de ringa skatteintäkterna som gjorde förläningen till en av de minst inkomstbringande i Danmark. Staden verkar inte heller ha lyckats fånga upp den lokala handeln, då Lyckåborgarna återkommande klagade över böndernas illegala handel via olika svårkontrollerade mindre hamnar längs kusten (se kap. 25).⁷⁹

Uppkomsten av Lyckå är intressant eftersom den precis som i fallet med Elleholm visade att kungamakten kanske inte alltid var den mest drivande aktören bakom urbaniseringen. Visserligen berömmar påven kung Kristian I för att ha anlagt Lyckå och låtit bygga en ny kyrka, men detta gjordes 25 år efter det att Claus Nielsen (Sparre) byggde sin befästa gård i Lyckå. 1474 fanns här en stad, men etableringen av den befästa gården ledde till att Lyckå även kom att bli centrum i ett nytt kungligt län. Claus Nielsen (Sparre) tillhörde den skånska högaristokratin och var gift med Karine Stensdotter (Bjelke) som tillhörde en av Sveriges ledande frälsesläkter. Han hade således en fot i vardera Sverige och Danmark, precis som sin kusin Ivar Axelsson (Tott), vilket innebar en balansgång mellan olika tronpretendenter under unionsstriderna i mitten av 1400-talet. Högaristokratin var intresserad av städer för att få avsättning för de produkter som deras stora jordegendomar och arrendebönder genererade.⁸⁰ Även om beläggen inte är entydiga

förefaller det som om släkten Sparre var betydelsefull för utvecklingen av Lyckå som stad och länscentrum.

Stadsstyrelse och glimtar av livet i staden

Medeltida städer kunde ha olika bakgrund och vara av olika storlek, men vissa delar var ändå gemensamma. Det gällde inte minst hur städerna styrdes. Det danska samhället reglerades på en övergripande nivå av olika landskapslagar. För de skånska landskapen Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm var det Skånelagen som gällde. En stad var underställd en stadsherre, normalt kungen, men som vi sett i fallet med Elleholm kunde det även vara ärkebiskopen. Samtidigt uppnådde städerna under medeltidens lopp alltmer av självstyre, ofta med specifika rättsregler som kunde skilja sig från vad som stadgades i landskapslagarna. Under 1200-talet tillkom så kallade rättsböcker för enskilda städer som ofta blev mall för andra närliggande städer. En sådan samling var den skånska stadsrätten eller skånska birkerätten. Ett birk var ett område som var undantaget från häradets vanliga jurisdiktion, vilket stämde väl för en stad, varför stadsrätter ofta kallades birkerätter. Den skånska birkerätten antas ha sitt ursprung i Lund och kom att spridas till flera städer i Skånelanden. Vid sidan av birkerätten utövade kungen sitt inflytande genom att utfärda och stadfästa privilegier för olika städer. Här beskrevs stadens rättigheter och skyldigheter gentemot stadsherren.⁸¹

I stadsrätten stadgades att staden skulle styras av borgmästare och rådmän, vilka oftast utgjordes av stadens främsta köpmän. Medan dessa utsågs av borgarna själva, utsåg stadsher-

ren en byfogde som skulle tillvarata dennes, oftast kungens, intressen, och kräva in skatt och andra avgifter. Stadens ledning kallades magistrat och sammanträdde i rådstugan/rådhuset för att sköta om stadens gemensamma angelägenheter. Magistraten hanterade även stadens sigill som sattes på dokument för att markera att staden stod bakom en handling.

De blekingska städerna styrdes av sina magistrater och även om vi inte säkert vet hur de såg ut i de olika städerna ger skriftliga källor viss information. I Ronneby uppträder borgare 1292 och ett rådhus omtalas 1387, ett stadssigill finns från 1440, i Avaskär nämns borgare 1350 och en borgmästare 1509 och i Lyckå nämns både borgare, borgmästare, byfogde och rådmän 1449. Vi kan utgå från att det fanns en borgmästare och ett råd i alla städer. Däremot behöver det inte funnits en rådstuga/rådhus i alla städer, sammanträden kan även ha skett hemma hos borgmästaren. Varje stad hade också ett eget sigill.

I städerna fanns två sorters domstolar, bytinget, och rådstugurätten. På bytinget presiderade byfogden, kungens representant, tillsammans med en nämnd som rekryterades av folk i staden och förhandlingarna var öppna. I rådstugurätten presiderade borgmästaren tillsammans med rådmännen och förhandlingarna var slutna. Medan rådstugurätten således var arenan för en köpmannaelit, de som var medlemmar av rådet, var bytinget snarare en arena för hantverkare och annan befolkning och användes för kungamaktens kontroll av stadslivet. I Ronneby och Sölvesborg inrättades byting först på 1630-talet, dessförinnan verkar det som om rättskipningen i staden en-

bart sköttes av magistraten i rådstugurätten. Beslut från båda rätterna kunde överklagas till landstinget, vilket i Blekinge låg i Hjortsberga. Vid stridigheter i staden kunde talan väckas både i bytinget och i rådstugurätten. I den senare behandlades ett mål minst fyra gånger, och eftersom rätten i Ronneby sammanträdde varannan måndag kunde det ta flera månader innan ett mål avgjordes. Oftast blev domslutet förlikning mellan de trätande parterna.⁸²

Från Ronneby är rådstugurättens protokoll bevarade från åren 1634–1640.⁸³ Genom protokollet får vi en direkt inblick i stadslivet i Blekinges vid den tidens största stad (fig. 22:18). Här kan man se att livet då och idag i vissa delar hade stora likheter. Rätten behandlade tvister som uppstått mellan olika köpmän, både köpmän inom staden, och tvister som köpmän från Ronneby hade med tillresande köpmän från andra städer och länder (se kap. 25). En stor andel av målen handlade om köp och överlåtelse av egendom inom och utom staden, reglering av tomtgränser, utseende av förmyndare för omyndiga barn och inkrävande och reglering av skulder. Andra ärenden berörde bråk, slagsmål och fylleri, där rätten försökte reda ut vem som gjort sig skyldig till vad. Ett återkommande klagomål under de här åren var hur långsamma de snickare som höll på att byta ut inredningen i kyrkan var. Det tvistades även om platserna i de nya kyrkbänkarna, både mellan borgarna och mellan stadsbor och bönderna från kringliggande byar. Av protokollet framgår även att den 4 maj 1635 anställdes Anders Jensen som ny skarprättare (bödel). Några månader senare, den 3 augusti, berättas hur Anders tillsammans med Olof Rasmuseen, skarprättare i Odense,

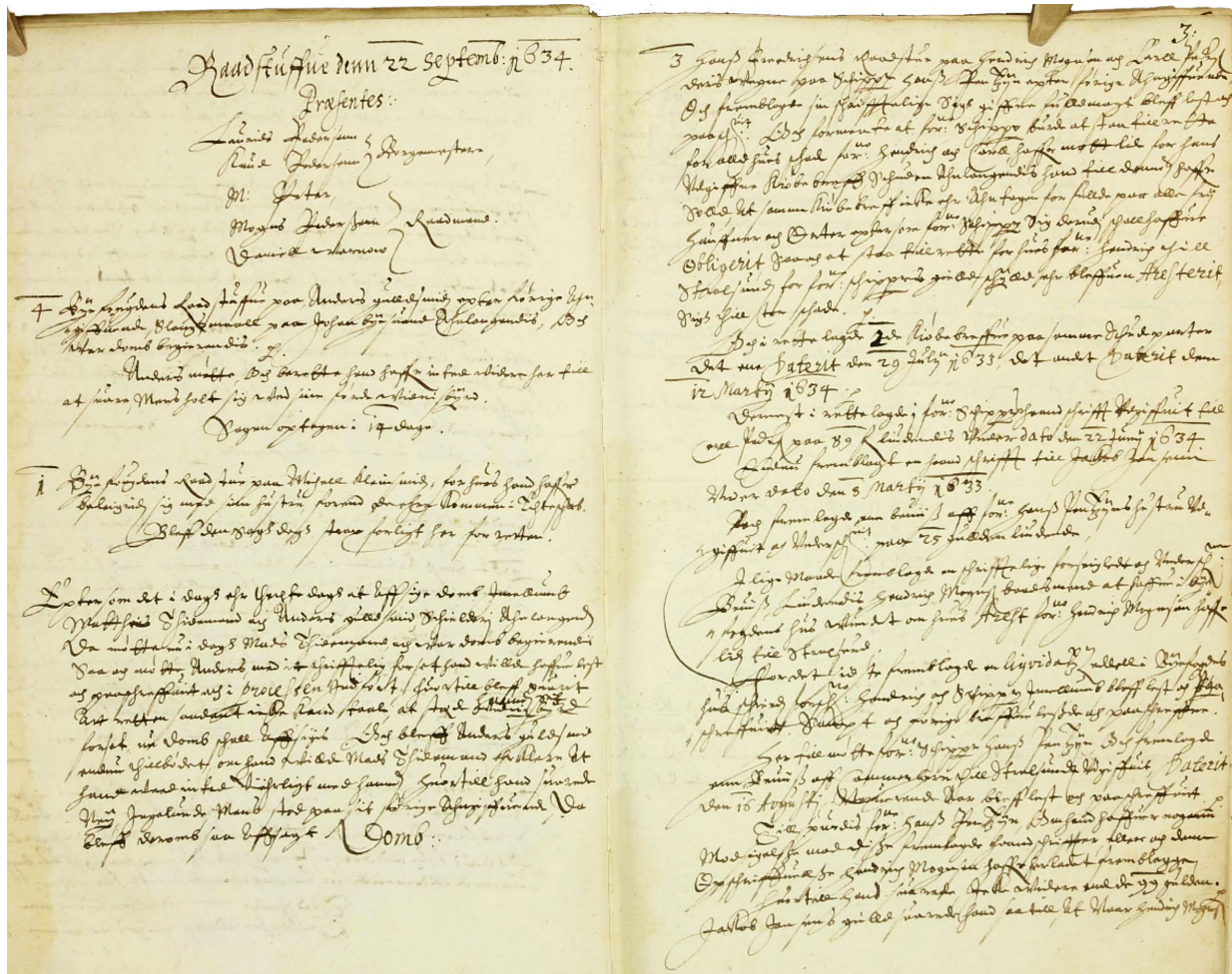

Fig. 22:18. Ronneby stadsbok, rådstuguprotokollet från den 22 september 1634. Bildkälla: ArkivDigital: Ronneby rådhusrätt och magistrat (K) Al:1 (1634–1640), bild: 70, sida: 3.

och skarprättarsvennen Jens Pedersen härjat i staden och hotat både byfogden och hans svenner med bössa, värja och bödelssvärd. De inblandade bad dock senare om tillgift då de varit druckna.⁸⁴ En annan slagskämpe som ofta återkommer i protokollet och som verkar haft dåligt ölsinne var Ciliacus Smed.

Det mest allvarliga målet behandlade ett dråp. I september 1635 anklagades Joen Inge för att vid ett gille ha slagit ihjäl Clemmid Olufssen från Rödeby. Efter flera vittnesförhör menade en nämnd på femton man i början av november att Joen skulle dömas till att mista livet. Om straffet verkställdes framgår inte. En

annan händelse som utreddes handlade om Bille Weffrs som hittades död i ån i juni 1637, efter vad som förefaller ha varit ett självmord.

Som ordförande i rätten aliterade någon av stadens två borgmästare. Personer som närvarade omtalas ofta med sitt namn samt ett tillnamn i form av ett yrke, vilket gör att protokollen även ger en bild av hur stadens näringsliv såg ut. Bland vanliga yrken som omtalas finns snickare, smeder av olika slag, skomakare, skraddare och krukmakare, mer ovanliga yrken är skrivare, glasmästare, skolmästare, målare och pipare (musiker). Mer förvånande är kanske att det fanns flera guldsmeder i staden. Under de här sju åren omtalas sju olika personer som guldsmeder, fem av dem nämns samma år, 1637. Guldsmeder tillhörde stadens mest välbärgade köpmän, och att en stad som Ronneby samtidigt kunde försörja minst fem guldsmeder kan förvåna, men säger samtidigt något om stadens ekonomi. De flesta hantverkare som nämns var män, vilket var det vanliga under den här tiden. Dock är ett par kvinnliga hantverkare nämnda, 1634 omtalas exempelvis Mette Pottemagare och 1636 Marine Schomakare. Om de båda var änkor som fortsatt driva den döda makens verksamhet framgår inte, men att så var fallet är troligt.

Stadens dåtida elit framträder också tydligt. De rikaste köpmännen – Matthias Elers, Casper Leuenhagen och Knut Pedersen – var de som seglade med egna skutor till städer i Tyskland. Casper Leuenhagen hade det största fartyget, taxerad till 28 läster, Matthias Elers skepp taxerades till 24 läster, medan Knut Pedersens var 12 läster stort.⁸⁵ Pedersens skepp styrdes av skepparen Marcus Schude, varför

Knut Pedersen kunde verka som borgmästare hemma i Ronneby. De övriga två storköpmännen förefaller själva ha seglat sina skepp.⁸⁶ De städer som Ronnebyköpmännen handlade med var framför allt Danzig, Greifswald, Stralsund, Wismar, Lübeck och Rostock.

Med tanke på att Ronnebys hamn låg en bra bit uppe i ån, kan man fundera på hur stora de här köpmännens skepp egentligen var. Kunde de lastade dras upp till staden, lossas, lastas på nytt, svängas runt och sedan dras ut till havs igen? Att hamnen låg vid staden sågs säkert som ett problem, och var nog en orsak till att borgmästaren Knut Pedersen såg till att en frihamn för Ronneby och Varend inrättades på Ronneby redd 1640 (se kap. 18).⁸⁷ Ronnebys stadsbok ger en levande berättelse om staden under 1630-talet. Hur det medeltida stadslivet i de blekingska städerna gestaltade sig vet vi inte så mycket om, källorna tiger. Men på en principiell nivå får vi tänka oss att även tidigare var städernas inre liv en blandning av stort och smått, på samma sätt som på 1630-talet.

Avslutning

I ett danskt perspektiv var urbaniseringen i Blekinge både sen och svag. Med undantag för Ronneby och möjligen Avaskär tillkom övriga städer i Blekinge under senmedeltid, där framför allt tiden omkring och efter 1400 framstår som en expansiv period. Städerna i Blekinge blev aldrig några stora städer, möjligen med undantag av Ronneby. I en lista över danska städer från 1481, som räknar upp hur många soldater varje stad skulle ställa upp med till kungens tjänst, var Malmö den

största staden som skulle mobilisera 150 soldater, följt av Köpenhamn med 120. De tjugo största städerna ställde alla upp med minst 40 soldater. I Skåne gällde det förutom Malmö både Landskrona (80), Ystad (50) och Vå (50). Ronneby skulle ställa upp med 30 soldater och tillhörde därmed en grupp av mellanstora danska städer, medan övriga blekingska städer tillhörde de minsta. Sölvesborg skulle mönstra åtta soldater och Lyckå och Avaskär sex soldater vardera.⁸⁸

Hur många som bodde i städerna under medeltiden vet vi inte, någon befolkningsstatistik finns inte förrän på 1600-talet. Enligt siffror från 1658 bodde det detta år 248 invånare över femton år i Sölvesborg, 275 i Kristianopol och 762 i Ronneby.⁸⁹ Till detta ska läggas alla barn under femton. Som jämförelse kan nämnas att i början av 1500-talet uppskattar man att de största städerna i Danmark, Köpenhamn och Malmö, som mest kanske hade 3 000–4 000 invånare. Även dessa städer framstår dock i ett europeiskt perspektiv som små. Lübeck var troligen den största staden i Östersjöområdet under senmedeltid och beräknas då ha haft 20 000–25 000 invånare.⁹⁰ De köpmän som reste från städerna i Blekinge för att handla i Lübeck mötte bokstavligen ett helt annat urbant liv än vad de var vana vid på hemmaplan. Vad de tyska köpmännen å sin sida ansåg om städerna i Blekinge hade varit intressant att veta.

Rent topografiskt fanns stora likheter mellan städerna i Blekinge. De låg alla i bra kommunikativa lägen, ofta där den gamla kustlandsvägen passerade en av länets åar, där landsvägar mötte vattenvägar. I ett sådant läge hittar vi både Ronneby och Lyckå. Flera av

städerna etablerades även i anslutning till den gamla järnåldersbygden, men ingen av orterna verkar gå tillbaka på en tidigare centralplats med ursprung i vikingatid. Snarare verkar det som om att de medeltida städerna etablerades på platser som låg lite vid sidan om den gamla bygden. Det är tydligt i fallet med Ronneby där järnålderns mest centrala bygd låg fokuserad längs med Johannishusåsen med Vång som nordlig nod. Staden hamnade någon mil åt sydväst. Samma förhållande kan sägas ha varit för handen i fallet med Lyckå, som ligger några kilometer från tidigare centralbygder inåt land. Här kan man tänka sig att staden etablerades på en plats som under järnålder användes som ett hamnläge för den innanför liggande bygden. Sölvesborg etablerades några kilometer söder om Sölve, som av fornlämningsbilden att döma var centrum i den gamla bygden. Den här kopplingen till den gamla bygden gör att man kan ana sig till att de platser som blev städer hade tradition i bygden som bra hamnlägen.

Men lämpliga hamnlägen fanns det gott om längs Blekinges kust, vilket inte minst de många hamnar som omnämns i källor från sent 1500-tal och tidigt 1600-tal visar (se kap. 25).⁹¹ I de skriftliga källorna kan man se att i städerna i Blekinge återkommande klagar hos kungen på den ur deras synvinkel olagliga handel som bönderna bedrev i sina egna hamnar. År 1473 förbjöd kung Kristian I, i en kungörelse utfärdad på borgen i Sölvesborg efter klagomål från borgmästare och råd i staden, främmande köpmän från bland annat Själland att bedriva handel i fiskeläget Hällevik, då detta var till skada för borgerskapet i Sölvesborg. Köpmansskepp

förbjöds från att angöra Hällevik, dit fick endast skepp anlöpa för fiskets skull. Köpenskap med andra varor skulle ske i Sölvesborg, annars väntade böter.⁹² De viktigaste hamnarna utanför städerna i början av 1600-talet var Pukavik, Bodekull, Vekerum, Matvik, Järnavik, Guevik, Hjortahammar och Nättraby, att döma av de tullhandlingar som är bevarade. Samtidigt var säkert möjligheterna till att bedriva olaglig, ej kontrollerad handel, särskilt från mindre båtar, i dessa och andra hamnar närmast oändliga. Existensen av de här hamnarna visar att städerna i Blekinge hade svårt att upprätthålla sitt handelsmonopol gentemot landsbygden. Landskapets förutsättningar med alla sina vikar och öar gjorde det svårt att övervaka kustbygden.

De här mindre hamnarna låg centralt i anslutning till den äldre bygden, varför man kan anta att seglation till de här platserna hade långa anor. Gravfältet och spärranläggningarna vid Hjortahammar visar att hamnen där säkerligen varit aktiv sedan åtminstone vikingatid. Hamnen i Nättraby låg i anslutning till kyrkbyn vid ån och landsvägen. Rent topografiskt är likheterna mellan Nättraby och Ronneby stora, varför man måste fråga sig vad det var som gjorde att städerna hamnade på just de platser de gjorde. För när urbaniseringen tog fart under 1200-talet fanns ju inget facit över hur det skulle bli. Att just de platser som blev städer valdes, måste ses som utslag av att någon aktör eller grupp av aktörer fattade ett beslut.

Kungamakten framstår som den viktiga aktören för etableringen av både Ronneby, Avaskär och Sölvesborg. I Ronneby gav eta-

bleringen av kungsgården förutsättningar som skapade underlag för en stad. I Sölvesborg skedde det genom etableringen av borgen, medan man i fallet med Avaskär kan ana en önskan att få en stödjepunkt i nordost mot Sverige. Avaskär och borgen Brömsehus måste här förstås tillsammans. I ett sådant perspektiv kan man tänka att om den danska kungamakten i stället valt att etablera en kungsgård i Nättraby kanske detta hade blivit platsen för en stad. Ytterligare en ledtråd till valet av plats för städerna hittas i det expansiva medeltida fisket. En tidig fas av bebyggelse där bearbetning av fisk var viktigt återfinns i flera städer.

I Blekinge är det senmedeltiden som framstår som den stora urbaniseringsperioden. Detsamma gäller även för andra delar av utkanterna i det dåtida danska respektive svenska rikena, Halland och Småland. Av alla 21 medeltida städer i dessa tre landskap etablerades 16 efter år 1300, varav 13 efter 1350. I rikenas periferier är det 1300- och 1400-talen som är den stora urbaniseringsperioden. Det här är intressant mot bakgrund av att man annars inom forskningen ofta betonat senmedeltiden som en krisperiod med återkommande pestepidemier, sämre klimat, inbördes strider och befolkningsminskning. I delar av Europa ses även senmedeltiden som en tid för kris i städerna, där stadsbefolkningen minskade i antal. I Danmark verkar befolkningen i flera städer ha minskat under åren 1370–1440, då ödetomter kan spåras i de skriftliga källorna i flera städer.⁹³ Samtidigt verkar det som att kungamakten uppmuntrade urbanisering i periferin, som ett sätt att stärka sin kontroll över befolkningen och handel. Kanske blev nya städer ett sätt att

försöka öka intäkterna från handeln i en tid av samhällskris.

Att städerna i Blekinge aldrig lyckades bli starka och dominerande i sin bygd var säkert en orsak till den omfattande urbana omstrukturering som skedde under loppet av 1600-talet. Strax före år 1600 fanns det fem städer i Blekinge, hundra år senare vara alla fem nedlagda och ersatta av två nya, Karlshamn och Karlskrona. Dessutom hade ytterligare en stad, Kristianopel, både tillkommit och försvunnit under denna tid. En första våg av omstruktureringar skedde runt år 1600 när Avaskär, Ellehölm och Lyckå förlorade status som stad till förmån för Kristianopel. Även etableringen av Kristianstad i Skåne kom att påverka städerna i västra Blekinge. Sölvesborg kämpade länge framgångsrikt för att undgå nedläggning till förmån för Kristianstad, innan så ändå skedde 1654.

Den andra och kanske än mer omgripande omstruktureringen skedde efter att Blekinge blivit svenskt. Karlshamn blev namnet på den stad som den svenska kungen Karl X Gustav anlade i Bodekull vid Mieåns mynning. Under tidigt 1600-tal var Bodekull den livligast frekventerade bondehamnen i västra Blekinge. På 1640-talet var Bodekull utskeppningshamn för de järnprodukter som framställdes vid järnbruket i Huseby i Småland. När Blekinge övergick till Sverige 1658 aktualiserades frågan om att överföra stadsrättigheterna både från Sölvesborg och Ronneby till Bodekull, som fick stadsrättigheter 1664, och två år senare bytte namn till Karlshamn. Karlshamn skulle bli en viktig exporthamn och var också inledningsvis tänkt som ny örlogshamn för den svenska

flottan.⁹⁴ Den utmärkta hamnen i Bodekull gav platsen betydande fördelar gentemot de gamla konkurrenterna Sölvesborg och Ronneby. Övergången till Sverige innebar också att behovet av Kristianopel som gränsfästning och gränsstad försvann.

Skånska kriget på 1670-talet aktualiserade åter tankarna på en ny svensk örlogsbas, vilken slutligen kom att etableras på ön Trossö i östra Blekinge år 1680. Ur ren militär synpunkt ansågs skärgården i östra Blekinge mer lämplig och lättare att bevaka än inloppet till Karlshamn, som man fruktade lätt skulle kunna blockeras av en fientlig flotta. Kronans satsningar på Karlskrona var massiva och från 1683 fungerade den nya staden, helt knuten till flottans och kronans behov, som residensstad för Blekinge (se del II, kap. 1, 10 & 18).⁹⁵ Som en konsekvens förlorade Ronneby status som stad, och borgarna uppmanades att flytta till den nya staden. I slutet av 1600-talet återstod således bara Karlshamn och Karlskrona som städer, vilka samtidigt utgjorde konkreta manifestationer av det nationsbyte som skett. Den gamla tidens ekonomiska, sociala och militära centrum hade ersatts av nya platser, dit resurser av för Blekinge tidigare oant slag hade satsats. Blekinge hade genom nationsbytet efter freden i Roskilde 1658 gått in i en ny tid. Från att ha varit en periferi i den danska rikets utkant, var Blekinge visserligen fortsatt en periferi, nu i Sverige, men en periferi som blev föremål för stora satsningar genom anläggandet av den nya örlogsbasen och staden Karlskrona. På flera sätt kom dessa satsningar att påverka Blekinge på ett för framtiden genomgripande sätt.

Slutnoter

- 1 Andersson 1990; Hansson 2017b; Roslund 2020; Wienberg 2020.
- 2 Schück 1926; Andersson 1990.
- 3 Schmidt Sabo 2001, s. 86; Hansson 2017b, s. 136–141; Andersson 2002; Wienberg 2020.
- 4 Hansson 2017b.
- 5 Klackenborg 1986; Rosén 2004, s. 78; Arvidsson 1985; Ödman 1983b, s. 149.
- 6 Andrén 1985; 1989; 1998; se även Bitsch Christensen 2004; Krongaard Kristensen & Poulsen 2016.
- 7 Andrén 1985, s. 33–51.
- 8 Andrén 1985, s. 43.
- 9 Harlitz 2010, s. 49.
- 10 Blomkvist 1979, s. 272; Larsson 1991, s. 49, 114.
- 11 Om centralplatsdiskussion se Wienberg 2020.
- 12 Fabricius 1872, s. 145.
- 13 Stenholm 1984.
- 14 Riksantikvarieämbetet, Fornsök Ronneby RAÄ 6:1; 55:1; 89:1; 90:1.
- 15 Björkqvist 1987, s. 48; Carlsson 2015, s. 157–163.
- 16 Stenholm 1984, s. 16.
- 17 Tuulse 1959, s. 6.
- 18 Björkqvist & Persson 1973a, s. 48; Persson 2018.
- 19 Björkqvist & Persson 1973a, s. 50.
- 20 Stenholm 1984, s. 14–15; Andersson 2011, s. 7–9.
- 21 Tuulse 1959, s. 8; Krongaard Kristensen & Poulsen 2016, s. 427–429.
- 22 Tuulse 1959, s. 8–10.
- 23 Søgaard 1981; Nordin 2011.
- 24 Tuulse 1959, s. 8.
- 25 Stenholm 1980a; 1986, s. 156–159.
- 26 Persson 2018, s. 21.
- 27 Ingstad 1915, s. 15–18; *Danmarks gamle Købstadslovgivning*, bd. IV, s. 325–328.
- 28 Ingstad 1915, s. 23–26; Stenholm 1984, s. 8.
- 29 Larsson 1964; Branje 1979; Gustafsson 2000, s. 106–109.
- 30 Österberg 1971.
- 31 Ingstad 1915, s. 38–45; Larsson 1995, s. 9–12.
- 32 Larsson 1995, s. 10–11.
- 33 Tuulse 1959, s. 17.
- 34 *PRF* 1, s. 303; Anglert 1984, s. 11; Milton 1994, s. 81–85.
- 35 Hallberg 1990, s. 18.
- 36 Alering 2013.
- 37 von Heijne 2004, s. 266.
- 38 Hansson 2023.
- 39 Kindström 1962.
- 40 Sandblad 1949, s. 67; Kindström 1965; Anglert 1984, s. 36–37; Andrén 1985, s. 182; Stenholm 1986, s. 161; Milton 1994, s. 83.
- 41 Hansson 2023; Melin 2023.
- 42 Anglert 1984, s. 13–15.
- 43 Anglert 1984, s. 15, 33–34.
- 44 Lundén 1944, s. 75; Milton 1994, s. 192–194.
- 45 Riksantikvarieämbetet, Fornsök, Sölvesborg 35:1; Lundén 1944.
- 46 Anglert 1984 s. 15–16; Aspeborg 2021.
- 47 Lundén 1944; Milton 1994, s. 194.
- 48 Kindström 1962, s. 298–300.
- 49 ¹⁴C är en radioaktiv kolisotop som finns i atmosfären och tas upp av allt levande, växter, djur och människor. När organismen dör slutar den att uppta den här isotopen, som i stället börjar sönderfalla. Vid en ¹⁴C-analys mäter man den kvarvarande andelen av isotopen i exempelvis ett djurben, varvid det är möjligt att beräkna ungefär när organismen dog, vilket kan användas för en arkeologisk datering.
- 50 Åstrand m.fl. 2014.
- 51 Söderberg 1992.
- 52 Weibull 1945, s. 120–143; Anglert 1984, s. 11.
- 53 Stenholm 1983, s. 8.
- 54 Stenholm 1983, s. 10.
- 55 Lantmäteriet, akt nr. I18-1:1, Avmätning Kristianopel, lantmätare Josef Bolmstedt.
- 56 Stenholm 1983, s. 13.
- 57 Stenholm 1983, s. 10, 15; Stenholm 1986, s. 136–137.
- 58 Stenholm 1983, s. 37; 1986, s. 98, 159–160.
- 59 Lorenzen 1937; Hansson 1992, s. 105.
- 60 Bengtsson 1938.
- 61 Stenholm 1983, s. 40–42.
- 62 Hallenberg 1927, s. 9–10.
- 63 Bengtsson 1938; Stenholm 1983, s. 40.

- 64 Hallenberg 1927; Bengtsson 1938.
- 65 Stenholm 1986, s. 165–166; Hansson 1992.
- 66 Hallenberg 1927, s. 11–15; Stenholm 1983, s. 52; 1986, s.166.
- 67 Åstrand 2021a, s. 46–47.
- 68 Arvidsson 1985; Stenholm 1986, s. 161–162.
- 69 Ingesman 1990, s. 20.
- 70 Ingesman 1990, s. 103.
- 71 Arvidsson 1985, s. 8, 13.
- 72 Ödman 1983a.
- 73 Stenholm 1980b; Ödman 1983a.
- 74 Lantmäteriet I23-9-6, 1779 Gabriel Wickenberg, Lyckå Fläck (tyskans ”Flecken” betyder köping).
- 75 Ödman 1983a, s. 13.
- 76 Ödman 1983b, s. 149–151.
- 77 Lundberg 1941; Ödman 1983a, s. 21.
- 78 Ödman 1983b.
- 79 Ödman 1983a.
- 80 Ödman 1983b, s. 151–152; Hansson 2017b, s. 123.
- 81 Hansen 2020, s. 43–44.
- 82 Ankarloo 1996, s. VI–VII.
- 83 Ankarloo 1996 är källan till nedanstående redogörelse.
- 84 Ankarloo 1996, s. 62–63.
- 85 Läster var ett rymdmått på hur stor last ett skepp kunde ta. Volymen på en läst varierade beroende på vilken vara som avsågs. I det här fallet hade Matthias Elers ett skepp som var 2,5 gånger större än Knut Pedersens.
- 86 Ankarloo 1996, s. 208.
- 87 Svensson 2016, s. 205.
- 88 Krongaard Kristensen & Poulsen 2016, s. 276–278; *Danske Magazin*, 4 række, bd. 2, s. 148–149.
- 89 Weibull 1945, s. 144.
- 90 Krongaard & Poulsen 2016, s. 279–280.
- 91 Swensson 1969.
- 92 *Danmarks gamle Købstadslovgivning*, bd. IV, s. 314–315.
- 93 Poulsen 2004; Hansson 2017b, s. 129.
- 94 Stenholm 1986, s. 166–167.
- 95 Stenholm 1986, s. 167–173.

Källor och litteratur

Källor

KÖPENHAMN

Rigsarkivet (RADK)

Skånske Registre 1577–1588, mikrofilm S 13.450–51 (SkReg).

Skånske Tegnelser 1572–1660, mikrofilm M 45.156–161 (SkTeg).

STOCKHOLM

Riksantikvarieämbetet (RAÄ)

Andersson, William. Rapport till Riksantikvarieämbetet 20 juli 1924, Dnr 1687.

Riksarkivet

Riksregistraturet, SE/RA/1112.1/B/41 (1564), 12 september.

Tryckta källor

Auctoritate papae: The church province of Uppsala and the apostolic penitentiary 1410–1526, red. Sara Risberg & Kirsi Salonen, Stockholm: National Archives of Sweden, 2008.

Christensen, William (utg.), 1912. *Missiver fra Kongerne Christiern I:s og Hans's tid*, bd. 1, Missiver fra den danske Kongefamilie, København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Danmarks gamle Købstadslovgivning, bd. IV: Skaane, Bornholm, Halland og Blekinge, udg. Erik Kroman, København: Rosenkilde og Bagger, 1961.

Danmark riges breve, række 1, bd. 3: Breve 1170–1199 og Abbed Wilhelms brevsamling, København: Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1977.

Danmarks gamle Købstadslovgivning I–V, udg. Erik Kroman, Danske Sprog- og Litteraturselskab, København: Rosenkilde og Bagger, 1951–1961.

Danske Magazin, 4 række, bd. 2, utg. Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie, København, 1873.

Das älteste Stralsundische Stadtbuch: 1270–1310: Im Auftrage des Rathes und des bürgerchaftlichen Collegiums der Stadt Stralsund, utg. Ferdinand Fabricius, Berlin, 1872.

Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm, utg. Sten Skansjö & Birgitta Tuvestrand, Skånsk senmedeltid och renässans 21, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 2007.

”*Ex Chronico Lubecensi Reimari Kock excerpta*”, *Scriptores Rerum Vexicarum: Medii aevi*, del III, utg. Claudius Annerstedt, Uppsala: Edvard Berling, 1876, s. 239–274.

Getica: The origin and deeds of the goths, Jordanes, transl. Charles C. Mierow, Fyrnlore Bookmearsing, 2019.

Hanserecesse, Auf Veranlassung und mit Unterstützung seiner Majestät des Königs von Bayern Maximilian II, red. Historische Commission bei der Königl. Academie der Wissenschaften; die recesse und andere Akten der Hansetage, Leipzig: Duncker & Humblot 1870.

Hanserecesse von 1431–1476, Abt 2, bd 4, utg. Goswin von der Ropp, Leipzig: Königl. Academie der Wissenschaften. Historische Commission, 1883.

Hansisches Urkundenbuch, bd. I, bearb. Konstantin Höhlbaum, Halle, 1876.

Historien om Hamburgstiftet och dess biskopar, Adam av Bremen, övers. Emanuel Svenberg, komm. Carl Fredrik Hallencreutz, Kurt Johannesson, Tore Nyberg & Anders Piltz, Stockholm: Proprius, 1984.

Huitfeldt, Arild, 1977 [1599]. *Danmarks Riges krønike: Kong Hans' historie: 1599*. København: Rosenkilde & Bagger.

Knytlingasagan, http://heimskringla.no/wiki/Knytlinga_Saga_%28C.C.Rafn%29 [hämtad 2023-05-28].

Kong Valdemars Jordebog, bd. 1: Text, udg. Svend Aakjær, udg. Samfund til Udgivelse af Gammal nordisk Litteratur, København: Akademiske forlag, 1926–1943.

Krabbe, Tyge. ”Odaterat brev till hr Hartvig”, *Missiver fra kongerne Christiern I:s og Hans's tid*, bd. 2: Missiver fra brevskrivere uden for den danske kongefamilie, utg. William Christensen, København: Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, 1914.

LSLB = *Lunds stifts landebok*, del 2: Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm, utg. Bertil Ejder & Karl Gustav Ljunggren, Skånsk senmedeltid och Renässans 5, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund, 1952.

Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624, utg. John Thuneld, Skrifter, Kungl. humanistiska vetenskapssamfundet i Lund 18, Lund 1934.

PRF = *Privilegier, resolutioner och förordningar för svenska städer*, del 1, utg. Nils Herlitz och Stadshistoriska institutet, Stockholm: Stadshistoriska institutet, 1927.

Reg. Dan. = *Regesta diplomatica historiæ Danicæ*, utg. Det Kongelige danske Videnskabernes Selskab, Havn: Qvist, 1843–1907.

Rep. = *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis*, bind, udg. Kristian Erslev, København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, 1906.

SD = *Svenskt Diplomatarium/Diplomatarium Suecanum*, fr. o. m. år 1401, Stockholm: Riksarkivet, 1885–1902.

Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, bd. 1–2, overs. Peter Zeeberg, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, elektronisk resurs via Litteraturbanken, 2015.

Secher, Vilhelm Adolf (utg.), 1887–1918, *Corpus constitutionum Danicæ: Förordningar, recesser och andre kongelige breve. Danmarks lovgivning vedkommende, 1558–1660*. København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie.

Snorre Sturlasson, Magnussönnernes saga, *Kongesagaer*, Kristiania: J.M. Stenersen & Co Forlag, 1900.

”Sturekrönikan”, *Svenska medeltidens rim-krönikor*, bd. 2: Tiden 1440–1520, utg. Aron Rydfors, Stockholm: Bergvalls, 1925.

Svensk biografiskt lexikon, bd XI, Riksarkivet, Stockholm.

Litteratur

Aaris-Sørensen, Kim, 1976. ”Zoological investigation of the bonematerial from Sværdborg I: 1943”, *Sværdborg I, excavations*

- 1943–44: *A settlement of the Maglemose Culture*, red. Birgitte Bille Henriksen, København: Akademisk forlag, s. 137–148.
- Aaris-Sørensen, Kim, 2009. "Diversity and dynamics of the mammalian fauna in Denmark throughout the last glacial-interglacial cycle, 115–0 kyr BP", *Fossils and strata* 57, s. 1–59.
- Adam av Bremen, 1984. *Historien om Hamburgerstiftet och dess biskopar*, övers. E. Svenberg, utg. Samfundet pro fide et christianismo, Stockholm: Proprius.
- Adams, Jonathan & Johan Rönnby, 2022. "The Danish Griffin: The wreck of an early modern royal carvel from 1495", *International Journal of Nautical Archaeology*, vol. 51, s. 46–72.
- Adamsen, Christian, Ulla Lund Hansen, Finn Ole Nielsen & Margrethe Watt (red.), 2008. *Sorte Muld*, Rønne: Bornholms Museum.
- Ahlström, Torbjörn & Karl-Göran Sjögren, 2009. "Kvinnan från Österöd – ett tidigmesolitiskt skelett från Bohuslän", *In situ: Västsvensk arkeologisk tidskrift* 2006–2007, Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, s. 47–64.
- Alering, Åsa, 2013. *Arkeologisk utredning inom Sölve företagsområde, Sölvesborgs socken och kommun*, Blekinge, Blekinge museum rapport 2013:5/Smålands museums rapport 2013:3, Karlskrona: Blekinge museum.
- Alexandersson, Kenneth, 2001. "Möre i centrum: Mesolitikum i sydöstra Kalmar län", *Möre – historier om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 111–128.
- Alexandersson, Kenneth, 2007. "Why use different raw materials? Raw material use during the Late Mesolithic to Middle Neolithic along the coast of Kalmarsund", *From Stonehenge to the Baltic: Living with cultural diversity in the third millennium BC*, red. Mats Larsson & Mike Parker Pearson, Oxford: Archaeopress, s. 35–39.
- Alexandersson, Kenneth, 2021. "Yxproduktionen vid Norjeskogen", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 303–320.
- Allentoft, Morten E., Martin Sikora, Alba Refoyo-Martínez, Evan K. Irving-Pease, Anders Fischer, William Barrie, Andrés Ingason, Jesper Stenderup, Kar-Göran Sjögren, Alice Pearson, et al., 2022. "Population Genomics of Stone Age Eurasia", *bioRxiv: The preprint server for biology*, DOI: 10.1101/2022.05.04.490594
- Almevik, Gunnar, 2004. "Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion", *RIG: Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift*, vol. 87, nr. 4, Lund: Rig, s. 193–209.
- Almgren, Oscar, 1923. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen*, Leipzig: Kabitzsch.
- Almgren, Oscar, 1927. *Hällristningar och kultbruk: Bidrag till belysning av de nordiska bronsåldersristningarnas innebörd*, Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens handlingar 35, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Almkvist, Lennart, Mats Olsson & Staffan Söderberg, 1980. *Sälär i Sverige*, Stockholm: SNF.
- Als Hansen, Birgit & Morten Aaman Sørensen, 1979. "Den usynlige kirke: Butterup kirkes indre i middelalderen", *Streflyv over Danmarks bygningskultur: Festskrift til Harald Langberg*, red. Robert Egevang, København: Nationalmuseet, s. 65–82.
- Ames, Kenneth M., 2014. "Complex Hunter-Gatherers", *Encyclopedia of Global Archaeology*, red. Claire Smith, New York: Springer, s. 1613–1621.
- Andersen, S. T. & B. E. Berglund, 1994. "Maps for terrestrial non-tree pollen (NAP) percentages in north and central Europe 1800 and 1450 yr BP", *Paläoklimaforschung* 12, s. 119–134.
- Anderson, David G., 2006. "Dwellings, storage and summer site structure among Siberian Orochen Evenkis: Hunter-gatherer vernacular architecture under post-socialist conditions", *Norwegian Archaeological Review* 39, s. 1–26.
- Anderson, David G., Albert C. Goodyear, James Kennett & Allen West, 2011. "Multiple lines of evidence for possible human population decline/settlement and reorganization during the early Younger Dryas", *Quaternary International*, vol. 242, s. 570–583.
- Anderson, William, 1920. "Helgonkult i Blekinge", *Antikvarisk tidskrift för Sverige* 22:3, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 1–26.
- Anderson, William, 1926. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 1, häfte 1: Östra härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Anderson, William, 1932. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 1, häfte 2: Medelsta härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Anderson, William, 1941. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 2: Bräkne och Listers härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien.
- Andersson, Hans, 1971. *Urbanisierte ortschaften und lateinische Terminologie: Studien zur Geschichte des nordeuropäischen Stadtwesens vor 1350*, Acta Regiae Societatis scientiarum et litterarum Gothoburgensis, Humaniora 6, Göteborg.
- Andersson, Hans, 1977. "Sverige: En forskningsöversikt", *Urbaniseringsprocessen i Norden*, del 1: Middelaldersteden, red. Grethe Authen Blom, Det XVII nordiske historikermøte, Trondheim 1977, Oslo/Bergen/Tromsø, s. 91–145.
- Andersson, Hans, 1990. *Sjuttiosex medeltidsstäder: Aspekter på stadsarkeologi och medeltida urbaniseringsprocess i Sverige och Finland*, Medeltidsstaden rapport 73, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Andersson, Hans, 2002. "Urbanization, not just a matter of towns", *Urban Diversity: Archaeology in the Swedish Province of Östergötland*, red. Rikard Hedvall, Stockholm: Riksantikvarieämbetet's förlag, s. 112–114.
- Andersson, Harald, 2006. "Ordet från ovan: Språkband och kartuscher i heliga kors kyrka i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 5–31.
- Andersson, Harald, 2011. *Kyrkorna och staden: Länkar till Ronnebys historia*, Olofström: Ronneby musei- och hembygdsförening.
- Andersson, Harald, 2016. "Konsolhuvudena i Ronneby kyrkas södra korsarm", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 127–145.
- Andersson, Karin, 1997. "Nättraby, Hjortsberga och Edestads kyrkor. Byggnadsarkeologi och dendrokronologi", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 37–54.
- Andersson, Magnus, 2003. *Skapa plats i landskapet: Tidig- och mellanneolitiska samhällen utmed två västkånska dalgångar*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, no. 42, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Andersson, Magnus, Magnus Artursson & Kristian Brink, 2016. "Early Neolithic Landscape and Society in South-West Scania – New Results and Perspectives", *Journal of Neolithic Archaeology* 18, s. 23–114.
- Andersson, Magnus & Bo Knarrström, 1999. *Senpaleolitikum i Skåne: En studie av materiell kultur och ekonomi hos Sveriges första fångstfolk*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Andrén, Anders, 1983. "Städer och kungamakt: En studie i Danmarks

- politiska geografi före 1230", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 49:1, Lund, s. 31–76.
- André, Anders, 1985. *Den urbana scenen: Städer och samhälle i det medeltida Danmark*, Malmö: LiberFörlag.
- André, Anders, 1989. "State and Towns in the Middle Ages: The Scandinavian experience", *Theory and Society: Renewal and critique in social theory* 18, Amsterdam, s. 585–609.
- André, Anders, 1997. "Paradise lost: Looking for deer parks in medieval Denmark and Sweden", *Visions of the past: Trends and traditions in Swedish medieval archaeology*, red. Hans Andersson, Peter Carelli & Lars Ersgård, Lund studies in Medieval Archaeology 19, Stockholm: Central Board of National Antiquities, s. 469–490.
- André, Anders, 1998. "Från antiken till antiken: Stadsvisioner i Skandinavien före 1700", *Staden – himmel eller helvete: Tankar om människan i staden*, Stockholm: Informationsförlaget, s. 142–184.
- André, Anders, 2001. "Mot kriget: Regional identitet över den gamla riksgården mellan Danmark och Sverige", *Från land till stad: En medeltidsarkeologisk resa tillägnad Hans Andersson*, red. Anders André, Lars Ersgård & Jes Wienberg, Lund studies in Medieval Archaeology 29, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, s. 177–186.
- André, Anders, 2002. "Platsernas betydelse: Norrön ritual och kultplatskontinuitet", *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual*, red. Kristina Jennbert, Anders André & Catharina Raudvere, Vägar till Midgård 2, Lund: Nordic Academic Press, s. 299–342.
- André, Anders, 2014. *Tracing Old Norse Cosmology: The world tree, middle earth, and the sun in archaeological perspective*, Vägar till Midgård 16, Lund: Nordic Academic Press.
- André, Carl-Gustaf, 2006. "Avlatsbrev från Västgötadeln av Skara stift", *Avlatsbrev från Västgötadeln av Skara stift*, red. Johnny Hagberg, Skara: Skara stiftshistoriska sällskap, s. 9–50.
- André, T., E. André, B. E. Berglund & S.-Y. Yu, 2007. "New insights on the Yoldia Sea low stand in the Blekinge archipelago, southern Baltic Sea", *GFF: A quarterly journal* 129(4), s. 277–285.
- André, Åke, 1981. "Fasta", *Kulturhistorisk leksikon för nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid*, bd. 4, København: Rosenkilde og Bagger, s. 182–189.
- André, Carl Göran, 1960. *Kyrka och frälsa i Sverige under äldre medeltid*, Stockholm.
- Anglert, Marit, 1984. *Sölvesborg. Medeltidsstaden rapport 54*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Anglert, Marit, 1993. "Kyrkorna i Möre", *Möres kristnande*, red. Henrik Williams, Projektet Sveriges kristnande: publikationer 2, Uppsala: Lunne böcker, s. 145–170.
- Anglert, Marit, 2018. "Ett landskaps historia är dess kyrkas: En beskrivning av Hobby medeltida kyrka", *Lunds stift i nordost – glimtar av Blekinge kyrkohistoria*, del 1, red. Jan-Olof Aggedal, Marcus Bernhardtsson, Anna Minara Ciardi, Jozsef Nemeth & Bertil Nilsson, Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stifts årsbok 2018, Lund: Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stift, s. 23–39.
- Anglert, Mats, 1986. "Medeltida kapell i Skåne – en första sammanställning", *Medeltiden och arkeologin: Festskrift till Erik Cinthio*, red. Anders André, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenborg, Barbro Sundén & Jes Wienberg, Lund Studies in Medieval Archaeology 1, Lund: Institute of Archaeology, s. 117–130.
- Anglert, Mats, 1995. *Kyrkor och herravälde: Från kristnande till sockenbildning i Skåne*, Lund Studies in Medieval Archaeology 16, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Anjar, J., N. K. Larsen, L. Håkansson, P. Möller, H. Linge, D. Fabel & S. Xu, 2014. "A 10 Be-based reconstruction of the last deglaciation in southern Sweden", *Boreas* 43, s. 132–148.
- Ankarloo, Bengt, 1996. *Ronneby stadsbok 1634–1640*, Lund: Historiska media.
- Antonsson, K., 2006. *Holocene Climate in Central and Southern Sweden: Quantitative Reconstructions from Fossil Data*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Apicella, Coren L., Frank Marlowe, James Fowler & Nicholas A. Christakis, 2012. "Social networks and cooperation in hunter-gatherers", *Nature* 481, s. 497–501.
- Apel, Jan, 2001. *Daggers, Knowledge and Power: The Social Aspects of Flint-Dagger Technology in Scandinavia 2350–1500 cal BC*, Uppsala: Dept. of Archaeology and Ancient History.
- Apel, Jan, 2005. "Flinthantverk och samhälle i södra Skandinavien under senneolitikum och tidig bronsålder", *Mellan sten och järn: Rapport från det 9:e nordiska bronsålderssymposiet, Göteborg 2003-10-09/12, del 1*, red. Joakim Goldhahn, Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, s. 1–12.
- Appel, Hans Henrik, 1991. *At være almuens mægtig: De jyske bønder og øvrigheden på reformationstiden*, Odense: Landbrohistorisk Selskab.
- Appel, Hans Henrik, 1999. *Tinget, magten og æren: Studier i sociale processer og magtrelationer i et jysk bondesamfund i 1600-tallet*, Odense University studies in history and social sciences 219, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Arbman, Holger, 1938. "En bronsåldersbygd: Utgrävningen vid Agdatorp, Nättraby socken, sommaren 1937", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum 1937*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–24.
- Arnesson-Westerdahl, Agneta, 1983. "Mesolitiskt hundfynd vid Hornborgasjön: Värdefullt fauna- och domestikationshistoriskt fynd", *Fauna och flora: Populär tidskrift för biologi* 78, Lidingö: Naturcentrum AB, s. 71–72.
- Arnesson-Westerdahl, Agneta, 1984. *Den tidigmesolitiska faunan vid Hornborgasjön, Västergötland: Osteologisk analys av djurbensmaterialet från 1983 års arkeologiska undersökningar på Almeö 96B*, opublicerad rapport, Skara: Skaraborgs länsmuseum (stencil).
- Arnesson-Westerdahl, A. & P. Ericson, 1987. "Den tidigmesolitiska faunan vid Hornborgasjön i Västergötland", Opublicerat manuskript, Statens historiska museer, Stockholm.
- Aronsson, Peter, 1992. *Bönder gör politik. Det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar, 1680–1850*, Lund: Lund University Press.
- Arrhenius, Birgit, 1960. "Båtgraven i Augerum", *Tor: Meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker*, Uppsala, s. 167–185.
- Artelius, Tore, 2010. *Den gamla döden och den nya: Om vikingatidens förkristna begravningar, religiösa idéer och religionsskiftet*, JASS: Jönköpings läns museum arkeologisk skriftserie 1, Jönköping: Jönköpings läns museum.
- Artursson, Magnus, 2005a. "Byggnadstradition", red. Per Lagerås & Bo Strömberg, *Bronsåldersbygd 2300–500 f. Kr.*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Artursson, Magnus, 2005b. "Gårds- och bebyggelsestruktur", red. Per Lagerås & Bo Strömberg, *Bronsåldersbygd 2300–500 f. Kr.*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Artursson, Magnus, 2005c. "Böndernas hus", *Järnålder vid Öresund*, bd 1: Specialstudier och syntes, red. Anne Carlie, Lund: UV Syd, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

- Artursson, Magnus, 2009. *Bebyggelse och samhällsstruktur: Södra och mellersta Skandinavien under senneolitikum och bronsålder 2300–500 f. Kr.*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Artursson, Magnus & Tony Björk, 2007. "Vatland – ett vattenrike: Tankar kring en bronsåldersbygd 2300–500 f.Kr.", *Vägar till Vatland: En bronsåldersbygd i nordöstra Skåne 2300–500 f.Kr.*, red. Magnus Artursson, Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.
- Arvidsson, Eva, 1985. *Elleholm*, Medeltidsstaden rapport 47, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Aspeborg, Håkan, 2021. *Jakten efter sankt Enevalds källa: Arkeologisk forskningsundersökning. Blekinge, Sölvesborgs kommun, Sölvesborgs socken, Sölvesborg 4:5, L6888 (Sölvesborg 36)*, Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2021:143, Stockholm: Statens historiska museer.
- Atterman, Ingemar, 1967. "Kring Hallarumsviken: En utflykt i östblekingsk vikingabygd", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 36–69.
- Atterman, Ingemar, 1977. "Fiskeläger vid Blekingekusten", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 47–88.
- Atterman, Ingemar, 1980. "På Pilkaholmen: Glimtar från livet i ett blekingskt fiskeläger", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 73–116.
- Atterman, Ingemar, 1983. "Om forntida vakt och värn vid Blekingekusten", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 91–124.
- Bagge, Axel & Knut Kjellmark, 1939. *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bailey, Geoffrey N., 2014. "New developments in submerged prehistoric archaeology: An overview", red. Amanda M. Evans, Joseph C. Flatman & Nicholas C. Flemming, *Prehistoric archaeology on the continental shelf: A global review*, New York: Springer, s. 291–300.
- Bang-Andersen, Sveinung, 2012. "Colonizing contrasting landscapes: The pioneer coast settlement and inland utilization in South Norway 10,000–9500 years before present", *Oxford Journal of Archaeology*, vol. 31, s. 103–120.
- Banning, Knud, 1985. *Kalkmalerierna i Skånes, Hallands og Blekinges kirker 1100–1600*, København: GAD.
- Barfod, Jørgen H., 1990. *Flådens fødsel*, Marinehistorisk selskabs skrift 22, København: Marinehistorisk Selskab.
- Baudou, Evert, 1960. *Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Becker, Cornelia, Norbert Benecke, Ana Grabundžija, Hans-Christian Küchelmann, Susan Pollock, Wolfram Schier, Chiara Schoch, Ingo Schrakamp, Britta Schütt & Martin Schumacher, 2016. "The Textile Revolution: Research into the Origin and Spread of Wool Production between the Near East and Central Europe", *eTopoi: Journal for Ancient Studies*, vol. 6: Space and Knowledge, s. 102–151.
- Bengtsson, Bengt, 1938. "Kristianopel som fästning: En historik och en rapport", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 55–80.
- Bennike, O., P. Rasmussen & K. Aaris-Sørensen, 2007. "The harp seal (*Phoca groenlandica* Erxleben) in Denmark, southern Scandinavia, during the Holocene", *Boreas* 37, s. 263–272.
- Bennike Madsen, Haakon, 1978. *Det danske skattevæsen: Kategorier og klasser: Skatter på landbefolkningen 1530–1660*, Odense University studies in history and social sciences 53, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bentley, Gillian R. 1985. "Hunter-gatherer energetics and fertility: A reassessment of the !Kung San", *Human Ecology* 13, s. 79–109.
- Berg, Harald & Svalenius, Ivan, 1956. *Växjö stads historia: Tiden fram till 1718*, Växjö: Drätselkontoret.
- Bergerbrant, Sophie, 2020. "Wool textiles in the Early Nordic Bronze Age: Local or Traded?", *The textile revolution in Bronze Age Europe: Production, specialisation, consumption*, red. Serena Sabatini & Sophie Bergerbrant, Cambridge: Cambridge University Press, s. 255–273.
- Berggren, Åsa, 2018. *Pilbladet 1, tidigneolitiska flintgruvor: Arkeologisk undersökning 2014, Pilbladet 1, RAÄ Södra Sallerup 10:1, Södra Sallerups socken, Malmö kommun, Skåne län*. Sydsvensk Arkeologi, rapport 2018:29.
- Berglund, Birgitta, K. Eriksson, I. Holm, H. Karlsson, J. Karlsson, S. Pettersson, A. Sundberg, B. Ulfskiöld & S. Welinder, 2009. "The historical archaeology of the medieval crisis in Scandinavia", *Current swedish archaeology* 17, s. 55–78.
- Berglund, Björn E., 1960. "Pysslingebacken: En östblekingsk jägar- och fiskarboplats från yngre stenåldern", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–44.
- Berglund, Björn E., 1966. *Late-quaternary vegetation in eastern Blekinge, Southeastern Sweden: A Pollen-Analytical Study*, Opera Botanica 12:2, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Berglund, Björn E., Rolf Petré & Bengt Salomonsson, 1964. "Hällkistorna på Inlängan", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 13–27.
- Berglund, Björn E. & Per Sandgren, 2010. "Strandförskjutningen i Blekinge – Från istid till nutid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 6–31.
- Berglund, Björn E., Leif Björkman, Björn H. Holmqvist & Thomas Persson, 2006. "Vegetationens utveckling från istid till nutid", *Blekinges flora*, red. Lars Fröberg, Uppsala: SBF-Förlaget, s. 77–89.
- Berglund, Björn E., P. Sandgren, L. Barnekow, G. Hannon, H. Jiang, G. Skog & S.-Y. Yu, 2005. "Early Holocene history of the Baltic Sea, as reflected in coastal sediments in Blekinge, southeastern Sweden", *Quaternary International* 130, s. 11–139.
- Berglund, Björn E. & Per Sandgren, 2010. "Strandförskjutningen i Blekinge: Från istid till nutid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 6–31.
- Berglund, Björn E., Per Sandgren, Lena Barnekow, Gina Hannon, Hui Jiang, Göran Skog & Shi-Yong Yu, 2005. "Early Holocene history of the Baltic Sea, as reflected in coastal sediments in Blekinge, southeastern Sweden", *Quaternary International* 130, s. 111–139.
- Berglund, Björn E., Nils Forshed, Anton Hansson & Jonas Lindström, 2021. *Östra skärgården i Blekinge: Natur och kultur under 4000 år*, Jämför: Östra Blekinge Hembygdsförening.
- Bergman Karl, 2002. *Makt, möten, gränser: Skånska kommissionen i Blekinge 1669–70*, Lund: Nordic Academic Press.
- Bergman, Karl, 2003. "Skogen, lokalsamhället och makten i 1500- och 1600-talens Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 28–45.
- Bergsvik, Knut Andreas & Eva David, 2015. "Crafting Bone Tools in Mesolithic Norway: A Regional Eastern-Related Know-How", *European Journal of Archaeology* 18(2), s. 190–221.
- Binford Lewis R., 2001. *Constructing frames of reference: An analytical method for archaeological theory building using hunter-gatherer and environmental data sets*, Berkeley: University of California Press.

- Bird-David, Nurit, 1999. "Animism" revisited: Personhood, environment, and relational epistemology", *Current Anthropology* 40(51), s. 67–91.
- Bisgaard, Lars, 2019. *Christian 2: En biografi*. København: Gads Forlag.
- Bitsch Christensen, Søren, 2004. "De danske middelaldersbyers fremkomst, udvikling og udforskning – et bud på nogle hovedlinjer", *Middelalderbyen*, Danske bystudier 1, red. Søren Bitsch Christensen, Aarhus: Aarhus universitetsforlag, s. 13–62.
- Björck, Niclas, 2011. "Bostäder och boplatsoorganisation under stenålder", *In Situ Archaeologica* 2009–2010, s. 117–132.
- Björck, Niclas, Magnus Artursson & Karl-Fredrik Lindberg (red.), 2020. *Tråsåttra: Aspekter på säljägarnas vardag och symbolik: Arkeologisk undersökning, Stockholms län, Uppland, Österåkers kommun, Österåker socken, Tråsåttra 1:14, Österåker 553 (L2013:7729): Dnr 5.1.3.-2016-00458*, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer.
- Björck, Svante & Nils-Olof Svensson, 1994. "Östersjöns och Västerhavets utveckling", *Sveriges Nationalatlas*, bd 12: Berg och jord, red. Curt Fredén, Vällingby: Sveriges nationalatlas, s. 138–142.
- Björck, Svante, 1995. "A review of the history of the Baltic Sea, 13.0–8.0 ka BP" *Quaternary International* 27, s. 19–40.
- Björck, Svante, M. Rundgren, Ö. Ingölfsson & S. Funder 1997. "The Preboreal oscillation around the Nordic Seas: Terrestrial and lacustrine responses", *Journal of Quaternary Science* 12, s. 455–465.
- Björck, S., T. Andrén, S. Wastegård, G. Possnert & K. Schoning, 2002. "An event stratigraphy for the Last Glacial-Holocene transition in eastern middle Sweden: Results from investigations of varved clay and terrestrial sequences", *Quaternary Science Reviews* 21, s. 1489–1501.
- Björck, Mikael, 2016. *Gribshunden: En studie av site formation process*, Kandidatuppsats i arkeologi, Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala: Uppsala universitet (stencil).
- Björck, Mikael, 2021. *Marinarkeologisk forskningsundersökning av fartyglämning L1978:8207/ Elleholm 116*, Blekinge museum, rapport 2021:32, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Mikael, manus. *Blekinges pålsparrar*, Blekinge museum rapport, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, 1994. "Härdar på rad: Om spåren efter en kultplats från bronsåldern", *Fornvännen* 93(2), Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 73–79.
- Björck, Tony, 2019. "En skärvtenshöj i Blekinge och de rituella miljöerna under bronsåldern i södra Sverige", *Fornetid längs Ostkusten* 5, red. Michael Dahlin & Roger Wikell, Västervik: Västerviks museum/Tjustbygdens kulturhistoriska förening, s. 123–158.
- Björck, Tony, 2022. How to bury the dead: A study on regional variations in the southern Baltic area during Late Pre-Roman and Early Roman Iron Age, *Journal of Archaeology and Ancient History* 2022, no. 66, s. 1–66.
- Björck, Tony, Thomas Persson & Helene Wilhelmson, 2011. *Istabygravfältet*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, 2016. *Lussabacken norr: Boplatslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony & Helena Victor, 2021. "Med elden längs vattnet: Rituella noder under bronsåldern i västra Blekinge", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 397–416.
- Björck, Tony & Matthijs O. A. Vos, 2021, "Skebbas rör på Lister: En gammal undersökning i nytt ljus", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2021(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 11–29.
- Björck, Tony, Mikael Henriksson, Carl Persson & Johan Åstrand (red.), 2016. *Lussabacken norr: Boplatslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björck, Tony, Bo Knarrström & Carl Persson, 2014. *Damm 6 och Bro 597: Boplatslämningar och en hydda från tidigmesolitikum: Särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2012, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:14, Karlskrona: Blekinge museum.
- Björckman, Leif, 2007. *Från tundra till skog: Miljöförändringar i norra Skåne under jägarstenåldern*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Björckman, Leif & Per Sjögren, 2003. "Long-term history of land-use and vegetation at Ire, an agriculturally marginal area in Blekinge, south Sweden", *Vegetation History and Archaeobotany*, vol. 12(1), s. 61–74.
- Björckquist, Karl-Axel, 1967. "Halwara Berg – Wikinga Borgen – Silverberget: Ett preliminärt meddelande om en blekingsk fornborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1967, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 28–35.
- Björckquist, Karl-Axel, 1975. "Också en byggnad: Om rösearkitektur under bronsåldern", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1975, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 21–25.
- Björckquist, Karl-Axel, 1987. "Längesedan och nära: Ouvertyr med förbehåll", *Kring en åkrök: Ronneby – stad och bygd*, red. Per Beijer, Karlshamn: Lagerblad, s. 19–53.
- Björckqvist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1973a. "Rapport från Blekinge museums underjordiska verksamhet", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1973(3), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 44–50.
- Björckqvist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1973b. "Gambal landz wäg Kongs Lyden kallad: Om en antikvarisk resa, dryg en rast lång, mellan Bräkne-Hoby och Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–30.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1977. "Bonde, by och bygd: Istaby som arkeologiskt projekt", *Blekingeboken* 1977, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 13–27.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1979. "Istabyundersökningen summeras: Ett kåseri kring en räknoperation", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, 1979(2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 1–17.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1979. *Stenarna där barn vi lekt: En studie i blekingsk bebyggelsehistoria under brons- och järnålder*. Examensarbete. Lund. C-uppsats i arkeologi, Lunds universitet.
- Björckquist, Karl-Axel & Thomas Persson, 1990. "Förkärla socken: Bondebygd, storgods, riksintresse", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1990, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 35–64.
- Björn, Claus, 1981. *Bonde, herremand, konge: Bonden i 1700-tallets Danmark*, København.
- Björnsson, Sven, 1946. *Blekinge: En studie av det blekingska kulturlandskapet*, Meddelanden från Lunds universitets geografiska institution, avhandlingar 9, Lund: Gleerups.

- Blank, Malou, Karl-Göran Sjögren, Corina Knipper, Karin M. Frei & Jan Storå, 2018. "Isotope values of the bioavailable strontium in inland southwestern Sweden – A baseline for mobility studies", *PLOS ONE* 13(10):e0204649. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0204649>
- Blankholm, Hans Peter, 1996. *On the Track of a Prehistoric Economy: Maglemosian Subsistence in Early Postglacial South Scandinavia*, Århus: Aarhus University Press.
- Blankholm, Hans Peter, 2008. "Southern Scandinavia", *Mesolithic Europe*, red. Geoff Bailey & Penny Spikins, Cambridge: Cambridge University Press, s. 107–131.
- Bloch, Marc, 1967. *Feudal society*, vol. I–II: Social Classes and Political Organization, transl. L. A. Manyon, foreword M. M. Postan, London: Routledge.
- Blom, K. Arne & Jan Moen, 1993. *Kyrka och kultur*, Lund: Studentlitteratur.
- Blomkvist, Nils, 1979. "Kalmars uppkomst och äldsta tid", *Kalmar stads historia I: Kalmarmrådets forntid och stadens äldsta utveckling, Tiden till 1300-talets mitt*, red. Ingrid Hammarström, Kalmar: Kulturnämnden i Kalmar, s. 167–310.
- Blomkvist, Nils, 2005. *The discovery of the Baltic the reception of a Catholic world-system in the European north (AD 1075–1225)*, Leiden: Brill.
- Blomkvist, Nils, 2008. "Kung Bugislav på spåren? Gråborg och den gåtfulla Kalmarna leiðanger 1123/24", *Gråborg på Öland. Om en borg, ett kapell och en by*, red. Göran Tegnér, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, s. 161–183.
- Boethius, Adam, 2016. "Something rotten in Scandinavia: The world's earliest evidence of fermentation", *Journal of Archaeological Science* 66, s. 169–180.
- Boethius, Adam, 2017. "Signals of sedentism: Faunal exploitation as evidence of a delayed-return economy at Norje Sunnansund, an Early Mesolithic site in south-eastern Sweden", *Quaternary Science Reviews* 162, s. 145–168.
- Boethius, Adam, 2018a. *Fishing for ways to thrive: Integrating zooarchaeology to understand subsistence strategies and their implications among Early and Middle Mesolithic southern Scandinavian foragers*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, no 70, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.
- Boethius, Adam, 2018b. "The use of aquatic resources by Early Mesolithic foragers in Southern Scandinavia", *Ecology of Early Settlement in Northern Europe: Conditions for Subsistence and Survival*, red. Per Persson, Felix Riede, Birgitte Skar, Heidi M. Breivik & Leif Jonsson, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 1, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 311–334.
- Boethius, Adam, 2021. "Insikten som förändrar: Om fiskets betydelse under tidigmesolitikum", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 107–121.
- Boethius, Adam & Torbjörn Ahlström, 2018. "Fish and resilience among early Holocene foragers of southern Scandinavia: A fusion of stable isotopes and zooarchaeology through Bayesian mixing modelling", *Journal of Archaeological Science* 93, s. 196–210.
- Boethius, Adam, Mathilda Kjällquist, Melanie Kielman-Schmitt, Torbjörn Ahlström & Lars Larsson, 2021. "Early Holocene Scandinavian foragers on a journey to affluence: Mesolithic fish exploitation, seasonal abundance and storage investigated through strontium isotope ratios by laser ablation (LA-MC-ICP-MS)", *PLoS ONE* 16(1): e0245222. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245222>
- Boethius, Adam, Mathilda Kjällquist, Melanie Kielman-Schmitt, Torbjörn Ahlström & Lars Larsson, 2022. "Diachronic forager mobility: Untangling the Stone Age movement patterns at the sites Norje Sunnansund, Skateholm and Västerbjers through strontium isotope ratio analysis by laser ablation", *Archaeological and Anthropological Sciences* 14, article 176.
- Bolin, Sture, 1934. *Ledung och frälse: Studier och orientering över danska samfundsförhållanden under äldre medeltid*. Lund.
- Bollongino, Ruth, Joachim Burger, Adam Powell, Marjan Mashkour, Jean-Denis Vigne, Mark G. Thomas, 2012. "Modern taurine cattle descended from small number of near-eastern founders", *Molecular Biology and Evolution*, vol. 29(9), s. 2101–2104. doi: 10.1093/molbev/mss092. Epub 2012 Mar 14. PMID: 22422765.
- Bolvig, Axel, 1994. *Bondens bilder: Om kirker og kunst i dansk senmiddelalder*. København: Gyldendal.
- Bondevik, Stein, Svein Kristian Stormo & Gudrun Skjerdal, 2012. "Green mosses date the Storegga tsunami to the chilliest decades of the 8.2 ka cold event", *Quaternary Science Reviews* 45, s. 1–6.
- Bonnier, Ann-Cathrine, 1987. *Kyrkorna berättar: Upplands kyrkor 1250–1350*, Uppsala: Upplands fornminnesförening.
- Bonow, Madeleine & Ingvar Swanberg, 2013. "Karpfiskarnas tillbakagång i svenskt kosthåll", *Från matproduktion till gastronomi*, red. Madeleine Bonow, Per Wramner & Paulina Rytkönen, Huddinge: Södertörns högskola, s. 91–114.
- Borgreen, Øjvind, 1994. "Den danske krones træforsyning og skovpolitik 1550–1650", *Bol og by*, årg. 10, nr 1 (1994), s. 51–63.
- Borna, Hélène, 1984. *Fornborgarna i Blekinge*, Examensarbete. Lund. C-uppsats i arkeologi, Lunds universitet.
- Botwid, Katarina, 2017. *Understanding Bronze Age Life: Pryssgårdens (LBA) in Sweden from an Artisanal Perspective*, Lund: Lund University, Department of Archaeology.
- Bradley, Richard, 1984. *The social foundations of prehistoric Britain: Themes and variations in the archaeology of power*, London: Longman.
- Bradley, Richard, Courtney Nimura, & Peter Skoglund, 2020. "Meetings Between Strangers in the Nordic Bronze Age: The Evidence of Southern Swedish Rock Art", *Proceedings of the Prehistoric Society* 86, s. 261–283.
- Branje, Gustav, 1979. "Sören Norrby och Blekinge: Om myntprägling i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 96–100.
- Brilkman, Kajsa, Morten Flink-Jensen & Hanne Sanders (red.), 2019. *Reformation i två riken – Reformationens historia och historiografi i Sverige och Danmark*, Centrum för Öresundsstudier 38, Göteborg: Makadam.
- Brinch Petersen, Erik, 1990. "Nye grave fra Jægerstenalderen: Strøby Egede og Vedbæk", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1990, København: Nationalmuseet, s. 19–33.
- Brink, Kristian, 2009. *I palissadernas tid: Om stolphål och skärvar och sociala relationer under yngre mellaneneolitikum*, Malmö: Arkeologienheten, Malmö Museer.
- Brink, Kristian, Karina Hammarstrand Dehman & Bertil Helgesson, 2014. *Herrestorp 3:2 och 3:3: hyddor, gravar, gårdar: Fornlämning Vellinge 71 och 87, Vellinge socken, Vellinge kommun, Skåne län, Arkeologisk slutundersökning 2012*, Sydsvensk Arkeologi rapport 2014:14.
- Brink, Stefan, 1998. "Land, bygd, distrikt och centralort i Sydsvrige: Några bebyggelsehistoriska nedslag", *Centrala platser, centrala frågor: Samhällsstrukturen under järnåldern*, Lars Larsson & Birgitta Hårdh, Uppåkrastudier 1, Acta Archaeologica Lundensia series in 8°, No. 28, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Brink, Stefan, 2002. "Runstenar och gamla vägar i norra Småland", *Om runstenar i Jönköpings län*, red. Jan Agertz & Linnea Varenius, Småländska kulturbilder, s. 103–118.
- Broberg, G., 2004. *Kattens historia: Sverige speglar i djurets öga*, Stockholm.: Atlantis.
- Brorsson, Torbjörn, 2023. "Keramikanalys", *Norjeskogen och Norjegravfältet: gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013: Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, del 2*, Helena Victor, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, Karlskrona: Blekinge museum, s. 734–773.
- Brorsson, Torbjörn & Mikael Henriksson, 2011. *Yngre järnålder i Gärestad och Augerum: Fyndanalys och förstudie*, Blekinge museum rapport 2011:6, Karlskrona: Blekinge museum.
- Brorsson, Torbjörn & Helena Victor, 2021. "Norjeskogen i världen: Från Norjegravfältet till Baltikum", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 377–396.
- Broström, Anna & Per Lagerås, 2021. "Jordbruket i västra Blekinge under neolitikum, bronsålder och järnålder", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 161–177.
- Broström Anna, A.-B. Nielsen, M.-J. Gaillard, K. Hjelle, F. Mazier, H. Binney, J. Bunting, R. Fyfe, V. Meltsov, A. Poska, S. Räsänen, W. Soepboer, H. von Stedingk, H. Suutari & S. Sugita, 2008. "Pollen productivity estimates of key European plant taxa for quantitative reconstruction of past vegetation – a review", *Vegetation History and Archaeobotany* 17(5), s. 461–478.
- Broström, Sven-Gunnar, 2008a. *Hällristningar i Blekinge: Bussevik i Torhamns socken: Redogörelse för inventering och dokumentation utförd 2007 av Sven-Gunnar Broström och Lena König*, BOTARK-rapport 2008:9, Tumba: BOTARK AB.
- Broström, Sven-Gunnar, 2008b. *Hällristningar i Blekinge: Svanhalla i Torhamns socken: Redogörelse för inventering och dokumentation utförd 2007 av Sven-Gunnar Broström och Lena König*, BOTARK-rapport 2008:10, Tumba: BOTARK AB.
- Broström, Sven-Gunnar & Lena König, 2011. *Hällristningar i Blekinge "Horsahällen", RAÄ 11 i Torshamnns socken: Redogörelse för nydokumentation utförd 2009*, BOTARK-rapport 2011:5, Tumba: BOTARK AB.
- Brown, K. J., H. Seppä, G. Schoups, R. S. Fausto, P. Rasmussen & H. J. B. Birks, 2012. "A spatio-temporal reconstruction of Holocene temperature change in southern Scandinavia", *The Holocene* 22, s. 165–177.
- Brunet, Jörg, 2003. "Glimtar ur Blekinges skogshistoria", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 2003: Skog och historia, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 12–27.
- Bruzeliuss, Anders & Birger Bergh (red.), 1986. *S:t Knuts gille i Lund: 1586 års skrå: Minnesskrift 1986*, Lund: Gillet.
- Buchwald, Vagn Fabritius, 2005. *Iron and steel in ancient times*, Historisk-filosofiske Skrifter 29, København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
- Burenhult, Göran (red.), 1997. *Ajvide och den moderna arkeologin*, Stockholm: Natur och kultur.
- Burenhult, Göran, 1999. *Arkeologi i Norden* 2, Stockholm: Natur och Kultur.
- Burger Joseph R. & Trevor S. Fristoe, 2018. "Hunter-gatherer populations inform modern ecology", *PNAS* 2018, s. 1137–1139.
- Büntgen, U., W. Tegel, K. Nicolussi, M. McCormick, D. Frank, V. Trouet, J. O. Kaplan, F. Herzig, K.-U. Heussner, H. Wanner, J. Luterbacher & J. Esper, 2011. "2500 Years of European Climate Variability and Human Susceptibility", *Science* 331, s. 578–582.
- Bägerfeldt, Lars, 1992. *Megalitgravarna i Sverige: Typ, tid, rum och social miljö*, 2. rev. uppl., Stockholm: Stockholm s universitet.
- Caliebe, Make, Almut Nebel, Cheryl Makarewicz, Michael Krawczak & Ben Krause-Kyora, 2017. "Insights into early pig domestication provided by ancient DNA analysis", *Scientific Reports* 7:44550; doi: 10.1038/srep44550.
- Callmer, Johan, 1991. "Territory and Dominion in the Late Iron Age in Southern Sweden", *Regions and reflections in honour of Märta Strömberg*, red. Kristina Jennbert, Lars Larsson, Rolf Petré & Bozena Wyszomirska-Werbart, Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° N° 20, Lund: Almqvist & Wiksell International, s. 257–274.
- Carelli, Peter, 2001. *En kapitalistisk anda: Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark*, Lund studies in Medieval Archaeology 26, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Carlie, Anne, 1994. *På arkeologins bakgård: En bebyggelsearkeologisk undersökning i norra Skånes inland baserad på synliga gravar*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, No. 22. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Carlie, Anne, 2004. *Forntida byggnadskult: Tradition och regionalitet i södra Skandinavien*, Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter 57, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Carlie, Anne & Magnus Artursson, 2005. "Böndernas gårdar", *Järnålder vid Öresund*, bd 1: Specialstudier och syntes, red. Anne Carlie, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Carlsson, Anders, 2015. *Tolkande arkeologi och svensk forntidshistoria: Från stenålder till vikingatid*, Stockholm studies in Archaeology 64, Stockholm: Stockholm University.
- Carlsson, Gottfrid, 1924. "Ture Turesson (Bielke)", *Svenskt biografiskt lexikon* 4, Stockholm, s. 153.
- Carlsson, Gottfrid, 1946. "Lunds ärkesäte och domkyrka 1289–1536", *Lunds domkyrkas historia 1145–1945*, utg. Ernst Newman, bd 1, Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, s. 357–553.
- Carlsson, Tom, 2007. *Mesolitiska möten: Strandvägen, en senmesolitisk boplatz vid Motala ström*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 54, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.
- Carver, Martin, 1998. *Sutton Hoo – burial ground of Kings?* London: British Museum Press.
- Charlesén, Janne, 1981. *Elleholms kyrka*, Sölvesborg.
- Charpentier Ljungqvist, Fredrik, 2018. *Klimatet och människan under 12 000 år*, Stockholm: Dialogos.
- Chaudhary, Nikhil & Annie Swanepoel, 2023. "What can we learn from hunter-gatherers about children's mental health? An Evolutionary Perspective", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, DOI: 10.1111/jcpp.13773
- Christensen, Aksel E., 1968. *Kongemagt og aristokrati: Epoker i middelalderlig dansk statsopfattelse indtil unionstiden*, København: Ejnar Munksgaards Forlag.
- Ciani, Elena *et al.*, 2020. "On the origin of European sheep as revealed by the diversity of the Balkan breeds and by optimizing population-genetic analysis tools", *Genetics Selection Evolution* 52:25, <https://doi.org/10.1186/s12711-020-00545-7>
- Ciardi, Anna Minara, 2021. "Lunds domkapitels äldsta historia – tiden fram till 1274", *Lunds domkapitels och domkyrkoråds historia*, red.

- Anders Jarlert, bd 1, Lund: Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv, s. 27–66.
- Clarke, Peter D, 2007. *The interdict in the thirteenth century: A question of collective guilt*. Oxford: Oxford University Press.
- Constandse-Westerman, Trinette S. & Raymond R. Newell, 1989. "Social and biological aspects of the Western European Mesolithic population structure: A comparison with the demography of North American Indians", *The Mesolithic in Europe: Papers presented at the third international symposium*, red. Clive Bonsall, Edinburgh: John Donald Publishers Limited.
- Coudert, Allison P., 2017. "Rethinking Max Weber's Theory of Disenchantment", *Magic and magicians in the Middle Ages and the early modern time: The occult in pre-modern sciences, medicine, literature, religion, and astrology*, red. Albrecht Classen, Berlin/Boston: De Gruyter, s. 705–740.
- Coutinho, Alexandra, Torsten Günther, Arielle R. Munters *et al.*, 2020. "The Neolithic Pitted Ware culture foragers were culturally but not genetically influenced by the Battle Axe culture herders", *American Journal of Physical Anthropology* 172, s. 638–649, <https://doi.org/10.1002/ajpa.24079>
- Craig, Oliver Edward, John Chapman, Carl Heron & Laura H. Willis, László Bartosiewicz, Gillian Taylor, Alasdair Whittle & Matthew James Collins, 2005. "Did the first farmers of central and eastern Europe produce dairy foods?", *Antiquity* 79(306), 882–894. doi:10.1017/S0003598X00115017
- Crombé, Philippe & Erick Robinson, 2014. "¹⁴C dates as demographic proxies in Neolithisation models of northwestern Europe: A critical assessment using Belgium and northeast France as a case-study", *Journal of Archaeological Science*, vol. 52, s. 558–566.
- Cronholm, Christoffer, 1976 [1750–1757]. *Blekings beskrivning*, utg. Torsten Rosencrantz, Malmö: Blekingia
- Crumlin-Pedersen, Ole & Trakadas, Athena (red.) 2003. *Hjortspring: A Pre-Roman Iron-Age Warship in Context*, Ships and Boats of the North 5. Roskilde: The Viking Ship Museum in Roskilde.
- Cullberg, Carl, 1960. "Der Dolch von Nätraby", *Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum*, s. 34–42.
- Dahr, Elias, 1937. *Studien über Hunde aus primitiven Steinzeitkulturen in Nordeuropa*, Lund: Gleerup.
- Dahr, Elias, 1939. "Benmaterialet från boplatsskomplexet vid Siretorp", red. Axel Bagge & Knut Kjellmark, *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 242–245.
- Damlien, Hege, 2016. *Between Tradition and Adaption: Long-term trajectories of lithic tool-making in South Norway during the postglacial colonization and its aftermath (c. 9500-7500 cal. BC)*, Stavanger: Faculty of Social Sciences, Museum of Archaeology, University of Stavanger.
- Damlien, Hege, Mathilda Kjällquist & Kjel Knutsson, 2018. "The pioneer settlement of Scandinavia and its aftermath: New evidence from western and central Scandinavia", *Technology of Early Settlement in Northern Europe. Transmission of knowledge and culture*, red. Kjel Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 99–137.
- Damlien, Hege & Steinar Solheim, 2018. "The pioneer settlement of eastern Norway", *Early economy and settlement of Northern Europe: Pioneering, resource use, coping with change*, red. Hans Peter Blankholm, The Early Settlement of Northern Europe vol. 3, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 335–367.
- Damlien, Hege, Inger Marie Berg-Hansen, Lene Melheim, Axel Mjørum, Per Persson, Almut Schülke & Steinar Solheim, 2021. *Steinalderen i Sørøst-Norge: Faglig program for steinalderundersøkelser ved Kulturhistorisk museum*, Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- David, Éva, 2006. "Redskaber af ben og tak i tidlig Maglemosekultur – et teknologisk studie", *Stenalderstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydskandinavien*, red. Berit Valentin Eriksen, Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter 55, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s.77–99.
- David, Éva, 2007. "Technology on Bone and Antler industries: A Relevant Methodology for Characterizing Early Post-Glacial Societies (9th–8th Millenium BC)", *Bones as Tools. Current methods and interpretations in worked bone studies*, red. Christian Gates St-Pierre & Renee Walker, B.A.R. International Series 1622, Oxford: BAR publishing, s. 35–50.
- David, Éva & Mathilda Kjällquist, 2018. "Transmission of crafting traditions in the Mesolithic: A study of worked material from Norje Sunnansund, Sweden", *Technology of Early Settlement in Northern Europe. Transmission of knowledge and culture*, red. Kjel Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 231–276.
- Davis, B. A. S., S. Brewer, A. C. Stevensson & J. Guiot, 2003. "The temperature of Europe during the Holocene reconstructed from pollen data", *Quaternary Research Reviews* 22, s. 1701–1716.
- DD = *Diplomatarium Danicum*, udg. Det danske sprog- og litteraturselskab, København: Reitzel, 1938-ff.
- DDL = *Diplomatarium diocesis Lundensis: Lunds ärkestifts urkundsbok*, utg. Lauritz Weibull, Monumenta Scaniae historica, Lund 1900–1939.
- De Geer, G., 1882. "Om en postglacial landsänkning i södra och mellersta Sverige", *Sveriges Geologiska Undersökning, Ser. C*, 52, s. 1–16.
- De Geer, G., 1888. "Skandinaviens nivåförändringar under kvartärperioden", *Geologiska föreningens förhandlingar* 10: 366–379.
- De Geer, G., 1890. "Skandinaviens nivåförändringar under kvartärperioden", *Geologiska föreningens förhandlingar* 12, s. 61–110.
- Dendorfer, Jürgen & Ralf Lützelshwab (red.), 2011. *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter*, Päpste und Papsttum 39, Stuttgart: Anton Hiersemann.
- Digerfeldt, Gunnar, 1988. "Reconstruction and regional correlation of Holocene lake-level fluctuations in Lake Bysjön, South Sweden", *Boreas* 17, s. 165–182.
- Digerfeldt, Gunnar, 1997. "Reconstruction of Holocene lake-level changes in Lake Kalvsjön, southern Sweden, with a contribution to the local palaeohydrology at the Elm Decline", *Vegetation History and Archaeobotany* 6, s. 9–14.
- Digerfeldt, Gunnar & H. Håkansson, 1993. "The Holocene paleolimnology of Lake Sämbofsjön, Southwestern Sweden", *Journal of Paleolimnology* 8, s. 189–210.
- Dodgshon, Robert A., 1987. *The European past: Social evolution and spatial order*, Basingstoke: Macmillan Education.
- Dodgshon, Robert A., 1998. *Society in time and space. A geographical perspective on change*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dübeck, Inger, 1987. *Fra gammel dansk til ny svensk ret: Den retlige forsvenskning i de tabte territorier 1645–1683*, København: Rigsarkivet.
- Edekling, Magnus, 2010. *När Blekinge blev danskt*, Borås: Recito.
- Edenmo, Roger, 2008. *Prestigeekonomi under yngre stenåldern: Gåvoutbyten och regionala identiteter i den svenska båtbyggekulturen*,

- Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Edgren, Helena & Markus Hiekkänen, 1993. "Havet, kapellen och franciskanerna", *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 155–170.
- Edman, G. & S. Källrot, 1939. "Bestämning av kolade trärester, harpax, avtryck av växtdelar i krukskärvar etc., från boplatsskomplexet vid Siretorp", *Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge*, red. Axel Bagge & Knut Kjellmark, Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 246–250.
- Edring, Anders, 2005. *Berget i backens skugga: Det sociala landskapet på Kristianstadssläätten under tidig- och mellanneolitikum*, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund.
- Edring, Anders, 2008. "Två mesolitiska boplatser vid Yngsjö i nordöstra Skåne", *Fornvännen* 103, s. 1–12.
- Einarsson, Lars & Björn Wallbom, 2001. *Marinarkeologisk besiktning och provtagning för datering av ett fartygsvrak beläget i farvattnen syd Saxemara, Ronneby kommun, Blekinge län*, rapport, Kalmar läns museum, RAÄ dnr 321-2817-2009, Kalmar: Kalmar läns museum.
- Einarsson, Lars & Matthew Gainsford, 2007. *Rapport om 2006 års marinarkeologiska undersökningar av Skeppsvraket vid St. Ekö, Saxemara, Ronneby kommun, Blekinge län*, rapport, Kalmar läns museum, RAÄ dnr 321-2819-2009, Kalmar: Kalmar läns museum.
- Ekdahl, N. J., 1836. Ove Brade till kungen 22/3 1523. *Handlingar rörande Severin Norrby och de under hans ledning stående krigsföretagen mot Sverige*, utg. av N. J. Ekdahl, Christiern II:s arkiv 1, Stockholm.
- Eksström, J., 1993. *The Late Quaternary History of the Urus (Bos primigenius Bojanus 1827) in Sweden*, Lund: Dept. of Quaternary Geology, Lunds universitet.
- Ellegård, Alvar, 1987. "Who were the Eruli?", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 53:1, Lund: Scandia, s. 5–34.
- Enger, P. H., 1937. "Fornborgar", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1937, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 3–52.
- Enghoff, Inge Bødker, 1994. "Fishing in Denmark during the Ertebølle period", *International Journal of Osteoarchaeology* 4, 65–96.
- Englund, Lars-Erik, 2002. *Blåstbruk: Myrjärnshantieringens förändringar i ett långtidsperspektiv*, Jernkontorets Bergshistoriska skriftserie 40, Stockholm: Jernkontoret.
- Ericson, P. G. P. & T. Tyrberg, 2004. *The Early history of the Swedish Avifauna: A review of the subfossil record and early written sources*, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Ericson, Tyra, 2014. *Jämjö 6:1: Förhistorisk boplat med järnhantering, Blekinge, Jämjö socken, Jämjö 6:1, fornlämning Jämjö 122: Arkeologisk undersökning 2009*, UV rapport 2014:88, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Ericson, Tyra & Mikael Henriksson, 2015. *Gustavstorpssvägen: Mellanneolitiska hyddor vid en kustnära våtmark: Särskild arkeologisk undersökning och arkeologisk förundersökning 2011, Mörrum socken, Karlshamns kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:8.
- Ericsson, Alf, 2012. *Terra mediaevalis: Jordvårderingssystem i medeltidens Sverige*, Uppsala: Acta Universitatis agriculturae Sueciae 81, Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences.
- Ericsson, Tyra, 2014. *Jämjö 6:1: Förhistorisk boplat med järnhantering, Blekinge, Jämjö socken, Jämjö 6:1, fornlämning Jämjö 122*, Riksantikvarieämbetet UV rapport 2014:88, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Eriksson, Gunilla, 2003. *Norm and difference: Stone Age dietary practice in the Baltic region*, Stockholm: Arkeologiska forskningslaboratoriet.
- Eriksson, Gunilla, 2004. "Part-time farmers or hard-core sealers? Västerbjers studied by means of stable isotope analysis", *Journal of Anthropological Archaeology* 23:2, s. 135–162.
- Eriksson, Gunilla, Anna Linderholm, Elin Fornander, Marie Kanstrup, Pia Schoultz, Hanna Olofsson & Kerstin Lidén, 2008. "Same island, different diet: Cultural evolution of food practice on Öland, Sweden, from the Mesolithic to the Roman Period", *Journal of Anthropological Archaeology* 27, s. 520–543.
- Eriksson, M. & O. Magnell, 2001. "Det djuriska Tägerup: Nya rön kring Kongemose- och Erteböllekulturens jakt och fiske", red. P. Karsten & B. Knarrström, *Tägerup: Specialstudier*, Lund: UV Syd, Avd. för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet, s. 156–237.
- Eriksson, Niklas, 2015. "Skeppsarkeologisk analys", *Gribshunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–32.
- Erixon, Sigurd, 1913. "Stenåldern i Blekinge", *Fornvännen* 8, s. 125–212.
- Erixon, Sigurd, 1952. "Byggnadsskicket hos svenska bönder under medeltiden, huvudsakligen i belysning av nyare tidens material", *Nordisk Kultur XVII: Byggnadskultur*, red. Sigurd Erixon, Stockholm: Bonniers, s. 284–347.
- Ersgård, Lars, 1988. "Vår marknad i Skåne": *Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ersgård, Lars, 2006. "Lerbottarna och det tidigmedeltida samhället", *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*, red. Stefan Larsson, Lund/ Malmö: Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö, s. 48–63.
- Etting, Vivian, 2010. *The royal castles of Denmark during the 14th century: An analysis of the major royal castles with special regard to their functions and strategic importance*. Copenhagen: Nationalmuseet.
- Fabeck, Charlotte, 1991. "Samfundsorganisation, religiösa ceremonier och regional variation", *Samfundsorganisation och regional variation: Norden i romersk jernalder og folkevandringstid: Beretning fra 1. Nordiske jernalderssymposium på Sandbjerg slot 11–15 april 1989*, red. Charlotte Fabeck & Jytte Ringtved, Jysk arkæologisk selskabs skrifter XXVII, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s. 283–304.
- Falk, Ann-Britt, 2008. *En grundläggande handling: Byggnadsoffer och dånligt liv i medeltid*, Vågar till Midgård 12, Lund: Nordic Academic Press.
- Fallgren, Jan-Henrik, 2006. *Kontinuitet och förändring: Bebyggelse och samhälle på Öland 200–1300 e Kr*, Aun 35, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Fendin, Titti, 2015. *Östra Vång: Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning 2012*, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Blekinge museum rapport 2015:22, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fendin, Titti, Tyra Ericson & Carl Persson, 2014. *Norje Nordansund: Mesolitiska lägerplatser i ett skärgårdslandskap och boplatslämningar från yngre bronsålder-äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011*, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, Blekinge museum rapport 2014:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fischer, Anders, Jesper Olsen, Mike Richards, Jan Heinemeier, Årny E. Sveinbjörnsdóttir & Pia Bennike, 2007. "Coast-inland mobility and diet in the Danish Mesolithic and Neolithic: Evidence from stable isotope values of humans and dogs", *Journal of Archaeological Science*, vol. 34, s. 2125–2150.
- Fischer, Svante, 2021. "Minnet efter Valentinianus III", *Saker: Föremål berättar Blekinges historia*, red. Jonas Eckerbom, Christoffer Sandahl & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 114–117.

- Flannery, Kent V., 1969. "Origins and ecological effects of early domestication in Iran and the Near East", *The domestication and exploitation of plants and animals: Proceedings of a meeting of the research seminar in archaeology and related subjects held at the Institute of Archaeology, London University*, red. Geoffrey W. Dimbleby & Peter J. Ucko, London, s. 73–100.
- Fleithmann, Dominik, Manfred Mudelsee, Stephen J. Burns, Raymond S. Bradley, Jan Kramers & Albert Matter, 2008. "Evidence for a widespread climatic anomaly at around 9.2 ka before present", *Paleoceanography* 23, s. 1–6.
- Flink, Gerhard (red.), 1995. *Kung Valdemars segelled*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Foley, Brendan, 2022. *Gribshunden: Forskningsundersökning av skeppsvrak vid St. Ekön, RAÄ Ronneby 728: Marinarkeologisk undersökning 202*. Blekinge museum rapport 2022:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Fornander, Elin, 2013. "Dietary diversity and moderate mobility: Isotope evidence from Scanian Battle Axe Culture burials", *Journal of Nordic Archaeological Science* 18, s. 13–29.
- Forsgren, Magdalena, 2012. "Till frågan om de rituella depåernas beskaffenhet", *In Situ Archaeologica*, vol. 10:165–184.
- Frandsen, Karl-Erik, 1995. "Bønderne og Hæren i Danmark 1614–1662", *Dansk Historisk Tidsskrift*, bd 95, hæfte 1, København, s. 155–173.
- Fraser, Magdalena, 2018. *People of the Dolmens and Stone Cists: An archaeogenetic Investigation of Megalithic Graves from the Neolithic Period on Gotland*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia.
- Fraser, Magdalena, Federico Sanchez-Quinto, Jane Evans, Jan Storå, Anders Götherström, Paul Wallin, Kjel Knutsson & Mattias Jakobsson, 2018. "New insights on cultural dualism and population structure in the Middle Neolithic Funnel Beaker culture on the island of Gotland", *Journal of Archaeological Science: Reports* 17, s. 325–334.
- French, Jennifer C. & Christina Collins, 2015. "Upper Palaeolithic population histories of Southwestern France: A comparison of the demographic signatures of ¹⁴C date distributions and archaeological site counts", *Journal of Archaeological Science*, vol. 55, s. 122–134.
- Fridericia, Julius Albert, 1889–1890, "Historisk-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17de Aarhundrede", *Dansk Historisk Tidsskrift*, 6 række, bd 2, København, s. 219–263
- Friman, Bo, 2012. *Ljungaviken etapp 1: Ett gravfält från yngsta bronsålder–förromersk järnålder och en mesolitisk boplats, Blekinge, Mjällby och Sölvesborgs socken, Sölve 3:10 meter, Sölvesborg fornlämning 87: Arkeologisk undersökning 2011*, Riksantikvarieämbetet UV rapport 2012:168, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Friman, Bo & Per Lagerås, 2022. "From Neolithic Boom-and-Bust to Iron Age Peak and Decline: Population and Settlement Dynamics in Southern Sweden Inferred from Summed Radiocarbon Dates", *European Journal of Archaeology* 2022, s. 1–21. doi:10.1017/ea.2022.43
- Fritz, Birgitta, 1972–1973. *Hus, land och län: Förvaltningen i Sverige 1250–1434*, vol. 1–2, Stockholm studies in History 18, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Fritzbøger, Bo, 1992. *Danske skove 1500–1800: En landskabshistorisk undersøgelse*, Odense: Landbohistorisk Selskab.
- Frostenson, Sigvard, 1966. *Avaskär: Medeltidsstaden som försvann – Kristianopels föregångare*. Torsås.
- Fröjmark, Anders, 1992. *Mirakler och helgonkult: Linköpings biskopsdöme under senmedeltid*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Fuglestad, Ingrid, 2012. "The pioneer condition on the Scandinavian Peninsula: The last frontier of a 'Palaeolithic Way' in Europe", *Norwegian Archaeological Review* 45, s. 1–29.
- van Geel, B., J. Buurman & H. T. Waterbolk, 1996. "Archaeological and palaeoecological indications of an abrupt climate change in The Netherlands, and evidence for climatological teleconnections around 2650 BP", *Journal of Quaternary Science* 11, s. 451–460.
- Gelting, Michael H., 2012. "Lund, Dalby og Bornholm: Politik og mission i biskop Eginos tid", *Locus Celebris: Dalby kyrka, kloster och gård*, red. Stephan Borgehammar & Jes Wienberg, Centrum för Öresundsstudier 28, Göteborg: Makadam, s. 101–111.
- Gillingstam, Hans, 1947. "Medeltidsätten Slaweka: Med släkttavlor", *Personhistorisk tidskrift* 1947, årg. 45, häfte 1–2, Stockholm : Personhistoriska samfundet, s. 1–51.
- Glete, Jan, 1993. *Navies and Nations: Warships, navies and state building in Europe and America 1500–1860*, Stockholm studies in history 48, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Glykou, Aikaterini, Lembi Lōugas, Giedre Piličiauskienė, Ulrich Schmölcke, Gunilla Eriksson & Kerstin Lidén, 2021. "Reconstructing the ecological history of the extinct harp seal population of the Baltic Sea", *Quaternary Science Reviews* 251 (106701), s. 1–15.
- Glorstad, Håkon, 2014. "Deglaciation, sea-level change and the Holocene colonization of Norway", *Geological Society, London, Special Publications*, 411, s. 9–25.
- Goldhahn, Joakim, 2013. *Bredarör på Kivik: En arkeologisk odysse*, Simrishamn: Artes liberales.
- Greisman, A. & M.-J. Gaillard, 2009. "The role of climate variability and fire in early and mid-Holocene forest dynamics of southern", *Journal of Quaternary Science* 24, s. 593–611.
- Gron, Kurt J. & Peter Rowley-Conwy, 2017. "Herbivore diets and the anthropogenic environment of early farming in southern Scandinavia", *The Holocene*, vol. 27(1), s. 98–109.
- Gronenborn, Detlef, 2010. "Climate, Crisis, and the 'Neolithisation' of Central Europe Between IRD-events 6 and 4", *Die Neolithisierung Mitteleuropas: Internationale Tagung, Mainz 24. bis 26. Juni 2005*, bd. 4, red. Detlef Gronenborn & Jörg Petrasch, Mainz: Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, s. 61–81.
- Gruszczynski, Jacek, 2019. *Viking silver, hoards and containers: The archaeological and historical context of Viking-age silver coin deposits in the Baltic c. 800–1050*, London: Routledge.
- Græbe, Henrik, 1971. *Kyrkorna i Vä, Sveriges kyrkor, Gälds härad, Skåne bd III:1*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Gräslund, Ann-Sofi, 2001. *Ideologi och mentalitet: Om religionsskiftet i Skandinavien från en arkeologisk horisont*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Gräslund, Bo & Neil Price, 2012. "Twilight of the gods? The 'dust veil event' of AD 536 in critical perspective", *Antiquity* 86, s. 428–443.
- Gron, Ole, 2020. "Late Mesolithic marine territoriality in coastal southern Scandinavia", *Archäologische Informationen* 43, s. 277–288.
- Gron, Kurt J. & Lasse Sørensen, 2018, "Cultural and economic negotiation: a new perspective on the Neolithic Transition of Southern Scandinavia", *Antiquity* 92, s. 958–974.
- Guerra Doce, Elisa, 2014. "The Origins of Inebriation: Archaeological Evidence of the Consumption of Fermented Beverages and Drugs in Prehistoric Eurasia", *Journal of Archaeological Method and Theory* 22(3), doi:10.1007/s10816-014-9205-z
- Guinard, Michel & Niklas Groop, 2007. "Handtagskärror och tvärpilar: En diskussion om stenteknologi och sociala processer under

- senmesolitikum och början av neolitikum”, *Stenåldern i Uppland: Uppdragsarkeologi och eftertanke*, red. Niklas Stenbäck, Uppsala: Riksantikvarieämbetet, UV GAL, s. 207–225.
- Gullbekk, Svein H., 2010. ”Klassisk problemstilling – handel eller herjing?”, *Myntstudier* 2010:1, s. 28–36.
- Gullstrand, Robin, 1994. ”Lokalt självstyre i Blekinge: Participation och representation i Mörrum och Backaryd ca 1770–1800: En undersökning av den politiska kulturen i två Blekingesocknar”, *Scandia* 1994:2, Lund, s. 155–207.
- Gummesson, Sara, Fredrik Hallgren & Anna Kjellström, 2018. ”Keep your head high: Skulls on stakes and cranial trauma in Mesolithic Sweden”, *Antiquity* 92, s. 74–90.
- Gurevich, Aron J., 1985. *Categories of Medieval Culture*, London: Routledge.
- Gurstad-Nilsson, Hans, 1995. *Stenålder i gränsbygd: En bebyggelsearkeologisk analys med utgångspunkt från specialinventeringar av Emmaboda kommun*, Kalmar läns museums arkeologiska rapporter 1995:4.
- Gurstad-Nilsson, Hans, 2001. ”En neolitisering – två förlopp: tankar kring jordbrukskulturens etablering i Kalmarsundsområdet”, *Möre – historien om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 129–164.
- Gustafsson, Harald, 1988. ”The Conglomerate State: A Perspective on State Formation in Early Modern Europe”, *Scandinavian Journal of History* 1988:3–4, London: Routledge, Taylor & Francis, s. 189–213.
- Gustafsson, Harald, 2000. *Gamla stater och nya riken: Statsbildning, politisk kultur och identiteter under Kalmarunionens upplösningsskede 1512–1541*, Stockholm: Bokförlaget Atlantis.
- Gustafsson, Harald, 2008a. *Skåne i Danmark: En dansk historia till 1658*, Centrum för Danmarksstudier 16, Göteborg: Makadam Förlag.
- Gustafsson, Harald, 2008b. ”De överlappande pusslen: Om partikularistiska och multietniska konglomeratstater i det tidigmoderna Europa”, *Maktens mosaik: Enhet, särart, och självbild i det svenska riket*, red. Max Engman & Nils Erik Villstrand, Skriftser utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 715, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, s. 59–73.
- Gustafsson, Harald, 2016. ”Sverige som partner 1319–1905: Ett perspektiv”, *Historisk Tidskrift* 136(1), Stockholm: Svenska historiska föreningen, s. 3–31.
- Gustavsson, Kenneth, 1993. ”Undersökningar vid franciskanerkonventet på Kökar, Åland”, *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 171–186.
- Gustin, Ingrid, 2004. *Mellan gåva och marknad: Handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Gustin, Ingrid, 2018. ”Öppenskär – en hemlighetsfull ö i Blekinges östra skårgård”, *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2018(2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 41–52.
- Gustin, Ingrid, i tryck. ”Coins and People in Central Blekinge: A New Perspective on the Johannishus Hoard”.
- Gustin, Ingrid & Mikael Henriksson, 2022. *Store Backe – ett järnåldersgravfält i östra Blekinge*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Gustin, Ingrid & Bertil Helgesson, 2024. ”Chronology of Vång based on the jewellery and comparisons with other magnate farms and central places”, *Våstra Vång an Iron Age Settlement in Central Blekinge, Sweden*, red. Mikael Henriksson, Karlskrona: Blekinge museum.
- Günther, Torsten, et al., 2018. ”Population genomics of Mesolithic Scandinavia: Investigating early postglacial migration routes and high-latitude adaptation”, *PLOS Biology* 16(1), s. e2003703.
- Gøgsig Jakobsen, Johnny Grandjean, 2017. *Lolland-Falster, Vordingborg og korstogene*, Lolland-Falsters Historiske Samfunds Årbog 2017, Maribo: Lolland-Falsters Historiske Samfund, s. 55–85.
- Görman, Marianne, 1987. *Nordiskt och keltiskt: Sydskandinavisk religion under yngre bronsålder och keltisk järnålder*, Lund.
- Görman, Marianne & Mikael Henriksson, 2006. ”Maskbilden från Västra Vång: Ett keltiskt avtryck i Blekinges äldre järnålder?”, *Fornvännen* 101, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 168–183.
- Götherström, Anders, Cecilia Anderung, Linda Hellborg, Rengert Elburg, Colin Smith, Dan G. Bradley & Hans Ellegren, 2005. ”Cattle domestication in the Near East was followed by hybridization with aurochs bulls in Europe”, *Proceedings of the Royal Society B* 272, s. 2345–2350, doi:10.1098/rspb.2005.3243
- Hagelqvist, Tony & Mats Widenborg, 1977. *Björkärr: En boplatz från yngre stenåldern i östra Blekinge: Ett undersökningsobjekt i kronologi och ekologi*, Seminarieuppsats i arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Lunds universitet (stencil).
- Hallberg, Göran, 1990. *Ortnamn i Blekinge*, Stockholm: Norstedt.
- Hallenberg, August, 1927. ”Kristianopel såsom stad under svensk väld”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1927:II, Karlskrona, s. 1–85.
- Hallenberg, August, 1938. ”Från 1600-talets Bleking under danskt väld”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 25–54.
- Hallenberg, August, 1940. ”Från Blekinge allmoge under danskt väld”, *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1940, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag.
- Hallgren, Fredrik, 2008. *Identitet i praktik: Lokala, regionala och överregionala sociala sammanhang inom nordlig trättbågarkultur*, Uppsala: Departement of archaeology and ancient history, Uppsala university.
- Hallgren, Fredrik, 2011. ”The Early 'Trichterbecher' of Mälardalen, eastern central Sweden”, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, bd. 89, Frankfurt am Main, s. 111–134.
- Hammarlund, D., S. Björck, B. Buchardt, C. Israelson & C. T. Thomsen, 2003. ”Rapid hydrological changes during the Holocene revealed by stable isotope records of lacustrine carbonates from Lake Igelsjön, southern Sweden”, *Quaternary Science Reviews* 22, s. 353–370.
- Hammelin, A., 1934. ”Borgberget (En fornborg)”, *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1934, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 198–202.
- Hanell, Krister. 1964. ”Hoby kyrka: En översikt över dess historia”, *Bräke-Hoby: En sockenbok*, red. Folke Wirén, Karlshamn: Lagerblad, s. 69–87.
- Hanlon, Conleth & Göran Prah, 1998. *Stenåldersprojekt Ryd: Lösfindsinventering av Almundsryds socken*, Smålands museum rapport 1998:4, Växjö: Smålands museum.
- Hansen, Kenth, 2020. *Medeltida stadsaristokrati: Världsligt frälse i de skånska landskapens städer*, Lund studies in Historical Archaeology 21, Lund: Lunds universitet.
- Hansson, Anton, Björn Nilsson, Arne Sjöström, Svante Björck, Sofia Holmgren, Hans Linderson, Ola Magnell, Mats Rundgren & Dan Hammarlund, 2018. ”A submerged Mesolithic lagoonal landscape in the Baltic Sea, south-eastern Sweden – Early Holocene environmental reconstruction and shore-level displacement based on a multiproxy approach”, *Quaternary International* 463, s. 110–123.

- Hansson, A., S. Björck, K. Heger, S. Holmgren, H. Linderson, O. Magnell, B. Nilsson, M. Rundgren, A. Sjöström, D. Hammarlund, 2018. "Shoreline displacement and human resource utilization in the southern Baltic Basin coastal zone during the early Holocene: New insights from a submerged Mesolithic landscape in south-eastern Sweden", *The Holocene* 28, s. 721–737.
- Hansson, Anton, Dan Hammarlund, Giacomo Landeschi, Arne Sjöström & Björn Nilsson, 2019. "A new early Holocene shoreline displacement record for Blekinge, southern Sweden, and implications for underwater archaeology", *Boreas*, vol. 48, s. 57–71. <https://doi.org/10.1111/bor.12339>
- Hansson, Anton, Hans Linderson & Brendan Foley, 2022. "Casks from Gribshunden (1495) – Dendrochronology of late medieval shipboard victual containers", *International Journal of Nautical Archaeology*, vol. 51, s. 358–375.
- Hansson, Anton, Adam Boethius, Dan Hammarlund, Per Lagerås, Ola Magnell, Björn Nilsson, Anette Nilsson Brunlid & Mats Rundgren, 2019. "Shoreline Displacement, Coastal Environments and Human Subsistence in the Hanö Bay Region during *The Mesolithic*", *MDPI quaternary*, 2(1):14.
- Hansson, Martin, 1992. "Vid en 1600-talsgata: Om arkeologi i Kristianopel", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 105–118.
- Hansson, Martin, 1999. "Graves, gravefields and burial customs – variation as theme: A discussion of Late Iron Age gravefields", *Lund Archaeological Review* 1999, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 49–66.
- Hansson, Martin, 2001. *Huvudgårdar och herravälden: En studie av småländsk medeltid*, Lund studies in Medieval Archaeology 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hansson, Martin, 2004. "Frälse och kungamakt i medeltidens Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 36–60.
- Hansson, Martin, 2006. *Aristocratic landscape: The spatial ideology of the Medieval aristocracy*, Lund Studies in Historical Archaeology 2, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hansson, Martin, 2010. "Byggherrar och porträttmotiv – ett arkeologiskt perspektiv på aktörer och individer i det tidigmoderna Sverige", *Modernitetens materialitet: Arkeologiska perspektiv på det moderna samhällets framväxt*, red. Anna Lihammer & Jonas M Nordin, The Museum of National Antiquities, Stockholm, studies 17, Stockholm: Statens historiska museum, s. 131–150.
- Hansson, Martin, 2011. *Medeltida borgar: Maktens hus i Norden*, Lund: Historiska media.
- Hansson, Martin, 2014. "Att hysa folk på gården: Ett försök till byggnadsarkeologi", *Medeltida storgårdar: 15 uppsatser om ett tvärvetenskapligt forskningsproblem*, red. Olof Karsvall & Kristoffer Jupiter, Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphici 131, Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur, s. 165–188.
- Hansson, Martin, 2016. "Björketorpsstenen, Vång och en helig förbannelse", *Vikten av Vång – En järnåldersplats tar form*, Karlskrona: Blekinge museum, s. 23–32.
- Hansson, Martin, 2017a. "Medeltidens Växjö – En arkeologisk berättelse om ursprung och utveckling", *Växjö, Kalmar och Smålands tidigaste urbanisering*, red. Mats Anglert & Stefan Larsson, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer, s. 49–90.
- Hansson, Martin, 2017b. "Senmedeltida städer – En diskussion kring orsaker, aktörer och regional urbanitet med utgångspunkt i Småland", *Växjö, Kalmar och Smålands tidigaste urbanisering*, red. Mats Anglert & Stefan Larsson, Stockholm: Arkeologerna, Statens historiska museer, s. 117–158.
- Hansson, Martin, 2021. *Kastalen "Hagbards källare", RAÄ 67 samt intilliggande husgrund, RAÄ 668, Arkeologisk forskningsundersökning*, Blekinge museum rapport 2021:31, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hansson, Martin, 2022. "The medieval towers on the island of Gotland", *Lund Archaeological Review* 26–27, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 63–80.
- Hansson, Martin, 2023. "Att bygga borg och anlägga stad – Några tankar om Sölvesborg", *Fornvännen* 118(2), s. 101–118.
- Hansson, Martin, 2024. *Kastalen Hagbards källare RAÄ67 samt intilliggande husgrund, RAÄ668. Arkeologisk forskningsundersökning 2023*. Med bidrag av Robert Bergman Carter, Max Jahrehorn, Erik Johansson, Hans Linderson, Hanna Sjöberg, Bengt Westergaard, Martina Hjertman & Immo Trinks. Blekinge Museum rapport 2024:10.
- Harlitz, Erika, 2010. *Urbana system och riksbildning i Skandinavien: En studie av Lödöses uppgång och fall ca 1050–1646*, Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Harrison, Dick, 1999. *Krigarnas och helgonens tid: Västeuropas historia 400–800 e.Kr*, Stockholm: Prisma.
- Harrison, Dick, 2000. *Stora Döden: Den värsta katastrof som drabbat Europa*, Stockholm: Ordfront.
- Harrison, Dick, 2009. *Sveriges historia 600–1350*, Stockholm: Norstedts.
- Harrison, S. P. & G. Digerfeldt, 1993. "European lakes as palaeohydrological and palaeoclimatic indicators", *Quaternary Science Reviews* 12, s. 233–248.
- Hauptman, Katherine, 2002. *Bilder av betydelse: Hällristningar och bronsålderslandskap i nordöstra Östergötland*, Stockholm Studies in Archaeology 23 Stockholm: Stockholms universitet.
- Hedeager, Lotte, 1992. *Iron Age Societies: From tribe to state in northern Europe, 500 B.C. to A.D. 700*, Oxford: Blackwell.
- Hedeager, Lotte, 1992. *Danmarks jernalder: Mellem stamme og stat*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hedeager, Lotte, 1998. *Skuggor ur en annan verklighet: Fornnordiska myter*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hedeager, Lotte & Henrik Tvarnø, 2001. *Tusen års europahistorie: Romere, germanere og nordboere*, Oslo: Pax.
- von Heijne, Cecilia, 2004. *Särpräglad: Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800–1130)*, Stockholm Studies in Archaeology 31, Stockholm: Stockholms universitet.
- Heinsalu, A., 2000. "Diatom stratigraphy and palaeoenvironment of the Yoldia Sea in Northern Estonia", *Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, Geology* 49(3), s. 218–243.
- Helgesson, Bertil, 2002. *Järnålderns Skåne: Samhälle, centra och regioner*. Acta Archaeologica Lundensia series in 8°, No. 38, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Helgesson, Bertil & Andreas Svensson, 2023. "Knowledge from Fragmented Bronzes: Complexity and Potential", *Västra Vång an Iron Age Settlement in Central Blekinge, Sweden*, red. Mikael Henriksson, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hellgren, Felicia & Ola Magnell, 2021a. "Animal osteologi", *Megaliter, menhirer och bebyggelse från tidigneolitikum, senneolitikum och yngre bronsålder–yngre järnålder. Arkeologisk undersökning 2019 inför utbyggnad av Södra stambanan Lund–Flackarp, Skåne län, Skåne, Staffanstorps kommun, Flackarp socken, fastighet Flackarp 2:9 och 7:1*, red. Magnus Andersson, Magnus Artursson, Kristian Brink & Fredrik Strandmark. Arkeologerna, Statens historiska museer rapport 2021:134, Sydsvensk Arkeologi rapport 2021:10, s. 238–258.

- Hellgren, Felicia & Ola Magnell, 2021b. "Animal osteologi", *Borstahusen 1:1: Om sten- och bronsåldersaktiviteter kring en våtmark vid Öresundskusten, Arkeologisk undersökning 2020: Skåne, Landskrona kommun, Landskrona socken, Borstahusen 1:1, L1986:6687, L2019:64 och L1985:686*, red. Adam Bolander, Arkeologerna, Statens historiska museer rapport 2021:177, s. 105–129.
- Hellstam, Antonia, 2019. *The woman behind it all: Searching for social roles of women in Late Iron Age central Blekinge*, Master thesis, Department of Archaeology and Ancient History, Lund: Lund University.
- Helmersson, Stina & Uno Röndahl, 2005. *Herulerna: Det bortglömda folket*, Arkelstorp: Epona.
- Helms, Mary W., 1993. *Craft and the kingly ideal: Art, trade, and power*, Austin: University of Texas Press.
- Henriksson, Mikael, 2004. *Siretorpsområdet, Mjällby socken, Sölvesborgs kommun: Arkeologisk översiktstudie*, Blekinge museum rapport 2004:7, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2006. *Björkenäs 1:12, Mörrums socken, Karlshamns kommun: Särskild undersökning*, Blekinge museum rapport 2006:17, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2007. *Projekt Inlängen III: Torhamns socken, Karlskrona kommun, Antikvarisk kontroll*, Blekinge museum rapport 2007:1, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2008. *Västra Vång, Hjortsberga socken, Ronneby kommun: Särskild undersökning, med bidrag av Björn Gedda*, Blekinge museum rapport 2008:24, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2010. *Mjällby 1:27 & Siretorp 2:14, RAÄ 74 Mjällby socken, Sölvesborgs kommun: Särskild undersökning*, Blekinge museum rapport 2010:18, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2011. *Västra Vångs bygata, RAÄ 189, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Särskild utredning*, Blekinge museum rapport 2011:13, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2017. *RAÄ Hjortsberga 271: Arkeologisk undersökning och återställande av stensättning, skadad av skogsbruket, Hjortsberga socken, Ronneby kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2017:12, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2019. *Arkeologiska förväntningar i mötet med ett landskap: Stenålderns Blekinge ur ett kunskapsperspektiv*, Huddinge: Södertörns högskola.
- Henriksson, Mikael, 2020. *Sjöborg/Elleholm: Arkeologisk forskningsgrävning 2019*, Blekinge museum, rapport 2020:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2021. *Sjöborg/Elleholm: Arkeologisk forskningsgrävning 2020*, Blekinge museum, rapport 2021:41, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, 2022. *Öppenskar 2022: Arkeologisk efterundersökning etapp 3*, Blekinge museum rapport 2022: 45, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael & Björn Nilsson, 2004. "Projekt Inlängen: Om ett återbesök på en unik stenåldersplats", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–20.
- Henriksson, Mikael & Björn Nilsson (red.), 2016. *Vikten av Vång: En järnåldersboplatz tar form*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, Björn Nilsson & Ingrid Gustin, 2016. *Hästholmen 1:67: Arkeologisk efterundersökning etapp 2*, Blekinge museum rapport 2016:8, Karlskrona: Blekinge museum.
- Henriksson, Mikael, Carl Persson & Johan Åstrand (red.), 2016. *Lussabacken norr: Boplatzlämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Hermansen, Victor, 1934. "Træk af Kalundborgs historie i middelalderen", *Fra Holbeak amt: Historiske aarbøger XXVIII*, Holbæk: Historisk samfund for Holbæk amt, s. 119–136.
- Hermanson, Lars, 2000. *Släkt, vänner och makt: En studie av elitens politiska kultur i 1100-talets Danmark*, Göteborg: Historiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Hertell, E. & Tallavaara, M. 2011. "High mobility or gift exchange. Early Mesolithic exotic chipped lithics in Southern Finland", *Mesolithic interfaces: Variability in lithic technologies in Eastern Fennoscandia*, red. Tuija Rankama, Helsinki: Suomen arkeologinen seura, s. 10–14.
- Hijma, M. P. & K. M. Cohen, 2010. "Timing and magnitude of the sealevel jump preluding the 8200 yr event", *Geology* 38, s. 275–278.
- Hjardar, Kim & Vegard Vike, 2011. *Vikingar i krig*. Oslo: Spartacus.
- Hjärthner-Holder, Eva, 1993. *Järnets och järnmetallurgins introduktion i Sverige*, Uppsala: Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet.
- Hjärthner-Holder, Eva, Lena Grandin, Katarina Sköld & Andreas Svensson, 2018. By Who, for Whom?: Landscape, Process and Economy in the Bloomery Iron Production AD 400–1000, *Journal of archaeology and ancient history* 21, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet. s. 1–50.
- Hoff, Annette, 1997. *Lov og Landskab: Landskabslovenes bidrag til forståelsen af landbrugs- og landskabsudviklingen i Danmark ca. 900–1250*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Holmberg, Rikard, 1990. *Kyrkobyggnad, kult och samhälle: Landskyrkan i Lunds forna ärkestift genom tiderna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Holmqvist, Elisabeth, Åsa M. Larsson, Aivar Kriiska, Vesa Palonen, Pekro Pesonen, Kenichiro Mizohata, Paula Kouki & Jyrki Räisänen, 2018. "Tracing grog and pots to reveal neolithic Corded Ware Culture contacts in the Baltic Sea region (SEM-EDS, PIXE)", *Journal of Archaeological Science* 91, s. 77–91.
- Holt, Brigitte M. & Vincenzo Formicola, 2008. "Hunters of the Ice Age: The biology of Upper Paleolithic people", *American Journal of Physical Anthropology* 137, s. 70–99.
- Håkansson, Anders, 2017. *Bebyggelsehierarkier och bylandskap: Om övergången mellan vikingatid och medeltid ur ett halländskt perspektiv*, Hallands läns museers skriftserie 33, Lund Studies in Historical Archaeology 20, Halmstad: Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands läns museer.
- Hållans Stenholm, Ann-Mari, 2012. *Fornminnen: Det förflutnas roll i det förkristna och kristna Mälardalen, Vågar till Midgård 15*, Lund: Nordic Academic Press.
- Hårdh, Birgitta, 1976a. *Wikingzeitliche Depotfunde aus Südschweden: Probleme und Analysen*, Bonn: Habelt.
- Hårdh, Birgitta, 1976b. *Wikingzeitliche Depotfunde aus Südschweden: Katalog und Tafeln*, Bonn: Habelt.
- Hårdh, Birgitta, 1977. "Fynd av guld och silver i Blekinge", *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 55, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 28–43.
- Hårdh, Birgitta, 1996. *Silver in the Viking Age: A Regional-Economic Study*, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8º, No. 25, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hårdelin, Alf, 1998. "Den medeltida biskopen – personen och piktorna: En studie av pontifikalenas biskopsbild", *Kult, kultur och kontemplation: Studier i medeltida svenskt kyrkoliv*, red. Alf Hårdelin, Opuscula selecta II. Skellefteå: Artos, s. 62–78.
- Härenstam, Curt, 1946. *Finnveden under medeltiden*, Lund: Gleerups.

- Högberg, Anders & Debbie Olausson, 2007. *Scandinavian Flint: An Archaeological Perspective*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Imer, Lisbeth, 2016. *Danmarks runesten: En fortælling*, København: Nationalmuseet.
- Imperiale, Peter, 2011. *Interpreting Mammalian Bone Data from Southern Scandinavian Meso-lithic and Neolithic Sites*, Submitted in partial fulfillment of the Requirements for the degree of Master of Arts in Anthropology, Hunter College, The City University of New York, January 30, 2011 (stencil).
- Ingesman, Per, 1990. *Ärkesædets godsadministration i senmiddelalderen*, Skånsk senmedeltid och renässans 12, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Ingstad, Olof, 1915. *Bidrag till Ronneby stads historia: Efter tryckta och otryckta källor*, Karlskrona.
- Ingvardson, Gitte, T., 2020. *Vikingskattenes mennesker: Bornholmske sølvskatte som aktører i det økonomiske, sociale, kulturelle og symbolske felt fra ca. 850–ca. 1150*, Københavns universitet.
- Ingvardson, Gitte, T., 2021. "Silver hoarding on Bornholm and Gotland: Hoards as windows onto Viking-Age life", *Viking-Age Trade: Silver, Slaves and Gotland*, red. Jacek Gruszczyński, Marek Jankowiak & Jonathan Shepard, London: Routledge, s. 358–376.
- Ingvardson, Gitte T., Dirk Mütter & Brendan Foley, 2022. "Purse of medieval silver coins from royal shipwreck revealed by X-ray microscale Computed Tomography (μCT) scanning", *Journal of Archaeological Science: Reports* 43, <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2022.103468>
- Isaksson, Sven & Fredrik Hallgren, 2012. "Lipid residue analyses of Early Neolithic funnel-beaker pottery from Skogsmossen, eastern Central Sweden, and the earliest evidence of dairying in Sweden", *Journal of Archaeological Science* 39, s. 3600–3609.
- Iversen, Rune, 2010. "In a world of worlds: The Pitted Ware complex in a large scale perspective", *Acta Archaeologica*, vol. 81, s. 5–43.
- Iversen, Rune, 2016. "Arrowheads as indicators of interpersonal violence and group identity among the Neolithic Pitted Ware hunters of southwestern Scandinavia", *Journal of Anthropological Archaeology* 44, s. 69–86.
- Iversen, Rune, 2017. "Big-men and small chiefs: The creation of Bronze Age societies", *Open Archaeology* 2017(3), De Gruyter, s. 361–375.
- Jaanusson, Hille, 1966. *Rapport över arkeologisk undersökning av två fornlämnningar på stadsåga 200, Ronneby stad, Blekinge*, Uppsala.
- Jackes, Mary & Christopher Meiklejohn, 2008. "The Paleodemography of central Portugal and the Mesolithic-Neolithic Transition", *Recent advances in palaeodemography: data, techniques, patterns*, red. Jean-Pierre Bocquet-Appel, Dordrecht: Springer, s. 1–40.
- Jacobsen, Grethe, 1992. "Dansk købstadslovgivning i middelalderen", *Historie. Jyske samlinger* 19/3, s. 393–439.
- Jacobsen, Henrik, 1982. "Byggnadsundersökning av Heliga kors kyrka i Ronneby", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 105–112.
- Jacobsen, Henrik, 1993. *Romanske vesttårne, deres indretning og funktion. Vesttårne før 1300 i det middelalderlige Danmark øst for Storebælt*, Lund Studies in Medieval Archaeology 12, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Jacobsen, Lis & Erik Moltke, 1942. *Danmarks Runeinskrifter: Text*, København: Ejnar Munksgaards Forlag.
- Jansson, Per, 1982. *Kalmar under 1600-talet: Omland, handel och krediter*, Studia historica Upsaliensia 125, Uppsala: Uppsala universitet.
- Jarman, M. R. (red.), 1982. *Papers in economic prehistory*, vol. 3: *Early European agriculture: Its foundations and development*, British Academy major research project in the early history of agriculture, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jennbert, Kristina, 1984. *Den produktiva gåvan: Tradition och innovation i Sydsandinavien för omkring 5300 år sedan*, Bonn: Habelt.
- Jensen, Jørgen, 2002. *Danmarks oldtid: Bronzealder 2.000–500 f.Kr.*, København: Gyldendal.
- Jensen, Jørgen, 2003. *Danmarks oldtid: Ældre Jernalder 500 f.Kr.–400 e.Kr.*, København: Gyldendal.
- Jessen, Catherine A., Kristoffer Buck Pedersen, Charlie Christensen, Jesper Olsen, Morten Fischer Mortensen & Keld Møller Hansen, 2015. "Early Maglemosian culture in the Preboreal landscape: Archaeology and vegetation from the earliest Mesolithic site in Denmark at Lundby Mose, Sjælland", *Quaternary International*, vol. 378, s. 73–87.
- Jochim, Michael A., 2011. "The Mesolithic", *European Prehistory*, red. Sarunas Milisauskas, New York: Springer, s. 115–142.
- Johannesson, Gösta, 1947. *Den skånska kyrkan och reformationen*, Skånsk senmedeltid och renässans 1, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Johannesson, Gösta, 1981. *Skåne, Halland og Blekinge: Danmarks historie – uden for Danmark*, København: Politikens forlag.
- Johansson, K.-H., 1937. *Svensk sockensjälvstyrelse 1686–1862: studier särskilt med hänsyn till Linköpings stift*, Lund: Gleerup.
- de Jong, R., S. Björck, L. Björkman & L. B. Clemmensen, 2006. "Storminess variation during the last 6500 years as reconstructed from an ombrotrophic peat bog in Halland, southwest Sweden", *Journal of Quaternary Science* 21, s. 905–919.
- Jonsson, Kenneth, 1993. "The routes for the importation German and English finds to the Northern lands in the Viking Age", *Fernhandel und Geldwirtschaft*, red. Bernd Kluge, Sigmaringen: Thorbecke, s. 205–232.
- Jonsson, Kenneth, 1995. "Från utländsk metall till inhemskt mynt", *Myntningen i Sverige 995–1995*, red. Kenneth Jonsson, Ulf Nordlind & Ian Wiséhn, Numismatiska meddelanden XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, s. 43–61.
- Jonsson, Kenneth, 2010. *Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt, 4. Blekinge 1: Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden*, Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Jonsson, Leif, 1986. "Animal bones from Bredasten: Preliminary results", *Bredasten: An early Ertebölle site with a dwelling structure in South Scania*, red. Mats Larsson, Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1985–1986, Lund: Lunds universitets historiska museums, s. 50–51.
- Jonsson, Leif, 1996. *Fauna och landskap i Göteborgstrakten under boreal tid: Djurbensfynden från den boreala kustboplatsen vid Balltorp, Mölnåls kommun, Vg*, Riksantikvarieämbetet UV Väst rapport 1996:25.
- Jonsson, Leif, 1997. *Arkeozoologisk identifiering av benfynd från en omlagrad ertebölleboplatz, Yngsjö 5:31, Åhus socken i Kristianstads kommun, Skåne*, Länsmuseum i Kristianstad rapport 1997:12, Kristianstad: Länsmuseum i Kristianstad.
- Josephson, Jason Ananda, 2017. *The myth of disenchantment: Magic, modernity, and the birth of the human sciences*, Chicago: University of Chicago Press.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2018. "Elleholmsprojektet", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, nr 2–3, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 2–18.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2022. *Elleholmsprojektet: Arkeologisk*

- forskningsgrävning 2021–2022, Blekinge museum, rapport 2022:42, Karlskrona: Blekinge museum.
- Juhlin Alftberg, Jimmy, 2023. "Ronneby kyrka och dess första vapenhus", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2023(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 27–42.
- Jönsson, Åsa & Johan Åstrand, 2008. *Slättanäs RAA 175, Listerby socken, Ronneby kommun: Arkeologisk förundersökning*, Blekinge museum rapport 2008:11, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kaliff, Anders, 2004. "Brandoffer och kremering – speglingar av en elementlära?", *Arkæologisk Forum* 11, København: Foreningen af Fagarkæologer, s. 23–27.
- Kaliff, Anders, 2007. *Fire, water, heaven & earth: Ritual practice and cosmology in ancient Scandinavia: An Indo-European perspective*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Kaliff, Anders, 2008. Himmel och jord, eld och vatten: Kosmologi och rituellt praktik i indoeuropeisk belysning, *Gropar & monument: En vänbok till Dag Widholm*, red. Joakim Goldhahn, Kalmar: Humanvetenskapliga institutionen, Högskolan i Kalmar.
- Karlenby, Leif, 2011. *Stenbärarna: Kult och rituellt praktik i skandinavisk bronsålder*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Karlsson, Jan O. M., 1993. "Klostren i det medeltida Sverige – en översiktlig sammanställning", *Hikuin* 20, Højbjerg: Forlaget Hikuin, s. 113–122.
- Karlsson, Mattias, 2009. *Sabotaget 1529 mot Lunds ärkesätets laxfiske i Mörrum: En studie av laxfisket i Mörrumsån före 1658*, Olofström: Vekerum förlag.
- Karlsson, Mattias, 2015. *Konstruktionen av det heliga: Altarna i det medeltida Lunds stift, Skånsk medeltid och renässans* 23, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Karsten, Per, 2001. *Dansarna från Bökeberg: Om jakt, ritualer och inlandsbosättning vid jägarstenålderns slut*, Riksantikvarieämbetet arkeologiska skrifter 37, Lund: Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Syd.
- Karsten, Per, 2004. "Peak and transformation of a Mesolithic society 7 500- 4800 BC", *Stone age Scania: significant places dug and read by contract archaeology*, red. Magnus Andersson, Per Karsten, Bo Knarrström & Mac Svensson, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 71–142.
- Karsten, Per & Björn Nilsson (red.), 2006. *In the wake of a woman: Stone Age pioneering of north-eastern Scania, Sweden, 10.000–5000 BC: The Årup settlements*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Katajala, Kimmo, 2011. "Maps, borders and state-building", *Physical and cultural space in pre-industrial Europe: Methodological approaches to spatiality*, red. Marko Lamberg, Marko Hakanen & Janne Haikari, Lund: Nordic Academic Press, s. 58–91.
- Kaul, Flemming, 1998. *Ships on bronzes: a study in Bronze Age religion and iconography*, Copenhagen: National Museum.
- Kaul, Flemming, 2007. "Celtic influences during Pre-Roman Iron Age in Denmark", *Keltische Einflüsse im nördlichen Mitteleuropa während der mittleren und jüngeren vorrömischen Eisenzeit*, red. Sebastian Möllers, Wolfgang Schlüter & Susanne Sievers, Bonn: Habelt.
- Kelly, Robert L., 1983. "Hunter-Gatherer Mobility Strategies", *Journal of Anthropological Research* vol. 39(3), s. 277–306.
- Kieffer-Olsen, Jakob, 2018. *Kirke og kirkestruktur i middelalderens Danmark*. Odense: Nationalmuseet/Syddansk Universitetsforlag.
- Kihlstedt, Britta, 2011. "Sittesta: Gropkeramik och människor", *Gropkeramikerna: Rapport från ett seminarium 2011*, red. Peter Bratt & Richard Grönwall, Stockholm: Stockholms läns museum, s. 45–57.
- Kilger, Christoph, 1995. "Myntfynd och den vikingatida silverhandeln", *Myntningen i Sverige 995–1995*, red. Kenneth Jonsson, Ulf Nordlind & Ian Wiséhn, Numismatiska meddelanden XL, Stockholm: Svenska numismatiska föreningen, s. 27–42.
- Kindgren, Hans, 1995. "Hensbacka-Hogen. Hornborgasjön: Early Mesolithic coastal and inland settlements in western Sweden", red. A. Fischer, *Man and sea in the Mesolithic: Coastal settlement above and below present sea level*, Oxford: Oxbow, s. 171–184.
- Kindgren, Hans, 2002. "Tosskärr: Stenkyrka 94 revisited", *Recent studies in the final Palaeolithic of the European plain*, red. Berit Valentin Eriksen & Bodil Bratlund, Højbjerg: Jutland Archaeological Society, s. 49–60.
- Kindgren, Hans, manus. "The Hornborga Lake and the West Swedish Mesolithic", *Västsvenska stenåldersstudier* II, Göteborg: Institutionen för Arkeologi, Göteborgs universitet.
- Kindström, Lars-Göran, 1946. "Sölvesborgs klosterråde", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 64–71.
- Kindström, Lars-Göran, 1945. "Sölvesborgs slott", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 9–82.
- Kindström, Lars-Göran, 1962. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 4, häfte 3: Sölvesborgs kyrkor, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Kindström, Lars-Göran, 1965. "En gammal stadsplan - en Sölvesborgsstudie", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–20.
- Kjellmark, Knut, 1904. "Öfversikt af Sveriges stenåldersboplatser", *Ymer*, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, s. 187–225.
- Kjellmark, Knut, 1919. "Om benredskapen från mossarna på Listerlandet i Blekinge". *Rig* 2 (4), s. 217–226.
- Kjems, Rud, 2006. *Runamo: Skriften der kom og gik*, Højbjerg: Wormianum.
- Kjällquist, Mathilda, 2001. "Gåvor eller avfall? En studie av sex mesolitiska gravar från Tägerup", *Tägerup specialstudier*, red. Per Karsten & Bo Knarrström, Skånska spår, Arkeologi längs Väst kustbanan, Lund: Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Syd, s. 32–69.
- Kjällquist, Mathilda, 2020. *Kulturkontakter i Sydskandinavien under mesolitikum: Hantverkstraditioner, råmaterialval och mobilitet för 9000 år sedan, med utgångspunkt från Norge Sunnansund i Blekinge*, OPIA 71, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Kjällquist, Mathilda, 2021. "Norge Sunnansund: En kustnära boplat under senboreal och tidigatlantisk tid", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 89–105.
- Kjällquist, Mathilda, 2022. "Stenåldersbyn vid Ljungaviken", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kjällquist, Mathilda, Andreas Emilsson & Adam Boethius, 2016. *Norge Sunnansund: Boplatslämningar från tidigmesolitikum och järnålder, särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2011 och 2012, nya väg E22 Sölve–Stensnäs, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:10, Karlskrona: Blekinge museum.
- Kjällquist, Mathilda & Ola Kronberg, 2014. *Ljungaviken etapp 1, östra delen: Tidigneolitiska lämningar av boplatstyp och rituellt karaktär, en liten mellanneolitisk lämning och en järnåldersgrav Blekinge, Sölvesborgs kommun, Sölvesborg och Mjällby socken, Sölve 3:10 m.fl.*

- Arkeologisk undersökning 2011*, Riksantikvarieämbetet UV Syd rapport 2014:114.
- Kjällquist, Mathilda & Bo Friman (red.), 2017. *Ljungaviken etapp 2, yta A: Ett överlagrat boplatssområde från mellanmesolitikum: Blekinge, Sölvesborg kommun, Sölvesborg socken, Sölve 3:10 m. fl., fornlämning Sölvesborg 74*, Arkeologerna, Statens historiska museer, rapport 2017:99, Stockholm: Statens historiska museer.
- Kjällquist, Mathilda & T. Douglas Price, 2019. "Mesolithic mobility and social contact networks in South Scandinavia around 7000 BCE: Lithic raw materials and isotopic proveniencing of human remains from Norge Sunnansund, Sweden", *Journal of Anthropological Archaeology* 53, s. 186–201.
- Kjærsgaard, Torkild, 1996. *Den danske Revolution 1500–1800: En økohistorisk tolkning*, København: Gyldendal forlag, 2 udgave.
- Klackenberg, Henrik, 1986. "Feodalism i Finnveden: biskop Henrik och Berga", *Medeltiden och arkeologin: Festskrift till Erik Cinthio*, red. Anders Andrén, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla-Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenberg, Barbro Sundnér & Jes Wienberg, Lund Studies in Medieval Archaeology 1, Lund: Institute of Archaeology, s. 339–364.
- Klassen, Lutz, 2005. "Refshøjgård: Et bemærkelsesværdigt gravfund fra enkeltgravskulturen", *KUML*, s. 17–59.
- Klassen, Lutz, et al., 2023. "Ginnerup Revisited: New Excavations at a Key Neolithic Site on Djursland, Denmark", *Journal of Neolithic Archaeology* 25, s. 35–65.
- Knarrström, Bo, 2023. "Slitspårsanalys", *Norjeskogen och Norjegravfältet: gravar och boplatslämningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013: Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län, del 2*, Helena Victor, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, Karlskrona: Blekinge museum, s. 724–728.
- Knudsen, Anders Leegard, 2013. "Kongeriget Danmark i 1332 – et fallitbo", *Historisk tidsskrift* 108(2), København: Den Danske Historiske Forening, s. 321–340.
- Knutsson, Helena, Kjell Knutsson, Fredrik Molin & Peter Zetterlund, 2016. "From flint to quartz: Organization of lithic technology in relation to raw material availability during the pioneer process of Scandinavia", *Quaternary International* 424, s. 32–57.
- Kristiansen, Kristian, 1982. "The Formation of Tribal systems in Later European Prehistory: Northern Europe, 4000–500 B.C.", *Theory and explanation in archaeology: The Southampton conference*, red. Colin Renfrew, Michael J. Rowlands & Barbara Abbott Segraves, London: Academic Press, s. 241–280.
- Kristiansen, Kristian, 1999. "The Emergence of Warrior Aristocracies in Later European Prehistory and their Long Term History", *Ancient warfare: Archaeological perspectives*, red. John Carman & Anthony Harding, Stroud: Sutton publishing, s. 175–189.
- Kristiansen, Kristian, 2002. "The tale of the sword: Swords and swordfighters in Bronze Age Europe", *Oxford Journal of Archaeology*, vol. 21, No. 4, s. 319–332.
- Kristiansen, Kristian, 2013. "Religion and society in the Bronze Age", *The Handbook of Religions in Ancient Europe*, red. Lisbeth Bredholt Christensen, Olav Hammer & David A. Warburton, Durham: Acumen, s. 77–92.
- Kristiansen, Kristian, 2014. "Towards a New Paradigm? The third science revolution and its possible consequences in archaeology", *Current Swedish Archaeology* 22, s. 11–34.
- Kristiansen, Kristian, 2019. "Who is deterministic? On the nature of interdisciplinary research in archaeology", *Archaeological Dialogues* 26, s. 12–14.
- Kristiansen, Kristian, 2022. "Bronze Age globalisation in numbers: Volumes of trade and its organisation", *The Baltic in the Bronze Age: Regional patterns, interactions and boundaries*, red. Daniela Hofmann, Frank Nikulka & Robert Schumann, Leiden: Sidestone Press, s. 325–344.
- Kristiansen, Kristian & Thomas B. Larsson, 2005. *The rise of Bronze Age society: Travels, transmissions and transformations*: Cambridge University Press.
- Kromann, Anne, Ulla Lund Hansen & Verner Alexandersen (red.), 1995. *Himlingøje – Seeland – Europa: Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen*, København: Det Kongelige nordiske oldskriftselskab.
- Krongaard Kristensen, Hans, 2013. *Klostre i det middelalderlige Danmark*, Aarhus: Jysk Arkæologisk Selskab.
- Krongaard Kristensen, Hans & Bjørn Poulsen, 2016. *Danmarks byer i middelalderen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kvist, Arnold, 1987. "Ronneby från freden i Roskilde 1658 till branden 1741", *Kring en åkrök: Ronneby stad och land*, red. Per Beijer, Ronneby: Ronneby kommun.
- Lagerqvist, Lars O., 1982. *Sverige och dess regenter under 1000 år*, Stockholm: Bonnier.
- Lagerås, Per (red.), 2000. *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland: Tio artiklar från Hamnedaprojektet*, Lund: Riksantikvarieämbetet, Avd. för arkeologiska undersökningar.
- Lagerås, Per, 2004. "Koppla greppet om torvmarkerna – Metoder för arkeologisk och paleoekologiskrekognocering", *Aktuella metodfrågor*, red. Maria Lönn, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 142–156.
- Lagerås, Per, 2007. *The ecology of expansion and abandonment: Medieval and Post-Medieval land-use and settlement dynamics in a landscape perspective*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Lagerås, Per (red.), 2007. *Environment, society and the Black Death: An interdisciplinary approach to the Late-Medieval crisis in Sweden*, Oxford: Oxbow.
- Lagerås, Per, 2013. "Agrara fluktuationer och befolkningsutveckling på sydsvenska höglandet tolkade utifrån röjningsrösen", *Fornvännen* 108, s. 263–277.
- Lagerås, Per, 2016. "Current knowledge on the late-medieval crisis", red. P. Lagerås, *Environment, Society and the Black Death*, Oxford: Oxbow Books, s. 6–22.
- Lagerås, Per, Carl Persson & Nils-Olof Svensson, 2021. "Vesans dramatiska miljöhistoria: Strandlinjer, vegetation och boplatser genom årtusenden", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–42.
- Lambeck, K. & J. Chappell, 2001. "Sea level change through the last glacial cycle", *Science* 292, s. 679–686.
- Larsen, L. B., B. M. Vinther, K. R. Briffa, T. M. Melvin, H. B. Clausen, P. D. Jones, M.-L. Siggaard-Andersen, C. U. Hammer, M. Eronen, H., H. Grudd, B. E. Gunnarsson, R. M. Hantemirov, M. M. Naurzbaev & K. Nicolussi, 2008. "New ice core evidence for a volcanic cause of the A.D. 536 dust veil", *Geophysical Research Letters* 35, 4, February 2008, L04708, s. L04708.
- Larsson, Fredrik (i tryck). *Järnålderns järn i Skåne*, Kristianstad: Sydsvensk Arkeologi.
- Larsson, Göran, 1995. "Blekinge i den nordiska storpolitikens skugga 1560–1658", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 9–21.
- Larsson, Hugo, 1927. "Till frågan om Blekinges politiska ställning i äldre tider", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund*

- och Blekinge museum 1927, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 3–15.
- Larsson, Lars, 1988. *Ett fångstsamhälle för 7000 år sedan*, Kristianstad: Signum.
- Larsson, Lars, 1990. "Dogs in fraction, symbols in action", *Contributions to the Mesolithic in Europe*, red. Pierre M. Vermeersch & Philip Van Peer, Leuven: Leuven University Press, s. 153–160.
- Larsson, Lars, 1998. "En hjortharpun från äldre stenåldern: Ett fynd vid Utklippan på fyrtio meters djup", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 9–16.
- Larsson, Lars (red.), 2002. *Monumentala gravformer i det äldsta bondesamhället*, Lund: Department of Archaeology and Ancient History [Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Larsson, Lars, 2007. "Mistrust traditions, consider innovations? The Mesolithic–Neolithic Transition in southern Scandinavia", *Going Over: The Mesolithic–Neolithic Transition in North-West Europe*, red. Alasdair Whittle & Vicki Cummings, Oxford: Published for the British Academy by Oxford University Press, s. 595–616.
- Larsson, Lars, 2011. "A ceremonial house as a "home of the Gods? Central buildings in the central place of Uppåkra", *The Gudme/Gudhem Phenomenon*, red. Oliver Grimm & Alexandra Pesch, Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Ergänzungsreihe 6, Neumünster: Wachholtz, s. 189–206.
- Larsson, Lars & Birgitta Härdh (red.), 1998. *Centrala platser, centrala frågor: Samhällsstrukturen under järnåldern: En vänbok till Berta Sjöernquist*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Larsson, Lars & Kristian Brink, 2013. "Lost and Found: Houses in the Neolithic of Southern Scandinavia", *Tracking the Neolithic House in Europe*, red. Daniela Hofmann & Jessica Smyth, New York: Springer, s. 329–347.
- Larsson, Lars, Christopher Meiklejohn & Raymond R. Newell, 1981. "Human Skeletal Material from the Mesolithic Site of Ageröd I: HC, Scania, Southern Sweden", *Fornvännen* 76, s. 161–169.
- Larsson, Lars J., 1964. "Sören Norbys skånska uppror", *Scandia: Tidskrift för historisk forskning*, vol. 30:2, Lund: Scandia, s. 217–271.
- Larsson, Lars J., 1986. *Sören Norby och Östersjöpolitiken 1523–1525*, Lund: LiberFörlag/Gleerup.
- Larsson, Lars-Olof, 1964a, *Det medeltida Varend: Studier i det småländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt*, Bibliotheca historica Lundensis 12, Lund: Gleerup.
- Larsson, Lars-Olof, 1964b: "Ett medeltida godscomplex i Blekinge", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 28–33.
- Larsson, Lars-Olof, 1975 [1964]. *Det medeltida Varend: Studier i det småländska gränslandets historia fram till 1500-talets mitt*. Växjö, 2. uppl.
- Larsson, Lars-Olof, 1978. "Historia kring Huseby", *Skatölövs Hembygdsförenings årsskrift* 1978, Grimslov: Skatölövs hembygdsförening, s. 33–96.
- Larsson, Lars-Olof, 1991. *Växjö genom 1000 år*, Stockholm: Norstedt.
- Larsson, Lars-Olof, 1997. *Kalmarunionens tid: Från drottning Margareta till Kristian II*, Stockholm: Tiden förlag.
- Larsson, Lars-Olof, 1999. "Land och län under kristendomens millenium", *Landen kring sjöarna: En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv*, red. Lennart Johansson, Kronobergsboken 1999–2000, Växjö: Kronobergs läns hembygdsförbund/Smålands museum, s. 61–276.
- Larsson, Lars-Olof, 2000. "Från blästbruk till bruksdöd: Studier kring järnhantering i södra Småland fram till det industriella genombrottet", *Från blästbruk till bruksdöd: Småländsk järnhantering under 1000 år*, red. Lars-Olof Larsson & Leif Rubensson, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 35, Stockholm: Jernkontoret, s. 11–252.
- Larsson, Lars-Olof, 2003. *Gustav Vasa – landsfader eller tyrann?*, Stockholm: Prisma.
- Larsson, Lars-Olof & Leif Rubensson, 2000. *Från blästbruk till bruksdöd: Småländsk järnhantering under 1000 år*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 35, Stockholm: Jernkontoret
- Larsson, Mikael & Brendan Foley, 2023. "The king's spice cabinet – Plant remains from Gribshunden, a 15th century royal shipwreck in the Baltic Sea", *PLoS ONE* 18(1): e0281010. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0281010>
- Larsson, Thomas B., 1986. *The Bronze Age metalwork in Southern Sweden: Aspects of social and spatial organization 1800–500 B.C.*, Umeå: Department of Archaeology, Umeå University.
- Larsson, Thomas B., 1999. "Symboler, ideologier och förbindelser under äldre bronsålder", *Arkeologi i Norden* 1, red. Göran Burenhult, Stockholm: Natur & Kultur, s. 422–423.
- Larsson, Åsa M., 2009. *Breaking and making bodies and pots: Material and ritual practices in Sweden in the third millennium BC*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Lee, Richard Borshay, 1968. "What Hunters Do for a Living, or, How to Make Out on Scarce Resources", *Man the hunter*, red. Richard Borshay Lee, Chicago: Aldine, s. 30–48.
- Leffler, Joen, 2013. "Typology and the Concept of Curation – A Study of Transverse Arrowheads of the Late Scandinavian Mesolithic", *Lund Archaeological Review* 18, s. 7–15.
- Lekholm, C. G., 1951. "A technical study of some Scanian bone fish-hooks", *Meddelanden från Lunds Universitets Museum* 150–151, Lund: Lunds universitets historiska museum, s. 245–265.
- Lepiksaar, J., 1982. "Djurrester från den tidigatlantiska boplaten vid Segebro nära Malmö", red. L. Larsson, *Segebro, en tidigatlantisk boplat vid Sege ås mynning*, Malmö: Malmö museum, s. 105–128.
- Levinson, Karin, 1984. "Jernet introduktion i Danmark", *KUML* 1982–83, Højbjerg: Jysk Arkæologisk Selskab, s. 153–168.
- Lewis, Jonathan P., David B. Ryves, Peter Rasmussen, Jesper Olsen, Laura G. van der Sluis, Paula J. Reimer, Karen Luise Knudsen, Suzanne McGowan, N. J. Anderson & Stephen Juggins, 2020. "Marine resource abundance drove pre-agricultural population increase in Stone Age Scandinavia", *Nature Communications*, 11(1).
- Librado, Pablo, m. fl., 2021. "The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes", *Nature*, vol. 598, s. 634–640.
- Lidén, Kerstin, 1995. *Prehistoric diet transitions: An archaeological perspective*, Stockholm: Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet.
- Lidén, Oscar, 1942. *De flinteggade benspetsarnas kulturfas: Studier i anslutning till nya svenska fynd*, Lund.
- Liepe, Lena, 1995. *Den medeltida träskulpturen i Skåne: Produktion och förvärv*, Skånska senmedeltid och renässans 14, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Lihammer, Anna, 2003. "Det centrala landskapet: Elitära miljöer i östra Blekinge under vikingatiden och den tidiga medeltiden", *Landskapsarkeologi och tidig medeltid: Några exempel från södra Sverige*, red. Mats Anglert & Joakim Thomasson, Uppåkrastudier 8, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 225–263.
- Lihammer, Anna, 2007. *Bortom riksbildningen: Människor, landskap och makt i sydöstra Skandinavien*, Lund studies in Historical Archaeology 7, Lund: Lunds universitet.

- Lihammer, Anna, 2008. "Östra Blekinge mellan vikingatid och tidig medeltid", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 6–21.
- Lihammer, Anna, 2003. "The centrality of the landscape: Elite milieus in eastern Blekinge during the Viking Age and Early Middle Ages", *Centrality – regionality: The social structure of southern Sweden during the Iron Age*, red. Birgitta Hårdh & Lars Larsson, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, s. 257–282.
- Lilja, Helén, 1997. *Östan hav och Västan berg: En färd genom Bromölla kommuns historia*, Bromölla: Bromölla kulturnämnd.
- Lilja, Sven, 2000. *Tjuvehål och stolta städer: Urbaniseringens kronologi och geografi i Sverige (med Finland) ca 1570-tal till 1810-tal*, Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet.
- Liljegren, Ronnie, 1984. "Vad vet vi om djurlivet vid Blekingekusten under stenåldern", *Blekinges Natur*, s. 162–171.
- Liljegren, Ronny, 1999. "Växternas och djurens invandring", red. T. Germundsson & P. Schlyter, *Sveriges nationalatlas: Atlas över Skåne*, Gävle: Kartförlaget, s. 26–29.
- Liljegren, Ronny & Per Lagerås, 1993. *Från mammututsläpp till kohage: Djurens historia i Sverige*, Dalby.
- Lind, Gunner, 1994. *Hæren og magten i Danmark 1614–1662*, Odense Universitetsforlag, Odense.
- Linderöth, Thomas, 2017. RAÄ Hjortsberga 325 och 326: Arkeologisk förundersökning inför anläggande av GC-väg mellan Listerby och Johannishus, Ronneby kommun, Blekinge museum rapport 2017:15, Karlskrona: Blekinge museum.
- Linderson, Hans, 2012. *Dendrokronologisk analys av Ekö-vraket, Saxemara i Blekinge skärgård*, Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi, rapport 2012:1, Lund: Lunds universitet.
- Lindkvist, Thomas, 1990. *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt: Organisations tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*, Opuscula Historica Upsaliensia 1, Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala universitet, 2 uppl.
- Lindstedt-Cronberg, Marie, 1997. *Synd och skam: Ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680–1880*, Tygelsjö: Cronberg Publ.
- Lindström, Jonathan, 2015. *Biskopen och korståget 1206: Om krig, kolonisation, och Guds man i Norden*, Stockholm: Norstedts.
- Ling, Johan, 2008. *Elevated rock art: Towards a maritime understanding of Bronze Age rock art in northern Bohuslän, Sweden*, GOTARC. Serie B, Gothenburg Archaeological Thesis 49, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ling, Johan, 2013. *Rock art and Seascapes in Uppland*, Swedish Rock Art Series 1. Oxford: Oxbow Books.
- Ling, Johan, Timothy Earle & Kristian Kristiansen, 2018. "Maritime Mode of Production Raiding and Trading in Seafaring", *Chiefdoms Current Anthropology* 59, s. 488–524.
- Ling, Johan, Lena Grandin, Lene Melheim & Eva Hjärthner-Holder, 2022. "Metaller och mobilitet: Skandinavien roll i de europeiska kopparnätverken under bronsåldern", *Mobilitet och rörelse: Fältarkeologiska perspektiv*, red. Daniel Sahlén & Marit Holgersson, Stockholm: Stockholm läns museum, s. 66–75.
- Linge, Lars, 1969. *Gränshandeln i svensk politik under äldre Vasatid*, Bibliotheca historica Lundensis 23, Lund: Gleerup.
- Ljungkvist, John, 2006. *En hiar atti rikr: Om elit, struktur och ekonomi kring Uppsala och Mälaren under yngre järnålder*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Lorenzen, Vilhelm, 1937. *Christian IV:s byanlæg og andre bygningsarbejder*, København.
- Lucquin Alexandre, Harry K. Robson, ester Oras, Jasmine Lundy, Giulia Moretti, Lara González Carretero, Joannes Dekker, Özge Demirci, Ekaterina Dolbunova, T. Rowan McLaughlin, Henny Piezonka, Helen M. Talbot, Kamil Adamczak, Agnieszka Czechaj-Zastawny, Daniel Groß, Witold Gumiński, Sönke Hartz, Jacek Kabaciński, satu Koivisto, Trond Eilev Linge, Ann-Katrin Meyer, Teemu Mökkönen, Bente Philippsen, Gytis Piličiauskas, Vanda Visocka, Aivar Kriiska A, Daan Raemaekers, John Meadows, Carl Heron & Oliver E. Craig, 2023. "The impact of farming on prehistoric culinary practices throughout Northern Europe", *PNAS* 2023 Oct 24:120.
- Lund, Niels, 1996. *Lid, leding og landeværn: Hær og samfund i Danmark i ældre middelalder*, Roskilde: Vikingskibshallen.
- Lund Hansen, Ulla, 1987. *Römischer Import im Norden: Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas*, København: Københavns universitet.
- Lundberg, Erik, 1935. *Herremannens bostad: Studier över nordisk och allmänt västerländsk bostadsplanläggning I: Före 1700-talets mitt*, Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Lundberg, Erik B., 1941. "Lyckå slott: Kortfattad historik och beskrivning av en nyutgrävd 1500-talsborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 73–88.
- Lundén, Tryggve, 1944. "Sydsvenska lokalhelgon: Sankt Enevald av Sölvesborg", *Credo: Katolsk tidskrift* nr 2, Stockholm, s. 58–87.
- Lundin, Kerstin, 1989. *Kokgropar i Norrbottens kust och inland: Ett försök till tolkning av kokgroparnas funktion*, Uppsats i arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Umeå universitet, Institutionen för arkeologi (stencil).
- Lundin, Kerstin, 1992. "Kokgropar i Norrbottens kustland: Ett försök till tolkning av kokgroparnas funktion", *Arkeologi i norr* 3, Umeå: Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet, s. 139–174.
- Lundström, Victor, Robin Peters & Felix Riede, 2021 "Demographic estimates from the Palaeolithic–Mesolithic boundary in Scandinavia: Comparative benchmarks and novel insights", *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 376: 20200037.
- Lönnberg, Egil, 1930. "Stenåldersboplatsen på lasarettområdet i Karlshamn", *Blekinge hembygdsförbunds årsbok* 1930, s. 103–126.
- Lönnberg, Egil, 1931. *Kortfattad redogörelse för 1931 års grävningar på stenåldersboplatsen å Sillnäs udde, Istaby by, Mjällby sn, Blekinge*, opublicerad rapport, Blekinge museum.
- Macäne, Aija, 2022. *Stone Age companions: Humans and animals in hunter-gatherer burials in north-eastern Europe*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Macheridis, Stella, Maria C. Hansson, & Brendan P. Foley, 2020. "Fish in a barrel: Atlantic sturgeon (*Acipenser oxyrinchus*) from the Baltic Sea wreck of the royal Danish flagship Gribshunden (1495)", *Journal of Archaeological Science: Reports* 33, October 2020, 102480.
- Magnell, Ola, 2007. "Hästen och människan i Skåne, 13 000 år tillsammans", *Skånsk hästhistoria*, red. Kerstin Arcadius, Lund: Skånes hembygdsförbund, s. 15–26.
- Magnell, Ola, 2009. "Den urbana borgen och den lantliga staden – djurhållning i det medeltida Sölvesborg", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2009(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 20–24.
- Magnell, Ola, 2011. "Djurben från Rönneholms mosse: Osteologisk analys av material från utgrävningar 2010", *Reports in Osteology* 2011(4), s. 1–16.

- Magnell, Ola, 2017. "Climate Change at the Holocene Thermal Maximum and Its Impact on Wild Game Populations in South Scandinavia, red. G. Monks, *Climate Change and Human Responses. Vertebrate Paleobiology and Paleoanthropology*, Dordrecht: Springer, s. 123–135.
- Magnell, Ola, 2022, "Från surmört till saltad stör – fisket i Blekinge under niotusen år", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 62–64.
- Magnusson, Gert, 1986. *Lågteknisk järnhantering i Jämtlands län*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 22, Stockholm: Jernkontoret.
- Magnusson, Gert, 2013. "En brytningstid för järnhanteringen – Kring teknik och social organisation i det medeltida samhället", *Ovnstypologi og ovnskronologi i den nordiske jernvinna: Jernvinna i Oppland: Symposium på Kittilbu, 16–18 juni 2009*, red. Berndt Rundberget, Jan Henning Larsen, J. H. & Tom H. Borse Haraldsen, Oslo: Portal, s. 145–159.
- Maier, Charles S., 2016. *Once within borders: Territories of power, wealth, and belonging since 1500*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Malmer, Mats P., 1975. *Stridsyxekulturen i Sverige och Norge*, Lund: Liber.
- Malmer, Mats P., 2002. *The Neolithic of south Sweden: TRB, GRK, and STR*, Stockholm: Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities.
- Malmström, Helena, m.fl., 2019. "The genomic ancestry of the Scandinavian Battle Axe Culture people and their relation to the broader Corded Ware horizon", *Proceedings of the Royal Society B* 286:20191528. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2019.1528>
- Mannermaa, Kristiina & Katarina von Mosinsky, 2001. *Nymölla vid Skräbeån i Skåne: Nya osteologiska analyser*, C-uppsats i historisk osteologi (HOS 404), Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet (stencil).
- Manninen, Mikael A., Hege Damlien, Jan Ingolf Kleppe, Kjel Knutsson, Anton Murashkin, Anja R. Niemi, Carine S. Rosenvinge & Per Persson, 2021. "First encounters in the north: Cultural diversity and gene flow in Early Mesolithic Scandinavia", *Antiquity* 95, s. 310–328.
- Melin, Kalle, 2023. *Nicolai kyrkan i Sölvesborg: Hantverksvetenskaplig analys och provtagning med efterföljande dendrokronologisk analys*, med bidrag av Anton Hansson & Hans Lindersson samt Daniel Melchert, Rapport 2023, Kristianstad: Knadriks Kulturbygg AB.
- Menander, Hanna, 2018. *Den goda döden: Arkeologiska studier av gravar och begravningspraxis i S:t Olofkonventet i Skänninge*, Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Meyer, Poul, 1949. *Danske bylag: En fremstilling af det danske landsbystyre paa baggrund af rethistoriske studier over jordefællesskabets hovedproblemer*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Milton, Hans, 1994. *Listers och Sölvesborgs historia: Den förhistoriska och den danska tiden*, Sölvesborg: Sölvesborg kommun.
- Milton, Hans, 2016. "Den tyske riddaren i Ronneby kyrka: Om frälseläkten van Vitzen i senmedeltidens Skandinavien", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 21–126.
- Milton, Hans & Ingemar Nilsson, 2012. *Bland heliga kvinnor och män: De senmedeltida kalkmålningarna i S:t Nicolai och S:t Gertruds kyrkor*, Sölvesborg: Sölvesborgs Fornminnesförening.
- Mogren, Mats, 2008. "Riksgränsen", *Landskap bortom traditionen: Historisk arkeologi i nordvästra Skåne*, red. Mats Anglert, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 189–224.
- Molin, Fredrik, Mattias Pettersson & Roger Wikell, 2011. "Mesolithic quartz knapping in eastern Middle Sweden", *Lithic Technology* 36 (2), s. 153–164.
- Molin, Fredrik & Roger Wikell, 2009. "Microblade technology in quartz during the Mesolithic in Eastern Middle Sweden", *Current Swedish Archaeology* 15/16, s. 135–156.
- Montelius, Oscar, 1885. *Om tidsbestemning inom bronsåldern med särskild hänsyn till Skandinavien*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar 30, ny följd 10. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Montelius, Oscar, 1896. "Sällskapets förhandlingar, sammankomst 18 oktober 1895", *Ymer: Tidskrift utgiven af Svenska Sällskapet för antropologi och geografi* 1895, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, s. 238.
- Morey, Darcy, F., 2006. "Burying key evidence: the social bond between dogs and people", *Journal of Archaeological Science* 33, London: Academic Press, s. 158–175.
- Mortensen, Peder & Birgit M. Rasmussen (red.), 1988. *Fra stamme til stat i Danmark 1: Jernalderens stammesamfund*, Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter XXII. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mummert Amanda, Emily Esche, Joshua Robinson & George J. Armelagos, 2011. "Stature and robusticity during the agricultural transition: Evidence from the bioarchaeological record", *Economics & Human Biology* 9(3), s. 284–301.
- Myrberg, Nanouschka, 2000. *Sveriges mynthistoria, Landskapsinventeringen 9: Myntfynd från Blekinge*, Stockholm: Kungliga Myntkabinetet.
- Myrdal, Janken, 2003. *Digerdöden, pestvägor och ödeläggelse: Ett perspektiv på senmedeltidens Sverige*, Stockholm: Runica et Mediaevalia.
- Mänd, Anu, 2018. "The Cult and Visual Representation of Scandinavian Saints in Medieval Livonia", *Saints and Sainthood around the Baltic Sea: Identity, Literacy, and Communication in the Middle Ages*, red. Carsten Selch Jensen, Tracey R. Sands, Nils Holger Petersen, Kurt Villads Jensen & Tuomas M. S. Lehtonen, Kalamazoo: Medieval Institute Publications, s. 101–144.
- Møller Jensen, Janus, 2018. "Korstog mod de hedenske svenskere: Nye perspektiver på Kalmarledingen 1123/1124", *Collegium Medievale* 2018, s. 151–176.
- Nauman, Sari, 2017. *Ordets kraft: Politiska eder i Sverige 1520–1718*, Lund: Nordic Academic Press.
- NE = *Nationalencyklopedin: Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd*, Höganäs: Bra böcker, 1989–1996.
- Netterström, Jeppe Büchert, 2021. "Domkapitlet mellem magt og magtesløshed: Senmiddelalder og reformationstid (1400–1536)", *Lunds domkapitels och domkyrkoråds historia*, red. Anders Jarlert, bd 1, Lund: Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv, s. 119–217.
- Nicklasson, Pål, 1997. *Svärdet ljugar inte: Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland*. Acta Archaeologica Lundensia, Series Prima in 4° N° 22, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nielsen, Kay, 2002. "The amphibious capacity of the medieval Danish armies", *Maritime Warfare in northern Europe: Technology, organisation, logistics and administration 500 BC–1500 AD*, red. Anne Nørgård Jørgensen, John Pind, Lars Jørgensen & Birthe Claussen, Copenhagen: National Museum, 65–72.
- Nielsen, Poul Otto & Finn Ole Sonne Nielsen, 2020. *The First Farmers on the Island of Bornholm*, Copenhagen: The Royal Society of Northern Antiquaries.

- Nilsen, Gørrill, 2016. "The use of Marine Mammal Blubber: Parameters for defining Fat-rendering Structures", *Fennoscandia archaeologica* XXXIII, s. 141–155.
- Nilsson, Andreas, manus. *Bronze Craft, Socketed Axes and the Path of Knowledge*.
- Nilsson, Bertil, 1996. *Kristnandet i Sverige: Gamla källor och nya perspektiv*, Projektet Sveriges kristnande 5, Uppsala: Lunne böcker.
- Nilsson, Bertil, 2021. "Materiality in medieval episcopal rites: Some examples", *Materiality and religious practice in medieval Denmark*, red. Sarah Croix & Mads Vedel Heilskov, Turnhout: Brepols, s. 51–70.
- Nilsson, Björn, 1995. "Mjöviksoffret – märkliga yxor från äldre stenålder", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag, s. 49–56.
- Nilsson, Björn, 2003. *Tingens och tankarnas landskap: Försök i naturumgångens arkeologi med exempel ur Blekinges och Smålands förflutna*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Nilsson, Björn, 2020. "Riksstressen under vatten – beskrivning, utvärdering och områdesförslag gällande förekomsten av submarina stenålderslandskap i Blekinge", *Länsstyrelsen i Blekinge*, rapport 2020:26, Karlskrona: Länsstyrelsen i Blekinge.
- Nilsson, Björn, Anton Hansson & Arne Sjöström, 2017. *Populär arkeologi* 3, s. 10–17.
- Nilsson, Björn, Arne Sjöström & Per Persson, 2018. "Seascapes of stability and change: The archaeological and ecological potential of early Mesolithic seascapes, with examples from Haväng in the South-Eastern Baltic, Sweden", *The Ecology of Early Settlement in Northern Europe – Conditions for Subsistence and Survival*, red. Per Persson, Felix Riede, Birgitte Skar, Heidi Mjelva Breivik & Leif Jonsson, Sheffield: Equinox, s. 335–352.
- Nilsson, Ola, 1981. *Förhistorisk och medeltida järnhantering i Blekinge*, C-uppsats vid institutionen för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, Stockholm: Stockholms universitet (stencil).
- Nilsson, Per, 2017. *Brukade bilder: Södra Skandinavien hällristningar ur ett historiebudspekativ*, Stockholm studies in Archaeology 72. Stockholm: Stockholms universitet.
- Nisbeth, Åke, 1985. *Bildernas predikan: Medeltida kalkmåleri i Sverige*, Stockholm: Gidlund.
- Noe-Nygaard, Nanna, 1995. *Ecological, sedimentary and geochemical evolution of the Late-glacial to Postglacial Åmose Lacustrine Basin, Denmark*, Oslo: Scandinavian University Press.
- Nordberg, Andreas, 2003. *Krigarna i Odins sal: Dödsföreställningar och krigarkult i fornnordisk religion*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Nordberg, Andreas, 2019. "Configurations of religion in Late Iron Age and Viking Age Scandinavia", *Myth, Materiality and Lived Religion: In Merovingian and Viking Scandinavia*, red. Klas Wikström af Edholm, Peter Jackson Rova, Andreas Nordberg, Olof Sundqvist & Torun Zachrisson, Stockholm: Stockholm university press, s. 339–370.
- Nordin, Jonas, 2000. *Ett fattigt men fritt folk: Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden*, Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Nordin, Jonas M., 2011. "Den organiserade marginalen: En studie i de senmedeltida gillenas arkeologi", *Fornvännen* 106, s. 27–42.
- Nordin, Mikael & Patrik Gustafsson, 2010. "Unto a Good Land: Early Mesolithic Colonization of eastern Central Sweden", *Uniting Sea II: Stone Age societies in the Baltic Sea region*, red. Åsa M. Larsson & Ludvig Pappmehl-Dufay, OPIA 51, Uppsala: Uppsala University, s. 81–106.
- Nordqvist, Bengt, 2000. *Coastal adaptations in the Mesolithic: A study of coastal sites with organic remains from the Boreal and Atlantic periods in Western Sweden*, Gotarc series B, Gothenburg Archaeological Theses No 13, Göteborg: Department of Archaeology, Göteborg University.
- Norman, Peter, 1993. *Medeltida utskärsfiske: En studie av fornlämningar i kustmiljö*, Stockholm: Nordiska museet.
- Nybo Rasmussen, Jørgen, 2002. *Die Franziskaner in den nordischen Ländern in Mittelalter*, Franziskanische Forschungen 43, Kvelelaer: Butzon & Bercker.
- Nyborg, Ebbe, 1979. "Enkeltmænd och fællesskaber i organiseringen af det romanske sognekirkebyggeri", *Strejflys over Danmarks bygningskultur: Festskrift til Harald Langberg*, red. Robert Egevang, København: Nationalmuseet, s. 37–64.
- Näsström, Britt-Mari, 2001. *Fornskandinavisk religion: En grundbok*, Lund: Studentlitteratur.
- Nørgaard, Heide W., Pernicka Ernst & Helle Vandkilde, 2019. "On the trail of Scandinavia's early metallurgy: Provenance, transfer and mixing", *PLoS ONE* 14(7): e0219574, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0219574>
- Nørgård Jørgensen, Anne, 1997. *Military aspects of Scandinavian society in a European perspective, AD 1-1300: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen 2-4 May, 1996*, red. Anne Nørgård Jørgensen & Birthe L. Claussen, Copenhagen: PNM.
- Nørgård Jørgensen, Anne, 2021. *Forsvarsanlæg: Pælespærringer, sejladskontrol og søforsvar 500 f. Kr – 1150 e.Kr.*, Kulturministeriet, Slots- og Kulturstyrelsen, <https://slks.dk/omraader/kulturarv/arkaeologi-fortidsminder-og-diger/arkaeologi-paa-land/arkaeologiske-strategier/jernalder-aej-500-fkr-400-ekr-yj-400-800-ekr-vikingetid-800-1050-ekr/forsvarsanlaeg> [hämtad 2022-10-25]
- Odencrantz, Reinhold, 1952. "Hörneborg", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 88–99.
- Ogenhall, Erik, 2012. *Sten från E22: Bergartsbedömning av mesolitiskt stenmaterial från lokalerna 8–9, 12, 13, 14 & 15 från E22-projektet Sölve–Stensnäs, Blekinge, Ysane socken, RAÄ 41, 44, 47, 14:1 & 52, Riksantikvarieämbetet, UV GAL rapport 2012:13*.
- Ojaveer, E. & M. Kalejs, 2005. "The impact of climate change on the adaptation of marine fish in the Baltic Sea" *ICES Journal of Marine Science* 62, s. 1492–1500.
- O'Keeffe, Tadhg, 2015. *Medieval Irish Buildings, 1100–1600*, Maynooth research guides for Irish local history, Maynooth: Four Court Press.
- Olaus Magnus, 1982. *Historia om de nordiska folken*, Stockholm: Gidlund.
- Olausson, Debbie, 2015. "Burial in the Swedish-Norwegian Battle Axe Culture: Questioning the myth of homogeneity", *Neolithic Diversities: Perspectives from a conference in Lund, Sweden*, red. Kristian Brink, Susan Hydén, Kristina Jennbert, Lars Larsson & Debbie Olausson, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, s. 98–106.
- Olausson, Michael, 1995. *Det inneslutna rummet: Om kultiska hägnader, fornborgar och befästa gårdar i Uppland från 1300 f Kr till Kristi födelse*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Oldeberg, Andreas, 1974. *Die ältere Metallzeit in Schweden 1*, Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.
- Olrik, Hans, 1895. "Knud Valdemarsen", *Dansk biografisk lexikon* bd. IX, København: Gyldendalske Boghandels Forlag, s. 271–272.
- Olsen, Rikke Agnete, 1996. *Borge i Danmark*, København: Fremad forlag.

- Olsen, Rikke Agnete, 2011. *Danske Middelalderborge*, Aarhus: Aarhus universitetsforlag.
- Olsson, F. & G. Lemdahl, 2009. "A continuous Holocene beetle record from the site Stavsåkra, southern Sweden: Implications for the last 10 600 years of forest and land use history", *Journal of Quaternary Science* 24, s. 612–626.
- Olsson, Katarina, 2022. "Riddare Björn Svendsen (Björn af Avarume) och några andra frälsepersoner av betydelse i Blekinge Östra härad för 600 år sedan", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 2022(1–2), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 78–99.
- Olsson, Martin, 1932. "En grupp runda kastaler från romansk tid på Sveriges östkust", *Fornvännen* 27, s. 273–304.
- Olsson, Sven-Olof (red.), 1995. *Medeltida danskt järn: Framställning av och handel med järn i Skåneland och Småland under medeltiden*, Halmstad: Centrum för Sydsvensk Kulturmiljöforskning, Högskolan i Halmstad.
- Orme, Bryony, 1981. *Anthropology for Archaeologists: An Introduction*, London: Duckworth.
- Orschiedt, Jörg, 2020. "Violence in Palaeolithic and Mesolithic Hunter-Gatherer Communities", *The Cambridge World History of Violence*, red. Garrett G. Fagan, Linda Fibiger, Mark Hudson & Matthew Trundle, Cambridge: Cambridge University Press, s. 58–78.
- PAGES 2k Consortium, 2013. Progress article. Continental-scale temperature variability during the past two millennia. *Nature Geoscience* 6, May 2013, s. 339–346.
- Papakosta, Vasiliki, Ester Oras & Sven Isaksson, 2019. "Early pottery use across the Baltic – A comparative lipid residue study on Ertebølle and Narva ceramics from coastal hunter-gatherer sites in southern Scandinavia, northern Germany and Estonia", *Journal of Archaeological Science: Reports*, vol. 24, s. 142–151. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2019.01.003>
- Papmehl-Dufay, Ludvig, 2006. *Shaping an identity: Pitted ware pottery and potters in south-east Sweden*, Stockholm: Department of Archaeology and Classical Studies, Stockholm University.
- Papmehl-Dufay, Ludvig, 2012. "Trattbäckarkulturen på Öland i ljuset av äldre och nyare undersökningar", *Fornvännen* 107, s. 153–166.
- Pedersen, Ellen Anne & Mats Widgren, 1999. "Järnålder 500 f.Kr.–1000 e.Kr.", *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f. Kr.–1000 e.Kr.: Det svenska jordbrukets historia*, red. Stig Welinder, E. A. Pedersen & Mats Widgren, Stockholm: Natur och Kultur/Lts förlag, s. 237–459.
- Pedersen, Lisbeth, 1995. "7000 years of fishing: Stationary fishing structures in the Mesolithic and afterwards", *Man & Sea in the Mesolithic – Coastal Settlement above and below present sea level*, red. Anders Fischer, Oxbow monograph 53, Oxford: Oxbow, s. 75–86.
- Pernler, Sven-Erik, 1999. *Sveriges kyrkohistoria*, bd 2, Hög- och senmedeltid, Stockholm: Verbum/Svenska kyrkans forskningsråd.
- Persson, C., 1978. Dateringar av Ancyclus- och Littorinatransgressionerna på södra Gotland, *Sveriges Geologiska Undersökning Årsbok, Ser. C-745*, Uppsala, s. 3–34.
- Persson, Carl, 2012. *Den hemliga sjön: En resa till det småländska inlandet för 9000 år sedan*, Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet.
- Persson, Carl, 2016. *Arkeologisk undersökning av två vikingatida grophus i Möby. Mjällby socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*: Med bidrag av Torbjörn Brorsson, Bo Knarrström, Per Lagerås och Ola Magnell, Blekinge museum rapport 2016:2, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2017. *Arkeologisk efterundersökning Silnäs udde*, Blekinge museum rapport 2017:2, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2018. *Kulturlager, gravar och komplexa boplatsslämnningar i Siretorps samhälle. Arkeologiska undersökningar 2015–2018: RAA 73. 74, 177 och 182 Mjällby socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2018:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2021. *Arkeologisk förundersökning av kulturlager från stenåldern inom Siretorp 4:19 L1979:3080 (Mjällby 61:1), Mjällby socken, Sölvesborg kommun, Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2021:38, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl, 2022. *Arkeologisk förundersökning av L1978:9402, L1978:9354 och L1978:9401, Slottet 2:24 och Slottet 2, Sölvesborgs socken, Sölvesborgs kommun, Blekinge län*, Med bidrag av Mathilda Kjällquist, Per Lagerås, Ola Magnell och Hans Lindersson, Blekinge museum Rapport 2021:36, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021a. "De första 1700 åren i Blekinge", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 43–88.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021b. "Pilspetsarna från istiden", *Saker: Föremål berättar Blekinges historia*, red. Jonas Eckerbom, Christoffer Sandahl & Susanne Ström (red.), Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, 2021c. "Människor i en föränderlig värld: De första 1 600 åren efter istidens slut", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 43–88.
- Persson, Carl, Anna Broström & Nils-Olof Svensson, 2016. "Klimat, strandförsjutning och landskapsutveckling i Vesanområdet under 11 700 år", *Lussabacken norr: Boplatsslämnningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, red. Tony Björk, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum, s. 29–60.
- Persson, Carl, Per Lagerås & Nils-Olof Svensson, 2021. "Vesans dramatiska miljöhistoria – Strandlinjer, vegetation och boplatser genom årtusenden", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 13–42.
- Persson, Carl & Bo Knarrström, i tryck. "Intra-site spatial analysis and everyday life – Some insights from a mixed methods data analysis of the early Mesolithic site Bro 597", *Stoned*.
- Persson, Cecilia, 1992. *Engelska mynt i svenska: En studie av de vikingatidernas depåernas sammansättning med utgångspunkt från de engelska mynten*, C-uppsatser, Stockholms universitet, Numismatiska forskningsgruppen (stencil).
- Persson, Per, 1999. *Neolitikums början: Undersökningar kring jordbrukets introduktion i Nordeuropa*, Uppsala: Dept. of Archaeology and Ancient History [Institutionen för arkeologi och antik historia].
- Persson, Stefan, 2005. *Om danska kungar och bönder i riket och i Göinge härad ca 1525–1640*, Göteborg: Makadam förlag
- Persson, Thomas, 1984. "Fornlämnningar och kulturlandskap", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 35–70.
- Persson, Thomas, 1999. *Norrågården 18:3: Särskild undersökning 1999 av fyndplats för vikingatida depåfynd*, Blekinge museum rapport 2014:24, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2003. "På marginalen – om mark och människor i Blekinges skogsbygd", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 46–81.

- Persson, Thomas, 2008. *Hällristningar i Blekinge, Bussevik Torhamns socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2008:15. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009a. *Hällristningar i Blekinge, Svanhalla, Torhamns socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2009:4. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009b. *Hällristningar i Blekinge, Lösen, Lösens socken, Karlskrona kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2009:5. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2009c. *Hällristningar i Blekinge, Torhamn 20:1, Fürstka klippan, Torhamns socken, Karlskrona kommun, Blekinge. Uppmålning*, Blekinge museum rapport 2009:45. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2010. *Hällristningar i Blekinge, Väby, Bräkne-Hoby socken, Ronneby kommun. Inventering och dokumentation*, Blekinge museum rapport 2010:1. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2015. *Fornlämning 55:1, Skavet, Inlängan S-1: Arkeologisk undersökning 1989, Torhamns socken, Karlskrona kommun*, Blekinge museum rapport 2015:5. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2016. *Spår av ett landskap: Bronsålder i Blekinge*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2017. *Hällerslätt 1:4, Arkeologisk undersökning av stensättning RAÄ Hjortsberga 78:1*, Blekinge museum rapport 2017:16. Karlskrona: Blekinge museum.
- Persson, Thomas, 2018. *St Jörgens hospital i Ronneby, Kv Georg 1: Arkeologisk undersökning 1973 inom RAÄ Ronneby 214:1*, Blekinge museum rapport 2018:4. Karlskrona: Blekinge museum.
- Petersson, Nina, 2007. *En grav är mer än bara en grav: Metodutveckling av tafonomi som redskap att förstå olika anläggningar med djur. C/D-uppsats i Arkeologi, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet, Lund: Lunds universitet (stencil)*.
- Pettersson, Magnus, 2022. "Fästet vid Bröms", *Arkeologi i Blekinge*, red. Mikael Henriksson, Hanna Menander & Susanne Ström, Karlskrona: Blekinge museum, s. 84–85.
- Pettersson, Mattias & Roger Wikell, 2013. "Tidigmesolitiska säljagare i Tyresta för 10 000 år sedan: Späckbetong, gräsäl och tomtning på en kobbe i Ancylussjön 120 km från fastlandet", *Fornvännen* 108, s. 73–92.
- Pickard, Catriona, 2007. "Late Mesolithic coastal fishing practices: The evidence from Tybrind Vig, Denmark", *On the road: Studies in honour of Lars Larsson*, red. Birgitta Hårdh, Kristina Jennbert & Debbie Olausson, Stockholm: Almqvist & Wiksell, s. 176–182.
- Piezonka, Henny, 2015. *Jäger, Fischer, Töpfer: Wildbeutergruppen mit früher Keramik in Nordosteuropa im 6. und 5. Jahrtausend v. Chr.*, Bonn: Deutsches Archäologisches Institut Eurasien-Abteilung.
- Plag, H.-P. & M. N. Tsimplis, 1999. "Temporal variability of the seasonal sea-level cycle in the North Sea and Baltic Sea in relation to climate variability", *Global and Planetary Change* 20, s. 173–203.
- van der Plicht, J., B. van Geel, S. J. P., Bohncke, J. A. A. Bos, M. Blaauw, A. O. M. Speranza & S. Björck, 2004. "The Preboreal climate reversal and a subsequent solar-forced climate shift", *Journal of Quaternary Science* 19, s. 263–269.
- Poulsen, Bjørn, 2004. "Tilbagegang og vækst i senmiddelalderens danske by", *Middelalderbyen: Danske Bystudier* 1, red. Søren Bitsch Christensen, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag/Dansk Center for Byhistorie, s. 191–248.
- Price, Neil, 2002. *The Viking way: Religion and war in late Iron Age Scandinavia*, Aun 31, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Price, Neil, 2013. "Tro og Ritual", *Viking*, red. Gareth Williams, Peter Pentz & Matthias Wemhoff/København: Nationalmuseet, s. 162–195.
- Price, T. Douglas, 2015. *Ancient Scandinavia: An Archaeological History from the First Humans to the Vikings*, Oxford: Oxford university Press.
- Price, T. Douglas, Stanley H. Ambrose, Pia Bennike, Jan Heinemeier, Nanna Noe-Nygaard, Erik Brinch Petersen, Peter Vang Petersen & Michael Richards, 2007. "New Information on the Stone Age graves at Dragsholm Denmark", *Acta Archaeologica* 78:2, s. 193–219.
- Randsborg, Klavs, 1980. *The Viking Age in Denmark: The Formation of a State*, London: Routledge.
- Raneke, Jan, 1998. "Temanummer om landskapens vapenbilder", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland*, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.
- Rasmussen, Jørgen Nybo, 2002. *Die Franziskaner in den nordischen Ländern im Mittelalter*, Franziskanische Forschungen 40, Kevelaar: Butzon & Bercker.
- Rasmussen, S. O., B. M. Vinther, H. B. Clausen & K. K. Andersen, 2007. "Early Holocene climate oscillations recorded in three Greenland ice cores", *Quaternary Science Reviews* 26, s. 1907–1914.
- Renssen, Hans, Aurélien Mairesse, Hugues Goosse, Pierre Mathiot, Oliver Heiri, Didier M. Roche, Kerim H. Nisancioglu & Paul J. Valdes, 2015. "Multiple causes of the Younger Dryas cold period", *Nature Geoscience*, 8, s. 946–949.
- Richter, Herman, 1930. *Cartographia Scanensis: De äldsta förarbetena till en kartläggning av de skånska provinserna 1589*, Svensk geografisk årsbok, Lund: Sydsvenska geografiska sällskapet.
- Richter, Jane & Nanna Noe-Nygaard, 2003. "A Late Mesolithic hunting station at Agernæs, Fyn, Denmark", *Acta Archaeologica* 74, København: Munksgaard, s. 1–64.
- Rieck, Flemming, 1989. "Aspects of Maritime Scandinavia", *Aspects of coastal defence in Denmark*, red. Ole Crumlin-Pedersen, Roskilde: Kannike Tryk Århus, s. 83–99.
- Riede, Felix, 2009. "Climate and demography in early prehistory: Using calibrated (14)C dates as population proxies", *Human Biology* 81, s. 309–337.
- Riede, Felix, 2014. "The resettlement of Northern Europe", *The Oxford handbook of the archaeology and anthropology of hunter-gatherers*, red. Vicki Cummings, Peter Jordan & Marek Zvelebil, Oxford: Oxford University Press, s. 1–23.
- Riede, Felix, Kevan Edinborough & Mark Thomas, 2009. "Tracking Mesolithic demography in time and space and its implications for explanations of culture change", *Chronology and evolution in the Mesolithic of NW Europe*, red. Philippe Crombé, Mark Van Strydonck, Joris Sergeant, Mathieu Boudin & Machteld Bats, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, s. 177–194.
- Riede, Felix & Tallavaara, M. 2014. "The Lateglacial and Postglacial pioneer colonisation of northern Europe: An introduction", *Lateglacial and Postglacial pioneers in Northern Europe*, red. Felix Riede & Miikka Tallavaara, Oxford: Archaeopress, s. 3–9.
- Riis, Thomas, 1981. "Det middelalderlige danske rejsekongedømme indtil 1332", *Middelalder, Metode og medier: Festskrift till Niels Skyum-Nielsen*, red. Karsten Fledelius, Niels Lund & Herluf Nielsen, Viborg: Museum Tusculanum Forlag, s.115–136.
- Roesdahl, Else, 2016. "The unification process of the Danish kingdom – and the Danish husebyer and their owners", *Husebyer – status quo, open questions and perspectives, Papers from a workshop at the National Museum Copenhagen 19–20 March 2014*, red. Lisbert Eilersgaard Christensen, Thorsten Lemm & Anne Pedersen, Copenhagen: The National Museum, s. 175–184.

- Rosén, Christina, 2004. *Stadsbor och bönder: Materiell kultur och social status i Halland från medeltid till 1700-tal*, Studies in Medieval Archaeology 35, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar skrifter 53, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Rosén, Jerker, 1949. *Kronoavsnödringar under äldre medeltid*, Lund: Gleerup.
- Rosén, Margaretha, 1983. "En studie av blekingefiskets utveckling", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 7–28.
- Rosenberg, Hilding, 1918, *Karlshamns historia*, del 1, 1664–1914, Karlshamn.
- Roslund, Mats, 2020. *Staden växer fram*, Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds årsbok 2020, Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond.
- Rudebeck, Elisabeth, 1986. *Ångdala, flintgruvor från yngre stenåldern i S. Sallerup, utgrävningar 1977–81*, rapport no. 1, Malmö: Malmö museer, Stadsantikvariska enheten.
- Rudebeck, Elisabeth, 2010. "I trästodernas skugga: Monumentala möten i neolitiseringsens tid", *Arkeologiska och förhistoriska världar: Fält, erfarenheter och stenåldersplatser i sydvästra Skåne*, red. Björn Nilsson & Elisabeth Rudebeck, Malmö: Arkeologienheten, Malmö museer, s. 83–251.
- Rudebeck, Elisabeth, 2021. "Norjeskogen och neolitikum i Blekinge och sydöstra Götaland", *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 179–301.
- Rudebeck, Elisabeth & Mats Anglert (red.), 2021. *Att leva vid Vesan: arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, Blekinge museum, Karlskrona.
- Rudebeck, Elisabeth & Stella Macheridis, 2015. "The proper way of dwelling at the Early Neolithic gathering site of Almhov in Scania, Sweden", *Neolithic Diversities: Perspectives from a conference in Lund, Sweden*, red. Kristian Brink, Susan Hydén, Kristina Jennbert, Lars Larsson & Debbie Olausson, Lund: Department of Archaeology and Ancient History, s. 173–187.
- Ruter, Anthony Henry, 2011. *The Holocene paleolimnology of the Tissö and the terrestrial paleoecology of Western Själland reconstructed from high-resolution lacustrine proxy-data*, Doctoral thesis Department of Geography and Geology, Faculty of Science, University of Copenhagen, Denmark.
- Rönnby, Johan, 2015. "Inledning: Undersökningarna 2013–2015", *Gribsunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 5–12.
- Rønne, Preben, 1988. "Spiralens gåde", *Skalk: Nyt om gammelt* (6), s. 9–12.
- Sabatini, Serena & Sophie Bergerbrant (red.), 2020. *The textile revolution in Bronze Age Europe: production, specialisation, consumption*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sahlins, Peter, 1991. *Boundaries: The making of France and Spain in the Pyrenees*, Berkeley: University of California Press.
- Salonen, Kirsi, 2001. *The penitentiary as a well of grace in the late Middle Ages: The example of the province of Uppsala 1448–1527*, Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia 313, Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Sandblad, Nils-Gösta, 1949. *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658*, Skånsk senmedeltid och renässans 2, Lund: Vetenskapssocieteten i Lund.
- Sanders, Hanne, 2008. *Efter Roskildefreden 1658: Skånelandskapen och Sverige i krig och fred*, Göteborg: Makadam.
- Sarauw, Torben, 2008. "Early Late Neolithic dagger production in northern Jutland: Marginalised production or source of wealth?", *Bericht der Römisch Germanischen Kommission* 87, s. 213–272.
- Sassaman, Kenneth E., 2004. "Complex hunter-gatherers in evolution and history: A North American perspective", *Journal of Archaeological Research* 12, s. 227–280.
- Sawyer, Peter, 1991. *När Sverige blev Sverige*, Alingsås: Viktoria Bokförlag.
- Schaffner, Stephen F. & Pardis C. Sabeti, 2008. "Evolutionary adaptation in the human lineage", *Nature Education* 1(1):14.
- Schalling, Erik, 1936. *Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid*, Statens offentliga utredningar 1936:28, Stockholm: Nordiska bokhandeln.
- Schmidt Sabo, Katalin, 2001. *Vem behöver en by? Kyrkheddinge, struktur och strategi under tusen år*, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar skrifter 38, Lund: Riksantikvarieämbetet.
- Schmidt Sabo, Katalin & Bengt Söderberg, 2019. "Byns vara eller icke vara – är det frågan? By och bebyggelse i sydvästra Skåne 400–1800 e.Kr.", *In Situ*, vol. 13, s. 5–54.
- Schmitt, L. 2007. "The West Swedish Hensbacka from an anthropological point of view, and recent developments concerning the final drainage of the Baltic Ice Lake", *Studies in the final Palaeolithic settlement of the Great European Plain, Poznań*, red. M. Kobusiewicz & J. Kabaciński, Poznań: Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences, Poznań Branch & Poznań Prehistoric Society, s. 139–150.
- Schultz, Michael, Petra Carli-Thiele, Tyede H. Schmidt-Schultzf, Uwe Kierdorf, Horst Kierdorf, Wolf-Rüdiger Teegen & Kerstin Kreutz, 1998. "Enamel Hypoplasias in Archaeological Skeletal Remains", *Dental Anthropology*, red. K. W. Alt, F. W. Rösing, M. Teschler-Nicola, s. 293–311.
- Schulz Paulsson, Bettina, 2019. "Radiocarbon dates and Bayesian modeling support maritime diffusion model for megaliths in Europe", *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, vol. 116 (9), s. 3460–3465. <https://doi.org/10.1073/pnas.1813268116>
- Schück, Adolf, 1926. *Studier rörande det svenska stadsväsendets uppkomst och äldsta tid*, Uppsala.
- Schönhuth, Michael, 2019. "Dead missionaries, wild Sentinelese: An anthropological review of a global media event", *Anthropology Today* 35, s. 3–6.
- SGU= Sveriges geologiska undersökning. Strandförskjutningsmodell, <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-strandforskjutningsmodell.html> [hämtad 2023-04-15].
- Sillitoe, Paul & Karen Hardy, 2003. "Living lithics: Ethnoarchaeology in Highland Papua New Guinea", *Antiquity* 77, s. 555–566.
- Sjöblom, Ingvar, 2015. "Identifiering och historiska sammanhang", *Gribsunden (1495): Skeppsvrak vid Stora Ekön, Ronneby, Blekinge: Marinarkeologiska undersökningar 2013–2015*, red. Johan Rönnby, Blekinge museum rapport 21, Karlskrona: Blekinge museum, s. 33–50.
- Sjöborg, Nils Henrik, 1819. *Anteckningar om medeltidens andeliga inrättningar och brödraskap i Lund, jemte uppgifter hörande till historien om det ännu der bibehållna St. Knuts-gillet*, Lund: Berling.
- Sjöborg, Nils Henrik, 1968 [1792–1793]. *Blekings historia och beskrivning*, Malmö: Blekingia, faksimil.
- Sjögren, Karl-Göran, 2003. *Mångfalldige uhrminnes grafvar: Megalitgravar och samhälle i Västsverige*, Göteborg: Institutionen för arkeologi.
- Sjögren, Karl-Göran & T. Douglas Price, 2012. "A complex Neolithic economy: Isotope evidence for the circulation of cattle and sheep in

- the TRB of western Sweden”, *Journal of Archaeological Science*, vol. 40(1), s. 1–15.
- Sjögren, Karl-Göran & Maria Vretemark, 2023. ”Evaluating caprine remains of the Swedish Funnel Beaker culture through ZooMS”, *Archaeological and Anthropological Sciences* 15, 47. <https://doi.org/10.1007/s12520-023-01743-2>
- Sjöstrand, Alexander, 2022. *Changes, Activities and Bones Intra-site analysis of the Pitted ware culture site Ajvide on the Baltic Sea island of Gotland*, Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University.
- Skoglund, Peter, 2005. *Vardagens landskap: Lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur*, Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No 49, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Skoglund, Peter, 2016. *Rock art through time: Scanian rock carvings in the Bronze Age and Earliest Iron Age*, Swedish Rock Art Series 5, Oxford: Oxbow Books.
- Skoglund, Pontus, Lars Larsson & Anna Berg, 2021. ”Expansion and Abandonment in the South Swedish Uplands: A Study of Late Neolithic Monuments in Göteryd Parish”, *Acta Archaeologica* 92(2), s. 187–202.
- Skoglund, Pontus, *et al.*, 2014. ”Genomic Diversity and Admixture Differs for Stone-Age Scandinavian Foragers and Farmers”, *Science*, vol. 344, s. 747–750. DOI: 10.1126/science.1253448
- Skre, Dagfinn, 1996. *Herredømmet: Bosetning og besittelse på Romerike 200 – 1350 e. Kr.*, Oslo.
- Slimak, L., 2023. ”The three waves: Rethinking the structure of the first Upper Paleolithic in Western Eurasia” *PLoS ONE* 18(5): e0277444.
- Smith Eric Alden & Brian F. Codding, 2021. ”Ecological variation and institutionalized inequality in hunter-gatherer societies”, *PNAS* 2021 Mar 30:118.
- Smith, Eric Alden, Kim Hill, Frank Marlowe, David Nolin, Polly Wiessner, Michael Gurven, Samuekl Bowles, Monique-Borgerhoff Mulder, Tom Hertz & Adrian Bell, 2010. ”Wealth transmission and inequality among hunter-gatherers”, *Current Anthropology* 2010, s. 19–34.
- Sommer, R. S., A. Persson, N. Wieseke, & U. Fritz, 2007. ”Holocene recolonization and extinction of the pond turtle, *Emys orbicularis* (L., 1758), in Europe”, *Quaternary Science Reviews* 26, s. 3099–3107.
- Sommer, Robert S., Norbert Benecke, Lembi Lõugas, Oliver Nelle & Ulrich Schmölke, 2011. ”Holocene survival of the wild horse in Europe: A matter of open landscape?”, *Journal of Quaternary Science* 26(8), s. 805–812.
- Steele, James & Marcy Rockman, 2003. ”Where do we go from here?: Modelling the decision-making process during exploratory dispersal”, *Colonization of unfamiliar landscapes: The archaeology of adaptation*, red. Marcy Rockman & James Steele, London: Routledge, s. 130–143.
- Steenstrup, Johannes, 1873–1874. *Studier over Kong Valdemars Jordebog: Efter trykte og utrykte kilder*, Kjøbenhavn.
- Stenholm, Leifh, 1980a. *Ernst: Under ett kvarter i Ronneby, Trelleborg: Armerad Betong Vägförbättringar*.
- Stenholm, Leifh, 1980b. ”Undersökningar i Lyckeby”, *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1980(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 26–28.
- Stenholm, Leifh, 1983. *Avaskär/Kristianopol*, Medeltidsstaden rapport 51, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Stenholm, Leifh, 1984. *Ronneby*, Medeltidsstaden rapport 64, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Stenholm, Leifh, 1986. *Ränderna går aldrig ur: En bebyggelsehistorisk studie av Blekinges dansktid*, Lund studies in Medieval Archaeology 2, Lund: Lunds universitet.
- Stenholm, Leifh, 2009. *Berättelsen om Blekinge – gränser i ett gränsland*, Olofström: Vekerum förlag.
- Stensköld, Eva, 2004. *Att berätta en senneolitisk historia: Sten och metall i södra Sverige 2350–1700 f. Kr.*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Steuer, Heiko, 1984. ”Feinwagen und Gewichte als Quellen zur Handelsgeschichte des Osteseeraums”, *Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen an ländlichen und fröstadtschen Siedlungen im deutschen Küstengebiet vom 5. Jahrhundert v. Chr. bis zum 11. Jahrhundert n. Chr.*, red. Herbert Jankuhn, Weinheim.
- Stiner, Mary C., 2001. ”Thirty years on the ‘Broad Spectrum Revolution’ and Paleolithic demography”, *PNAS* 98(13), s. 6993–6996.
- Storå, Jan, 2001. *Reading bones: Stone age hunters and seals in the Baltic*, Stockholm: Department of Archaeology, Stockholm University.
- Strandmark, Fredrik, 2024. *Område 301– boplatsoområde från förromersk järnålder: Arkeologisk undersökning 2021: Blekinge län, Blekinge, Karlskrona kommun, Augerum socken, L1978:9799 Augerum 667*, Blekinge museum rapport 2024:5, Karlskrona: Blekinge museum.
- Strandmark, Fredrik & Caroline Ahlström Arcini 2021. ”Norjegravfältet: Med fokus på kronologisk och rumslig utveckling, demografi och de begravnas geografiska ursprung”, *Att leva vid Vesan: Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 337–375.
- Strid, Jan-Paul, 2006. *Från Mumsmålen till Duvemåla: Den svenska måla-kolonisationen under medeltiden: En topolingvistisk studie*, Stockholm: Sällskapet Runica et Mediaevalia.
- Strömberg, Bo, 2008. *Det förlorade järnet: Dansk protoindustriell järnhantering*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Styffe, Carl Gustaf, 1859–1884. *Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver*, Stockholm: Norstedt.
- Sulgostowska, Zofia, 1999. ”Final Palaeolithic Masovian Cycle and Mesolithic Kunda culture relations”, *Tanged points cultures in Europe: Read at the International Archaeological Symposium, Lubin, September 13–16, 1993*, red. S. Kozłowski, J. Gurba & L. L. Zaliznyak, Lublin s. 85–92.
- Sundqvist, Olof, 2016. *An arena for higher powers: Ceremonial buildings and religious strategies for rulership in late Iron Age Scandinavia*, Leiden: Brill.
- Sundqvist, Olof & Anders Hultgård, 2004. ”The lycophoric names of the 6th and 7th century Blekinge rune stones and the problem of their ideological background”, *Namenwelten: Orts- und Personennamn in historischer Sicht*, red. Astrid van Nahl, Lennart Elmevik & Stefan Brink, Berlin/New York: Walter de Gruyter, s. 583–602.
- Svanberg, Fredrik, 1996. *Maritim arkeologi i östra Blekinge, Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 140–151.
- Svanberg, Fredrik, 1999. *I skuggan av vikingatiden: Om Skåne, Halland, Blekinge och Själland*, University of Lund, Institute of Archaeology, report series 66, Lund: Lund University.
- Svanberg, Fredrik, 2003a. *Decolonizing the Viking Age 1*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Svanberg, Fredrik, 2003b. *Decolonizing the Viking Age 2: Death Rituals in South-East Scandinavia, AD 800–1000*, Acta Archaeologica Lundensia, series in 4°, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Svanberg, Jan, 2012. *Furstebilder från Folkungatid*, Skrifter från Västergötlands museum 39, Skara: Västergötlands museum.
- Svenska gods och gårdar, del IX, Blekinge, red. Waldemar von Sydow & Sten Björkman. Uddevalla: Svenska gods och gårdar, 1938.
- Svensson, Andreas, 2021. Metallhantverksavfall vid Avaskär. Okulär granskning, klassificering och utvärdering av metallurgiskt material från undersökning. Faber Arkeologi Rapport 2021.1.
- Svensson, Andreas, 2022. "Bilaga", *Hälleviksäng 1:27-29: Arkeologisk undersökning 2020 inför nybyggnation av bostäder, L1979:3551 och L1979:6004, Kristianopel socken, Karlskrona kommun, Blekinge län*, red. Mikael Henriksson, Blekinge museum rapport 2022:9, Karlskrona: Blekinge museum.
- Svensson, Andreas, manus. *From the Crucible and at the Anvil: Multimetallity, Spatiality and Socio-economy in Iron Age south-east Scandinavia*, Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.
- Svensson, Björn, 2016. "Gud till ära, kyrkan till prydna och oss själva till evig häglomst: Epitafierna i Ronneby kyrka och deras donatorer", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s.193–211.
- Svensson, N.-O., 1989. *Late Weichselian and early Holocene shore displacement in the central Baltic, based on stratigraphical and morphological records from eastern Småland and Gotland, Sweden*, Lund: Dept. of Quaternary Geology, Lunds universitet.
- Svensson, N.-O. 1991. "Late Weichselian and early Holocene shore displacement in the central Baltic sea", *Quaternary International* 9, s. 7–26.
- Svensson, Nils-Olof, 2001. "Landskapsutveckling och kulturlandskapets historia i Möre, en pollenanalytisk undersökning i Ljungby", *Möre – historien om ett småland: E22-projektet*, red. Gert Magnusson & Susanne Selling, Kalmar: Kalmar läns museum, s. 657–672.
- Svizzero, Serge & Clement A. Tisdell, 2018. "The Demise of the Únétice Culture due to the Reduced Availability of Natural Resources for Bronze Production", *International Journal of Research in Sociology and Anthropology (IJRSA)*, vol. 4(3), s. 1–14. <http://dx.doi.org/10.20431/2454-8677.0403001>
- Swensson, Margareta, 1969. "Bondehamnar i nordvästra Skåne och Blekinge under 1600-talet", *Historisk tidsskrift* 1969–1970, 12 räkke, bd. 4, København: Den Danske Historiske Forening, s. 45–95.
- Swensson, Margareta, 1971. "Ättika, kläde, salt och öl, ved och enestakar: Om Ronneby såsom handelshamn under 1600-talets förra hälft", *Blekingeboken: årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum* 1971, Karlskrona: Blekinge hembygdsförbunds förlag.
- Säfvestad, Ulf, 1993. "Högen och bygden - territoriell organisation i skånsk bronsålder", *Bronsålderns gravhögar: rapport från ett symposium i Lund*, red. Lars Larsson, Lund: University of Lund, Institute of Archaeology, s. 161–169.
- Säisä, M., M.-L. Koljonen, R. Gross, J. Nilsson, J. Tähtinen, J. Koskiniemi & A. Vasemägi, 2005. "Population genetic structure and postglacial colonization of Atlantic salmon in the Baltic area based on microsatellite DNA variation", *Canadian Journal of Fisheries & Aquatic Sciences* 62(8), s. 1887–1904.
- Söderberg, Bengt, 1992. *Kvarteret Uttern: Arkeologisk undersökning Sölvesborg, Blekinge*, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer, Undersökningsverksamheten, rapport 1992:2, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Söderberg, Bengt, 2005. *Aristokratiskt rum och gränsöverskridande: Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600–1100*, Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter, Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Søgaard, Helge, 1981. "Gilde", *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*, bd. 5, København.
- Sørensen, Lasse, 2014. *From hunter to farmer in northern Europe: Migration and adaptation during the Neolithic and Bronze Age*, vol. 1–3, Oxford: Wiley.
- Sørensen, Lasse & Sabine Karg, 2014. "The expansion of agrarian societies towards the north – new evidence for agriculture during the Mesolithic/Neolithic transition in Southern Scandinavia", *Journal of Archaeological Science*, vol. 51, s. 98–114.
- Sørensen, Mikkel, 2006. "Teknologiske traditioner i Maglemosekulturen: En diakron analyse af Maglemosekulturens flækkeindustri", *Stenalderstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydsandinavien*, red. Berit Valentin Eriksen, Højbjerg: Jysk arkæologisk selskab, s. 19–75.
- Sørensen, Mikkel, 2018. "Early Mesolithic regional mobility and social organization: Evidence from lithic blade technology and microlithic production in southern Scandinavia", *Technology of Early Settlement in Northern Europe: Transmission of knowledge and culture*, red. Kjell Knutsson, Helena Knutsson, Jan Apel & Håkon Glørstad, The Early Settlement of Northern Europe, vol. 2, Sheffield/Bristol: Equinox Publishing, s. 173–199.
- Sørensen, Mikkel, Tuija Rankama, Jarmo Kankaapää, Kjell Knutsson, Helena Knutsson, Stine Melvold, Berit Valentin Eriksen & Håkon Glørstad, 2013. "The first eastern migrations of people and knowledge into Scandinavia: Evidence from studies of Mesolithic technology, 9–8 millennium BC", *Norwegian Archaeological Review*, 46, s. 19–56.
- Sørensen, Søren A., 2017. *The Kongemose culture*, Copenhagen: The Royal Society of Northern Antiquaries.
- Taffinder, Jacqueline, 1998. *The allure of the exotic: The social use of non-local raw materials during the Stone Age in Sweden*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Tauber, Henrik, 1981. "13C evidence for dietary habits of prehistoric man in Denmark", *Nature*, 292, s. 332–333.
- Thomasson, Joakim, 2020. "Den ypperligt befästade borgen på den starka klippan: Landborgen, borgen och Helsingborg", *Kring Kärnan* 41: Kärnan – Från dansk riksborg till svenskt kulturarv, Helsingborg: Helsingborgs museum, s. 14–77.
- Tacitus, Cornelius, 2005 [ny utg.]. *Germania*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Tallavaara Miikka, Jussi T. Eronen & Miska Luoto, 2018. "Productivity, biodiversity, and pathogens influence the global hunter-gatherer population density", *PNAS* 2018 Feb 6, s. 1232–1237.
- Taylor, Timothy, 2002. *The buried soul: How humans invented death*, Boston: Beacon Press.
- Thomas, Elizabeth R., Erik W. Wolff, Robert Mulvaney, Jorgen P. Steffensen, Sigfus J. Johnsen, Carol Arrowsmith, James W. C. White, Bruce Vaughn & Trevor Popp, 2007. "The 8.2 ka event from Greenland ice cores", *Quaternary Science Reviews* 26, s. 70–81.
- Tilly, Charles, 1984. *Coersion, capital and European states: AD 990–1990*, Oxford: Blackwell.
- Torbrand, Dagny, 1963. *Johannishus fideikommiss intill 1735*, Meddelanden från geografiska institutionen vid Stockholms universitet 147, Lund: Gleerup.
- Torbrand, Dagny, 1965. "The pottash companies in the province of Blekinge at the close of the Danish era (1649–1656)", *Geografiska Annaler*, series B, Human Geography, vol. 47, no. 1, London: Taylor & Francis Ltd.
- Trolle, Tine, 2013. "Human and animal bones from Tybrind Vig: Analysis of material from a burial and settlement", *Tybrind Vig*:

- submerged Mesolithic settlements in Denmark, red. Søren H. Andersen, Højbjerg: Jutland Archaeological Society/Moesgård Museum.
- Tuneld, John (utg.), 1934. *Prästrelationerna från Skåne och Blekinge av år 1624*, Acta Regiae Societatis humaniorum litterarum Lundensis 18, Lund: Gleerup.
- Tuulse, Armin, 1941. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 2: Bräkne härad och Listers härad, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Tuulse, Armin, 1959. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 4, häfte 1: Ronneby kyrkor, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Tuulse, Armin, 1961. *Sveriges kyrkor: Konsthistoriskt inventarium*, Blekinge, bd. 5, häfte 1: Översikt av landskapets kyrkokonst, Stockholm: Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitetsakademien.
- Ullén, Mariann, 2002. "Medeltidens kyrkor", *Blekinge: Landskapets kyrkor*, red. Mariann Ullén, Forskningsprojektet Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, s. 21–32.
- Valeri, Renée, 2011. "A Preserve Gone Bad or Just Another Delicacy? Surströmming and Gravlax", *Cured, Smoked, and Fermented: Proceedings of the Oxford Symposium on Food and Cookery 2010*, red. Helen Saberi, Devon: Prospect Book, s. 342–352.
- Vandkilde, Helle, 1996. *From stone to bronze: The metalwork of the late Neolithic and earliest Bronze Age in Denmark*, Aarhus: Jutland Archaeological Society.
- Vandkilde, Helle, 2006. "Warfare and pre-State Societies: An Introduction", *Warfare and Society: Archaeological and social anthropological perspectives*, red. Otto Ton, Henrik Thrane & Helle Vandkilde, Aarhus: Aarhus Society Press.
- Vandkilde, Helle, 2017. *The metal hoard from Pile in Scania, Sweden: Place, things, time, metals, and worlds around 2000 BCE*, Århus: Århus Universitetsforlag and The Swedish History Museum.
- Vanhanen, Santeri, Stefan Gustafsson, Håkan Ranheden, Niclas Björck, Marianna Kemell, & Volker Heyd, 2019. "Maritime Hunter-Gatherers Adopt Cultivation at the Farming Extreme of Northern Europe 5000 Years Ago", *Scientific Reports* 9:4756, <https://doi.org/10.1038/s41598-019-41293-z>
- Varberg, Jeanette, Flemming Kaul & Bernard Gratuze, 2020. "Bronze Age glass and amber: Evidence of Bronze Age long distance exchange", *Adoranten* 2019, s. 5–29.
- Venge, Mikael, 1980. "Bondefred og grænsefred", *Historisk tidsskrift*, bd 80, häfte 1, udg. Den Danske Historiske Forening, København, s. 40–63.
- Vestergaard, Orla, 1966. "Forkøb, landkøb og forprang i middelalderlig dansk handelslovgivning", *Middelalderstudier tilegnet Aksel E. Christensen*, København.
- Victor, Helena, 2002. *Med graven som granne: Om bronsålderns kulthus*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Victor, Helena, Kenneth Alexandersson, Anders Edring, Fredrik Strandmark & Elisabeth Rudebeck, 2023a. *Norjeskogen och Norjegravfältet: Gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, arkeologisk förundersökning 2011 och 2012 och arkeologisk utredning 2011 och 2013, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:12, Karlskrona: Blekinge museum.
- Victor, Helena, Kenneth Alexandersson & Jhonny Therus, 2023b. *Pukavikskogen: Gravar och boplatsslämnningar från neolitikum, yngre bronsålder och äldre järnålder: Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, Blekinge museum rapport 2014:13, Karlskrona: Blekinge museum.
- Vikstrand, Per, 2013. "Gamla Uppsala som förkristen kultplats: En översikt och en hypotes", *Gamla Uppsala i ny belysning*, red. Olof Sundqvist & Per Vikstrand, Uppsala : Swedish Science Press, s. 69–112.
- Villads Jensen, Kurt, 2010. "700–1600", *Danmarks krigshistorie*, red. Ole L. Frantzen & Knud V. Jespersen, København: Gad, 2. uppl., s. 10–157.
- Vinther, B. M., H. B Clausen, D. A. Fisher, R. M. Koerner, S. J. Johnsen, K. K. Andersen, D. Dahl-Jensen, S. O. Rasmussen, J. P. Steffensen & A. M. Svensson, 2006. "A synchronized dating of three Greenland ice cores throughout the Holocene", *Geophys. Res.* 111, D13102, doi:10.1029/2005JD006921.
- Waaben, Ebba, 1995. *Christian 4.s salpeterværker*, Studier og kilder 8, Rigssarkivet, København.
- Wadskjaer, Andreas Valentin, 2018. "Neolithic transverse arrowheads – a great misunderstanding", *Danish Journal of Archaeology* 7:2, s. 221–240.
- Wagner, Adam, 2022. "Runamo affdækket", *Ale: Historisk tidsskrift för Skåneland* 2022, Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 29–39.
- Wahlberg Traneskog, Tove, 2022. *Fossil åker, gravar och boplat vid Yxnarum, L1979:3473, Yxnarum 7:9 och 21:1: Arkeologisk förundersökning 2022*, Blekinge museum rapport 2022:22, Karlskrona: Blekinge museum.
- Walker, M. J. C., M. Berkelhammer, S. Björck, L. C. Cwynar, D. A. Fisher, A. J. Long, J. J. Lowe, R. M. Newnham, S. O. Rasmussen & H. Weiss, 2012. "Formal subdivision of the Holocene Series/Epoch: a Discussion Paper by a Working Group of INTIMATE (Integration of ice-core, marine and terrestrial records) and the Subcommission on Quaternary Stratigraphy (International Commission on Stratigraphy)", *Journal of Quaternary Science* 27, s. 649–659.
- Wallin Curt, 1984. *De nordiska Knutsgillena och reformationen*, Tomelilla: Österleniana.
- Wallin, Paul, 2017. "Analyser och tolkningar av begravningspraktiker hos mellanneolitisk gropkeramisk kultur på Gotland: Med Äjvidelokalen i fokus", *Arkeologi på Gotland* 2: Tillbakablickar och nya forskningsrön, red. Paul Wallin & Helene Martinsson-Wallin, Visby: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet & Gotlands Museum, s. 117–128.
- Wamers, Egon (red.) (2017). *Odin, Thor und Freyja: Skandinavische Kultplatze des 1. Jahrtausends n. Chr. und das Frankenreich: Eine Ausstellung des Archäologischen Museums Frankfurt und des Dänischen Nationalmuseums Kopenhagen*, Regensburg: Schnell & Steiner.
- Wastegård, S., T. Andrén, G. Sohlenius & P. Sandgren, 1995. "Different phases of the Yoldia Sea in the north-western Baltic Proper", *Quaternary International* 27, s. 121–129.
- Watt, Margrethe, 2016. "Gullgubbar i Vång", *Vikten av Vång: En järnåldersboplat tar form*, red. Mikael Henriksson & Björn Nilsson, Karlskrona: Blekinge museum, s. 63–66.
- Weibull, Carl-Gustaf, 1945. *Sölvesborg: Stadens historia genom femhundra år*, Sölvesborg.
- Weibull, Lauritz, 1956. *Sankt knuts gille: Historisk framställning*, Malmö: Allhelm.
- Welinder, Stig, 1998. *Jordbrukets första femtusen år, 4000 f. Kr.–1000 e. Kr.*, Det svenska jordbrukets historia, bd. 1, red. Janken Myrdal, Stockholm: Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg.

- Westerdahl, Christer, 1989. *Norrlandsleden 1, Källor till det maritima kulturlandskapet: En handbok i marinarkelogisk inventering*, Hörnösand: Länsmuseum Murberget.
- Westerdahl, Christer, 2002. "Sjökrigets och sjöförsvarets kognitiva landskap i äldre tid: Toponymiska och arkeologiska aspekter", *Forum navale* 57, s. 10–42.
- Wicks, Karen & Steven Mithen, 2014. "The impact of the abrupt 8.2 ka cold event on the Mesolithic population of western Scotland: A Bayesian chronological analysis using 'activity events' as a population proxy", *Journal of Archaeological Science* 2014, s. 240–269.
- Widgren, Mats (red.), 1995. *Åganderätten i lantbrukets historia*, Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria 8, Stockholm: Nordiska museet.
- Wiechmann, Ralf, 1996. *Edelmetalldepots der Wikingerzeit in Schleswig-Holstein: Vom "Ring brecher" zur Münzwirtschaft*, Offa-Bücher, Bd. 77, Neumünster: Wachholtz.
- Wienberg, Jes, 1993. *Den gotiske labyrint: Middelalderen og kirkerne i Danmark*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Wienberg, Jes, 2020. "Centralitet, centralort och centralplats: Diskursens förgreningar", *Meta: Historiskarkeologisk tidskrift*, Uppsala: Historiskarkeologiska föreningen, s. 139–165.
- Wiersma, Ane P., 2008. *Character and causes of the 8.2 ka climate event: Comparing coupled climate model results and palaeoclimate reconstructions*, PhD-Thesis – Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Winge, Herluf, 1900. "Knogler af dyr", *Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark undersøgte for Nationalmuseet*, red. Anders Peter Madsen, Sophus Müller, Carl Neergaard, C. G. Joh. Petersen, E. Rostrop, Knud J. V. Steenstrup & Herluf Winge, Paris: Hachette, s. 81–89.
- Wolfe, Nathan D., Claire Panosian Dunavan & Jared Diamond, 2007. "Origins of major human infectious diseases", *Nature* 447, s. 279–283.
- Worsaae, Jens Jacob Asmussen, 1846. *Blekingske mindesmærker fra hedenold, betragtede i deres forhold til de øvrige skandinaviske og europæiske oldtidsminder*, Köpenhamn: Reitzel.
- Wyszomirska, Bożena, 1975. "Människofigurer på den skånska groppkeramiken", *Fornvännen* 70, s. 129–137.
- Wyszomirska, Bożena, 1979. "A double grave with yellow ochre at Nymölla in Scania", *Fornvännen* 74, s. 73–84.
- Wyszomirska, Bożena, 1988. *Ekonomisk stabilitet vid kusten: Nymölla III, En tidigneolitisk bosättning med fångstekonomi i nordöstra Skåne*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ystgaard, Ingrid, 2014. *Krigens praksis: Organiserat voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100–900 e. Kr*, Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for historiske studier.
- Yu, S.-Y., E. Andrén, L. Barnekow, B. E. Berglund & P. Sandgren, 2003. "Holocene palaeoecology and shoreline displacement on the Biskopsmåla Peninsula, southeastern Sweden", *Boreas* 32, s. 578–589.
- Yu, S.-Y., B. E. Berglund, P. Sandgren & K. Lambeck, 2007. "Evidence for a rapid sea-level rise 7600 yr ago", *Geology* 35, s. 891–894.
- Zachrisson, Inger, 2010. "Vittnesbörd om pälshandel?: Ett arkeologiskt perspektiv på romerska bronsmynt funna i norra Sverige", *Fornvännen* 105(3), s. 187–202.
- Zachrisson, Torun, 1998. *Gård, gräns, gravfält*, Stockholm studies in Archaeology 15, Stockholm: Stockholms universitet.
- Zagorska, Ilga, 2009. "People and places in the Latvian Mesolithic: A case study from the Zvejnieki archaeological complex" *Mesolithic horizons: Papers presented at the Seventh International Conference on the Mesolithic in Europe, Belfast 2005*, vol. 1, red Sinead McCartan, Oxford, s. 255–260.
- Zeder, Melinda A., 2012. "The broad spectrum revolution at 40: Resource diversity, intensification, and an alternative to optimal foraging explanations", *Journal of Anthropological Archaeology*, 31, s. 241–264.
- Zvelebil, Marek, 1986. "Introduction: The Scope of the Present Volume", *Hunters in transition: Mesolithic societies of temperate Eurasia and their transition to farming*, red. Marek Zvelebil, Cambridge: Cambridge University Press, s. 1–4.
- Åhman, Stefan, 1983. *Pottaskebränning i Sverige och Danmark under 1600-talet: om en bortglömd skogsprodukt och internationell handelsvara*, Acta Wexionensia, serie 1, History & geography 2, Växjö: Högskolan.
- Åkerlund, Agneta, Mats Regnell & Göran Possnert, 1996. "Stratigraphy and chronology of the Lammasmägi Site at Kunda Coastal Estonia", *Coastal Estonia: Recent advances in environmental and cultural history*, red. Tony Hackens, Rixensart: Conseil de l'europe, s. 253–272.
- Åkesson, C., A.-B. Nielsen, A. Broström, T. Persson, M.-J. Gaillard & B. E. Berglund, 2015. "From landscape description to quantification: A new generation of reconstructions provides new perspectives on Holocene regional landscapes of SE Sweden", *The Holocene* 25(1), s. 178–193.
- Åstrand, Johan, 2012. *Gravar och boplatser vid Vedeby, Karlskrona 6:24 Stadsträdgården, Vedeby, Karlskrona socken, Karlskrona kommun: Särskild undersökning 2011*, Blekinge museum rapport 2011:8, Karlskrona: Blekinge museum.
- Åstrand, Johan, 2016. "Järnåldersboplatsen", *Lussabacken norr: Boplatsslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*, red. Tony Björk, Mikael Henriksson, Fredrik Larsson, Carl Persson, Elisabeth Rudebeck & Johan Åstrand, Blekinge museum rapport 2014:9, Karlskrona: Blekinge museum, s. 29–60.
- Åstrand, Johan, 2019. "Järn och vattenkraft i gränsbygden: om teknikutveckling och samhällsgrupper i skogsbygden mellan Skåne, Småland och Halland", *Med hammare och fackla 47*, Stockholm: Sancte Örjens gille, s. 29–56.
- Åstrand, Johan, 2020. *Järnet vid Brånahult: Blåstbruk under äldre järnålder och medeltid, Arkeologisk undersökning 2019, Fornlämning L1955:3166 (RAÅ Madesjö 377), L1955:3184 (RAÅ Madesjö 375), L1955:3165 (RAÅ Madesjö 374), Fornlämning L1955:3945 (RAÅ Madesjö 387), L1957:6084 (RAÅ Madesjö 331), Brånahult 1:8, Madesjö socken, Nybro kommun, Kalmar län, Småland, Museiarkeologi Sydost, arkeologisk rapport 2020:13, Kalmar: Kalmar läns museum.*
- Åstrand, Johan, 2021a. *Kristianopel 10:51, Arkeologisk undersökning 2020, L1979:3550, Kristianopel socken, Karlskrona kommun, Blekinge museum rapport 2021:10*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Åstrand, Johan, 2021b. "Boplatsen och båthuset vid Lussabacken norr", *Att leva vid Vesan. Arkeologi längs nya väg E22 i västra Blekinge*, red. Elisabeth Rudebeck & Mats Anglert, Karlskrona: Blekinge museum, s. 417–436.
- Åstrand, Johan, Ola Magnell, Jens Heimdahl, Torbjörn Brorsson & Åsa Pehrson, 2014. *Arkeologi i det äldsta Sölvesborg: Arkeologisk undersökning i kvarteret Zebran 1 och 19 Sölvesborg socken, fornlämning 44, Sölvesborgs kommun, Blekinge, Blekinge museum rapport 2014:15*, Karlskrona: Blekinge museum.
- Åström, Sven-Erik, 1977. "Majmiseriet: Försök till en komparativ och konceptuell analys", *Historisk Tidskrift för Finland*, Helsingfors:

- Historiska föreningen, s. 90–108.
- Ödman, Anders, 1983a. *Lyckå*, Medeltidsstaden rapport 47, Stockholm: Riksantikvarieämbetet & Statens historiska museer.
- Ödman, Anders, 1983b. "Ett stadssamhälles uppkomst och fall", *Blekingeboken: Årsbok för Blekinge hembygdsförbund och Blekinge museum*, Karlskrona, s. 137–158.
- Ödman, Anders, 1992. "Järnskatt och borglään I: Presentation av ett påbörjat projekt rörande Nordskånes medeltid", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1992(4), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. 1–14.
- Ödman, Anders, 1993. "Järnskatt och borglään II: Presentation av ett påbörjat projekt rörande Nordskånes medeltid", *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland* 1993(1), Lund: De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, s. s. 20–31.
- Ödman, Anders, 1997. "Hörneborg och Kongens Örken", *Vår hembygd: Kyrkhults hembygdsförenings Årsskrift*, Kyrkhult: Kyrkhults hembygdsförening, s. 32–40.
- Ödman, Anders, 2000. "Kolonisation och järnskatt i norra Skåne med Vittsjö socken som exempel", *Järn – Wittsjöskogkonferensen 1999*, red. Anders Ödman, Report series 75, Lund: Institute of Archaeology, University of Lund, s. 7–28.

Österberg, Eva, 1971. *Gränsbygd under krig: Ekonomiska, demografiska och administrativa förhållanden i sydvästra Sverige under och efter nordiska sjuårskriget*, Bibliotheca historica Lundensis 26, Lund: Gleerups.

Elektroniska källor

- Databas över ¹⁴C-daterade sädeskorn, Sydsvensk Arkeologi, Kristianstad & Malmö.
- Diplomatarium Danicum* = Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Kilder til Danmarks historie 789–1450 – på originalsprog og oversat til dansk, <https://diplomatarium.dk/> [hämtad 2023-08-07].
- Fornsök* = Riksantikvarieämbetet, Fornsök: Söktjänst över fornlämningar i Sverige, <https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/> [hämtad 2023-08-07].
- Historiska kartor* = Lantmäteriet, Historiska kartor: Söktjänst över historiska kartor, <https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/Historiska-kartor/> [hämtad 2023-08-07]
- SDHK* = Svenskt diplomatariums huvudkartotek, Riksarkivet, <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>